

KUULOVAMMAISTEN AIKUISTEN ELÄMÄNTILANNE SUOMESSA 1999

Kirsi Niemi

Erityispedagogiikan pro gradu –tutkielma

Syksy 1999

Erityispedagogiikan laitos

Jyväskylän yliopisto

Tiivistelmä

Niemi, K. 1999. Kuulovammaisten aikuisten elämäntilanne Suomessa 1999. Jyväskylän yliopisto. Erityispedagogiikan laitos. Pro gradu –tutkielma.

Kuulovammaisten elämää on tutkittu vähän niin Suomessa kuin ulkomaillakin. Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin kuulovammaisten elämäntilannetta Suomessa 1999. Tavoitteena oli selvittää onko perheessä, asumismuodossa, työssä tai vapaa-ajan käytössä eroa kuulovammaryhmien, ikäryhmien tai sukupuolten välillä. Tutkimus on osa Jyväskylän yliopiston erityispedagogiikan laitoksen tutkimushanketta, jossa tavoitteena on selvittää koulutuksen merkitystä kuulovammaisten elämänkulussa.

Tiedot tutkimusta varten kerättiin kyselylomakkeella. Kysely lähetettiin 25 - 60 vuotiaille kuulovammaisille, jotka olivat vuosina 1960 – 1990 opiskelleet kuulovammaisten opetukseen erikoistuneessa toisen asteen oppilaitoksessa (N = 1093), sekä 41:lle vapaaehtoisena tutkimukseen ilmottautuneelle. Näistä 1134:stä kyselylomakkeen saaneesta sen palautti 549, joista tutkimukseen mukaan otettiin 493 vastausta. Heistä kuuroja oli 316, huonokuuloisia 148 ja kuurosokeita 28 henkilöä.

Tutkimuksen perusteella kuurot ovat enimmäkseen identiteetiltään kuuroja tai viittomakielisiä, ovat toistensa seurassa ja käyttävät viittomakieltä. Huonokuuloiset taas yleensä kokevat olevansa huonokuuloisia, käyttävät suomen kieltä ja viettävät aikaansa huonokuuloisten ja kuulevien seurassa. 1960-luvulla syntyneet huonokuuloiset eroavat muista huonokuuloisista käyttämällä enemmän viittomakieltä ja viettämällä aikaansa kuurojen parissa. Sekä kuurot että huonokuuloiset ovat sosioekonomiselta luokitukseltaan yleisimmin työntekijöitä, mutta kuuroissa on enemmän toimihenkilöitä. Kuurosokeat taas usein ovat eläkeläisiä ja asuvat vanhempiensa kanssa tai yksin.

Yhdistystoiminnassa aktiivisimpia ovat 1940- ja 1950-luvulla syntyneet vastaajat. Naiset ovat miehiä useammin toimihenkilöitä, harrastavat lukemista, käsitöitä, ystävien kanssa keskustelua sekä kaupoissa kiertelyä. Miehet taas ovat usein työntekijöitä ja harrastavat kalastusta sekä baareissa tai ravintoloissa istumista.

Elämäntilanne kuulovammaryhmillä on monin tavoin samanlainen, mutta myös eroja löytyy. Moniin eroavaisuuksiin liittyy kuulovamman ja iän ohella viittomakieli.

Avainsanat: kuulovammaisuus, elämäntilanne ja elämänkulku.

SISÄLTÖ

2 KUULOVAMMAISUUS JA IDENTITEETTI	7
2.1 Kuuro	7
2.2 Huonokuuloinen	8
2.3 Kuuroutunut	8
2.4 Kuurosokea	9
2.5 Kuulovammojen syyt ja yleisyys	9
2.6 Kuulovammaisuus ja kommunikaatio	9
3 ELÄMÄ, ELÄMÄNKULKU JA ELÄMÄNTILANNE	11
3.1 Elämäntilanne	11
3.2 Elämäntilanne	14
3.2.1 Perhe	14
3.2.2 Asuminen	16
3.2.3 Työ	16
3.2.4 Vapaa-aika	18
4 TUTKIMUKSEN TEHTÄVÄ	19
5 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN	20
5.1 Lähtökohdat	20
5.2 Tiedottaminen	21
5.3 Kyselylomakkeen kehittäminen	22
5.3.1 Kyselylomakkeen laatimisen lähtökohdat	22
5.3.2 Kysymysten laadinta	22
5.3.3 Kieliasun muokkaus	25
5.3.4 Lomakkeen esitestaus	25
5.3.5 Viittomakielinen kyselylomake	27
5.3.6 Kyselylomakkeen täyttäminen	27
5.4 Osanottajat	28
5.4.1 Tutkimuksen perusjoukko, otos ja näyte	28
5.4.2 Osallistujien kuvailu	30

5.5 Analyysimenettelyt	31
6 TULOKSET	32
6.1 Vastaajat	32
6.1.1 Kuulovamma ja identiteetti	32
6.1.2 Kommunikaatio	37
6.1.3 Kielitaito	44
6.2 Perhe	48
6.2.1 Perhetilanne	48
6.2.2 Puolison kuulovamma	50
6.2.3 Tyytyväisyys perhetilanteeseen, seurustelu, lapset, lemmikki-eläimet ja perheeseen liittyvät suunnitelmat	51
6.3 Asuminen	52
6.4 Työ	53
6.4.1 Vastaajien ammatti ja työtilanne	54
6.4.2 Vanhempien sosioekonomisen tilanteen yhteys vastaajien tilanteeseen	56
6.4.3 Tyytyväisyys sosioekonomiseen tilanteeseen	56
6.4.4 Työssä tärkeät asiat	57
6.4.5 Toiveammatit	59
6.5 Vapaa-aika	60
6.5.1 Harrastukset	60
6.5.2 Yhdistys- tai järjestötoiminta	62
6.5.3 Kenen kanssa vapaa-aika vietetään	66
6.5.4 Hengelliseen toimintaan osallistuminen	68
6.5.5 Vapaa-aikaan liittyvät suunnitelmat	68
7 TARKASTELU	70
7.1 Tutkimuksen luotettavuus	70
7.2 Tulosten tarkastelu	71
7.3 Jatkotutkimusten mahdollisuudet	77
LÄHTEET	78
LIITE 1. KYSELYLOMAKE	82
LIITE 2. SAATEKIRJE	92
LIITE 3. ESIMERKKILOMAKE	94

1 JOHDANTO

Kuulovammaisten elämään perehtyvä tutkimus on ollut vähäistä niin Suomessa kuin ulkomaillakin. Tämän tutkimuksen tarkoitus on valottaa kuulovammaisten elämäntilannetta Suomessa 1999. Millainen on kuurojen, huonokuuloisten ja kuurosokeiden perhe, asumismuoto sekä työtilanne ja kuinka vapaa-aikaa vietetään?

Elämäntilanteet ovat elämässä vaihtuvia sosiaalisesti määräytyneitä tilanteita ja tapahtumia joiden ketjusta muodostuu elämänkulku (Giele & Elder 1998). Elämänkulkua tutkittaessa tarkasteltavana on merkittävien elämäntapahtumien ketju. Tällaisia tapahtumia voivat olla esimerkiksi syntymä, koulun aloittaminen, avioituminen, vanhemmuus, työelämän aloittaminen, muutto toiselle paikkakunnalle tai eläkkeelle siirtyminen. (Antikainen 1998, 101.)

Paikka, ajankohta, sosiaalinen ympäristö sekä asetetut tavoitteet vaikuttavat elämään ja elämäntapahtumiin ja aiheuttavat muutoksia ryhmien ja yksilöiden välille (Giele & Elder 1998, 9-10). Teknologian kehittyminen, maantieteellinen liikkuvuus, työpaikkojen vaihdokset sekä parisuhteiden ja erojen lisääntyminen ovat nykyajalle tyypillisiä. Ne muuttavat sosiaalisen ilmaston epävakaammaksi ja lisäävät muutoksiin sopeutumisen tarvetta. (Sugarman 1986, 131-132.)

Syntymääjankohdan, vanhempien sekä ympäristön ohella lisääntyneet yhteiskunnalliset muutokset ovat osa elämänkulkuun vaikuttavia ympäristötekijöitä, joihin yleensä ei voi vaikuttaa, on vain tultava toimeen niiden kanssa. Sen sijaan vanhemmilta perittyjä ominaisuuksia, eli biologisia tekijöitä, voi monesti itse kehittää. Elämän lähtökohdat ja puitteet muodostuvat sekä biologisista että ympäristötekijöistä. (Puhakka 1998, 7-8.)

Tämä kuulovammaisten elämäntilannetta kartoittava tutkimus on osa Jyväskylän yliopiston erityispedagogiikan laitoksella helmikuussa 1999 käynnistynyttä kolmivuotista tutkimushanketta, jonka tavoitteena on selvittää

- 1) millainen on kuulovammaisen henkilön elämänkulku,
- 2) millaiseksi kuulovammaiset henkilöt kokevat koulutuksen merkityksen elämänkulussaan
- 3) miten koulutukseen liittyvät eri tekijät selittävät kuulovammaisten henkilöiden elämänkulkua ja osallistumista yhteiskunnassa.

Tutkimushankkeessa tarkastellaan koulutuksen muutosten yhteyksiä kuulovammaisten henkilöiden elämäntilanteeseen yhteiskunnallisena ilmiönä, koulutuksen vaikutuksen näkökulmasta ja toisaalta yksilöiden kokemusten kautta. Rahoittajana on Bovallius-säätiö, joka ylläpitää Nikkarilan ammattioppilaitosta (aiempaa kuurojen talouskoulua kuuroille tytöille). Tutkimushankkeen vastuullisena tutkijana on KM Elina Lehtomäki (väitöskirjatyö). Tieteellisestä johdosta vastaavat professori Sakari Moberg ja professori Joel Kivirauma. (Lehtomäki 1999.)

Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa kerättiin tietoa kuulovammaisten elämäntilanteesta. Menetelmänä oli kysely, jonka keskeisiä teemoja olivat koulutusura, perhetilanteen muutokset, työura ja vapaa-ajan vietto. Tutkimushankkeen seuraavassa vaiheessa kyselyn pohjalta nousevia keskeisiä teemoja tarkennetaan elämäntilanteen tutkimuksen mukaisin haastatteluin ja koulutusdokumenttien tiedoin. (Lehtomäki 1999.)

Kyselyn käytännön toteutuksesta vastasivat Elina Lehtomäen kanssa tutkimusapulaiset Kirsi Niemi ja Helmi Koukka. Heillä kaikilla on viittomakielentulkin koulutus erityispedagogiikan opintojen lisäksi. Tässä pro gradu -työssä käsitellään kyselyn vastauksista saatuun tietoon perustuen kuulovammaisten henkilöiden elämäntilannetta. Luvun 5 kyselytutkimuksen toteuttamisesta ja luvun 7.1 tutkimuksen luotettavuudesta tekijä on kirjoittanut yhdessä Helmi Koukan kanssa. Omassa pro gradu -työssään Helmi Koukka tulee raporttoimaan kuulovammaisten henkilöiden koulutusreiteistä.

2 KUULOVAMMAISUUS JA IDENTITEETTI

Kuulovammaisuutta voidaan lähestyä ainakin kolmesta näkökulmasta: lääketieteellisestä, sosiokulttuurisesta ja psykolingvistiksestä. Näkökulma vaikuttaa siihen, miten kuulovammaiset jaotellaan. Kuulovammaiset kuten muutkin kokevat yleensä kuuluvansa johonkin ryhmään eli identifioituvat ryhmään. Identiteetti ei välttämättä määräydy kuulovamman asteen mukaan (Padden ja Humphries 1988, 4) vaan siihen vaikuttaa kuulovamman saamisikä (Göransson & Westholm 1995, 13) sekä viittomakielen käyttö ja kuurojen yhteisön jäsenyys (Jokinen 1992, 54). Kuurojen yhteisön jäsen kannattaa yhteisön toimia ja päämääriä ja haluaa samaistua yhteisöön ja jakaa kokemuksia (Jokinen 1992, 54).

Perinteisesti kuulovammaisuutta on lähestytty lääketieteellisestä näkökulmasta. Kuulovammaisuus saadaan selville kuulonmittauksella (Suonpää 1986, 25-36). Kuulovammaisuus on yläkäsite, jonka alle mahtuvat kaikki lievästi huonokuuloisista aina täysin kuuroihin saakka. Selkeitä määritelmiä eri kuulovammaisuuden osa-alueista ei kuitenkaan ole, koska kyseessä on jatkumo. (Moores 1996.)

2.1 Kuuro

Lääketieteellisesti kuuroina voidaan pitää kuulovammaisia, joiden kuulonvajaus on vähintään 70 - 90 dB:ä, sillä he eivät kuule käytännössä mitään. (Suonpää 1986, 25-36 ja Moores 1996, 11.)

Sosiokulttuurisen näkökulman mukaan kuurot eivät ole vammaisryhmä vaan kieli- ja kulttuurivähemmistö, jonka identiteetin pohjana on viittomakieli. Näin ollen myös viittomakieltä käyttävät huonokuuloiset ja kuuroutuneet voivat lukeutua kuurojen ryhmään puheenerottelukyvystä riippumatta. (Moores 1996, 26 ja Jokinen 1992, 54.) Kuurojen yhteisön jäsenyys ei siis ole kiinni kuulokäyrästä. Huonokuuloinen voi olla yhteisön jäsen vaikka ei olekaan kuuro. (Padden ja Humphries 1988, 4.)

2.2 Huonokuuloinen

Lääketieteellisen näkemyksen mukaan huonokuuloisia ovat ne joiden kuulovamma on alle 80 dB:ä. Huonokuuloisia jaetaan lisäksi alaryhmiin kuulovamman vaikeusasteen mukaisesti, mikä vaikuttaa myös haitan minimoimisen ja kuntouttamisen mahdollisuuksiin. (Suonpää, 1986, 25-36.)

Sosiokulttuurisen näkökulman tarkasteleminen osoittaa huonokuuloisiksi ne kuulovammaiset, jotka eivät katso kuuluvansa kuurojen yhteisöön eivätkä käytä viittomakieltä (ks. Jokinen 1992, 54). Huonokuuloinen käyttää siis kommunikoidessaan pääasiassa kuuloa ja puhetta. Huulioluku on merkittävänä tukena puheen ymmärtämisessä. (Komonen & Varho-Iivonen 1992.)

2.3 Kuuroutunut

Kuuroutunut on henkilö, joka on menettänyt kuulonsa opittuaan puhutun kielen. Yleensä puhutun kielen taito säilyy kommunikaatiomenetelmänä. Käytännössä on kuitenkin havaittu, että ennen 3 -vuoden ikää kuuroutuneet unohtavat tavallisesti oppimansa kielen. (Komonen & Varho-Iivonen 1992.) Mikäli puhutun kielen taito säilyy ovat kuuroutuneet identiteetiltään usein lähempänä kuulevia kuin kuuroja (Göransson & Westholm 1995, 13).

Kielen oppimisikää ei aina määritellä kovin tarkkaan, mutta psykolingvistien mukaan kielen perusmuodot, syntaksi, morfologia ja ääntäminen ovat kehittyneet viiteen ikävuoteen mennessä. Lisäksi 10 ikävuoteen mennessä puhe on kypsynyt (mature speech) ja kielen mallit on opittu. (Clark & Clark 1977 ja Aitchison 1997, 43.) Kuulontutkijoiden näkemys tukee psykolingvistien kantaa, sillä kuulonmenetystä alle 1,5 -vuotiaana pidetään prelinguaalisena, ennen kielenoppimista tapahtuneena. Kuulonmenetys yli 5 -vuotiaana taas on postlinguaalista, koska kieli on jo opittu. Näiden vuosien välillä tapahtuva kuulon menetys arvioidaan tapauskohtaisesti pre- tai postlinguaaliseksi. (Salmivalli, Jauhiainen, Kärjä, Raivio 1984, 188.)

2.4 Kuurosokea

Kuurosokeudesta on annetun pohjoismaisen määritelmän mukaan henkilö on kuurosokea mikäli hänellä vaikea näkö- ja kuulovammojen yhdistelmä. Henkilö voi olla täysin kuuro ja sokea tai hänellä voi olla jäänteitä toisesta tai molemmista aisteista. (Göransson & Westholm 1995, 14.) Kuurosokeista käytetään myös nimitystä kuulonäkövammainen.

2.5 Kuulovammojen syyt ja yleisyys

Vaikea kuulovamma todetaan noin yhdellä lapsella tuhannesta (Sorri & Mäki-Torkko 1998). Kuulovammat aiheutuvat perintötekijöistä yleisemmin kuin ajatellaan. Mahdollisesti puolet kuulovammoista on perinnöllisten syiden seurausta, vaikka tarkkoja lukuja ei olekaan. Kuulovamman aiheuttajaksi saatetaan niin lääkärien kuin vanhempienkin toimesta kuitenkin olettaa sairaus tai muu syy, vaikka todellisuudessa syynä olisikin perinnöllisyys. (Norio & Kääriäinen 1992.) Myös sikiöaikaiset infektiot, syntymän jälkeen sairaudet kuten aivokalvontulehdus sekä jotkin lääkkeet voivat aiheuttaa kuulovammaisuutta. Tuntemattomaksi jää kuitenkin vielä suuri osa kuulovammojen aiheuttajista. (Sorri & Mäki-Torkko 1998.)

2.6 Kuulovammaisuus ja kommunikaatio

Kuulovammaisilla on käytössä hyvin monenlaisia kommunikaatiotapoja. Käytettyyn tapaan vaikuttavat ainakin kuulovamman saamisikä sekä identiteetti. Viittomakielen ja viitotun puheen lisäksi voidaan tilanteesta riippuen kommunikoida monilla muilla tavoilla esimerkiksi kirjoittamalla, eleillä tai piirtämällä. Viittomakieli on useimpien kuurojen ensisijainen kieli. Se täyttää luonnolliselle kielelle asetetut vaatimukset. (Lucas 1989, 4-5 ja Kuurojen kielipoliittinen ohjelma 1993, 6-7.) Vuoden 1995 elokuun alusta voimaan tulleen Suomen hallitusmuodon 14 §:n mukaan "viittomakieltä käyttävien sekä vammaisuuden vuoksi tulkittamis- ja käänösapua

tarvitsevien oikeudet on turvattava lailla“. Viittomakielen käyttäjää ei ole määritelty tarkemmin.

Viitottu puhe on kommunikaatiotapa, jonka rakenne ja sanajärjestys on puhutun kielen mukainen. Suomessa puhuttu kieli on yleisimmin suomi, jonka mukaisen puheen (ääneen tai huuliolla tuotetun) kanssa viitotaan samanaikaisesti viittomakielen viittomia. Tällä viitotuksi puheeksi tai viitotuksi suomeksi kutsutulla kommunikaatiotavalla ei voi ilmaista kaikkia suomen kielen erityispiirteitä. Sen vuoksi osa viestistä jää huulioluvun ja päättelyn varaan. Kielitieteen näkökulmasta viitottu suomi ei ole luonnollinen kieli. Sen eri muotoja käytetään kuitenkin paljon myös kuurojen yhteisössä esimerkiksi kuuroutuneiden kesken sekä kuuron ja viittomakieltä taitamattoman keskustellessa keskenään. (Kuurojen kielipoliittinen ohjelma 1993, 6-7.)

3 ELÄMÄ, ELÄMÄNKULKU JA ELÄMÄNTILANNE

Elämää ja sen kulkua on lähestytty monilla eri tavoilla ja käsitteillä. Monissa yhteyksissä elämäntilannetta ja elämänuraa on käytetty rinnakkaisina käsitteinä, mutta ne voidaan myös erottaa toisistaan. Elämäntilannetta tutkimuksessa *elämäntilanteen* (life cycle) käsite on korvautunut jatkuvuutta korostavalla käsitteellä *elämäntilanne* (life course). Elämäntilanteen käsite tuli alunperin antropologiasta, sosiologiasta ja psykologiasta. Se korostaa kulttuurin ja ikäluokan tai sosiaalisen luokan määräämää säännönmukaisuutta elämässä. Elämäntilanteen ajatus sen sijaan on paljon joustavampi, ja siinä on tilaa kulttuurisille, sosiaalisille ja yksilöllisille eroille. Elämäntilanne koostuu yksilön elämässä vaihtuvista sosiaalisesti määräytyneistä tilanteista ja tapahtumista. Myös tutkimuksen kiinnostuksen kohde on muuttunut yksittäisestä ihmisestä ryhmään, jonka jäsenet ovat syntyneet samoihin aikoihin ja joiden elämä on sisältänyt tietyt historialliset asiat yhtä aikaa. (Giele & Elder 1998 ja Huotelin 1992, 16.)

3.1 Elämäntilanne

Antikaisen (1998) mukaan elämäntilannetta tutkittaessa tarkasteltavana on merkittävien elämäntapahtumien ketju. Tällaisia tapahtumia voivat olla esimerkiksi syntymä, koulun aloittaminen, avioituminen, vanhemmuus, työelämän aloittaminen, muutto toiselle paikkakunnalle tai eläkkeelle siirtyminen. (Antikainen 1998, 101.) Elämään ja elämäntapahtumiin vaikuttavat paikka, ajankohta, sosiaalinen ympäristö sekä asetetut tavoitteet. Ne myös aiheuttavat muutoksia ryhmien ja yksilöiden välille. (Giele & Elder 1998, 9-10.)

Sugarmanin (1986) mielestä on varsin todennäköistä, että nykyajan nuorten elämässä on paljon enemmän tapahtumia kuin edellisten sukupolvien elämässä. Teknologian muutokset, maantieteellinen liikkuvuus, useammin ja dramaattisemmin tapahtuvat työpaikan muutokset, useammat parisuhteet ja erot ja muut vastaavat tapahtumat leimaavat nykyistä elämää. Nämä muutokset vaikuttavat siihen, että

sosiaalinen ilmasto on muuttunut epävakaammaksi ja ihmisten täytyy elämänsä aikana sopeutua yhä useampiin muutoksiin. (Sugarman 1986, 131-132.)

Lisääntyneet yhteiskunnan muutokset ovat osa elämänkulkuun vaikuttavia tekijöitä. Ne ovat syntymäajankohdan, vanhempien sekä ympäristön ohella ympäristötekijöitä, joihin yleensä ei voi vaikuttaa, on vain tultava toimeen niiden kanssa. Sen sijaan vanhemmilta perittyjä ominaisuuksia, eli biologisia tekijöitä, voi monesti itse kehittää. Elämän lähtökohdat ja puitteet muodostuvat sekä biologisista että ympäristötekijöistä. (Puhakka 1998, 7-8.)

Clausen (1986) laajentaa Puhakan listaa elämänkulkua muovaavista tekijöistä. Elämänkulkua muovaavat 1) perityt tai hankitut ominaisuudet kuten terveys, älykkyys ja luonne, 2) sosiaalistumisen, tuen ja ohjauksen lähteet, jotka alusta alkaen suuntaavat maailmaan ja auttavat selviytymään, 3) ympäristön tarjoamat mahdollisuudet ja esteet yleensä sekä sosiaaliluokan, etnisen ryhmän, ikäryhmän, sukupuolen tai sosiaalisen verkoston mukaan sekä 4) henkilökohtaiset resurssit, investoinnit ja ponnistelut tavoitteiden saavuttamiseksi.

Lisäksi elämänkulkuun vaikuttavat sosialisatioon liittyvät tekijät. Esimerkiksi oppiminen ja opiskelu lapsuudessa ja nuoruudessa tarjoavat tietoja ja taitoja sosiaaliseen käyttäytymiseen ja aikuisen elämään. Sosiaalinen asema (vanhempien sosio-ekonominen asema, sukupuoli, rotu, etninen ryhmä jne.) ja tietyt henkilöiden väliset prosessit vaikuttavat tiedon välitykseen ja taitojen hankkimiseen niin, että henkilöt ovat eri asemassa tavoitteiden saavuttamisen edellyttämien resurssien ja valintojen suhteen. Myös koulusaavutukset, sosiaaliset taidot ja erityiset lahjakkuudet vaikuttavat arvostettuihin ja vaikutusvaltaisiin rooleihin pääsyyn. Osaltaan elämän-kulkuun vaikuttavat vielä lapsuudessa opitut arvot ja tehdyt valinnat. (Clausen 1986.)

Urposen (1989) mielestä eräs elämänsäkaaren ja elämänuran muotoutumiseen vaikuttava tekijä on myös synnynnäinen tai varhaislapsuudessa todettu pitkäaikainen sairaus, vika tai vamma. Elämänsäkaari ei tällöin ole yhtä selväpiirteinen kuin terveinä syntyneiden, ja elämän niin sanotut luonnolliset sosiaaliset aikataulut poikkeavat normaalista. Etenkin ammatin valitseminen, opiskeluvaihtojen, ammattitaidon hankkiminen ja myöhemmin sopivan työn ja työpaikan löytäminen mutkistuvat. Vammaisuus rajoittaa urasuunnittelua ja sosiaalisia suhteita sekä ohjaa käyttäytymistä.

Myös yhteiskunnan muuttuminen vaikuttaa osaltaan elämään. Viime vuosikymmeninä tapahtuneessa myöhäismoderniksi tai jälkimoderniksi kutsutussa muutoksessa on Giddensin (1995) mukaan ainakin kolme puolta. Kansainvälistyminen ja globalisoituminen näkyvät etenkin taloudessa ja viestinnässä. Yhteisöelämän perustaminen entisten mallien mukaan on nykyään vaikeaa, sillä perinteet ja niiden asema ovat rapautuneet. Lisäksi yhteiskuntaelämä on yksilöllistynyt ja yksilöiltä odotetaan jatkuvaa oman elämänsä hallintaa reflektion avulla. Oppiminen muuttuu siten yhä keskeisemmäksi ja läpi elämän ulottuvaksi. Nykyinen työssä ja elämässä menestyminen edellyttää osaamista - osaamisesta on tullut pakko. Koulutuksen perusteella valikoidutaan työhön ja yhteiskunnallisiin asemiin. Toisaalta yksilöiden kyvyt itsetarkkailuun ja jatkuvaan oppimiseen ovat jakaantuneet epätasaisesti. Yhteiskunta onkin vaarassa muuttua entistä eriarvoisemmaksi kun ihmisten väliset erot kasvavat. (Giddens 1995.)

Monet tutkijat ovat yrittäneet muodostaa kuvaa elämästä kokonaisuutena. Heistä yksi on Levinson (1979), jonka näkemyksen mukaan elämä koostuu sarjasta eri vaiheita: varhaislapsuus, lapsuus, nuoruus sekä nuori ja myöhäisempi aikuisuus. Ihmisen kasvu seuraa kaikille yhteisiä kehityseriaatteita, vaikka jokaisella onkin yksilöllinen kehitysvauhtinsa ja -tapansa. Yksilön elämää ja kehittymistä tarkasteltaessa tulee ottaa huomioon paitsi yksilön luonne myös yhteiskunnan luonne, historia, kulttuuri sekä sosiaaliset instituutiot. Nämä kaikki yhdessä vaikuttavat yksilön kehittymiseen. (Levinson 1979, 3-5.) Sugarman (1986) on eri linjoilla ja sanoo ettei ole olemassa vain yhtä reittiä tai mallia jonka mukaan kehityksen pitäisi kulkea. Päin vastoin kehitystä tapahtuu moneen suuntaan. (Sugarman 1986, 2.)

Tutkiessaan Yhdysvalloissa sekä naisten että miesten elämänvaiheita Levinson (1997) on kuitenkin havainnut, että ihmisten elämässä on yleisiä aikakausia: lapsuus, varhaisaikuisuus, keskiaikuisuus, myöhäisikäisyys sekä myöhäis-myöhäisikäisyys. Nämä kaudet toistuvat sekä miehillä että naisilla samassa iässä. Jokaiseen kauteen siirrytään muutoksen kautta. Rakentamisen ja ylläpitämisen kautta edessä on taas muutokseen valmistautuminen ja seuraavaan kauteen siirtyminen. (Levinson 1997.)

Levinsonin määritysten mukaan varhaisikäisyyttä elävät ovat 17 - 45 vuotiaita. Vaiheen kehitystehtäviä ovat parisuhteen, ammatin ja elämäntyylin muodostaminen. Kauden loppupuolella painopiste siirtyy yhteiskunnallisesti

turvallisen paikan varmistamiseen ja nuoruuden haaveiden ja tavoitteiden toteuttamiseen. Keskiäikuisuudessa olevien (40 - 65 -vuotiaat) kehitystehtävät ovat enemmänkin ihmisen sisäistä muuttumista. 50 - 55 ikävuoden muutosvaiheessa kriisejä on etenkin niillä, joilla on ollut vähän merkittäviä tai epäsoivia elämänmuutoksia aiemmin. Myös keskiäikuisuutta elävät toteuttavat asetetut tavoitteet kauden loppupuolella. (Levinson 1997, 26.)

Elämänkaaripsykologian keskeisiä näkemyksiä on kasvun mahdollisuuden lisääntyminen läpi elämän. Siten vertaus elämänkaaresta ei olekaan kovin osuva. Elämänkaaripsykologia ei oleta, että iän myötä elämän pitäisi saavuttaa jossain kohdassa huippukohta tai tasanne ja alkaa sen jälkeen jonkinlainen taantuminen. Tärkeää on myös, että kehitystä tapahtuu monilla alueilla. Voidaan esimerkiksi tarkastella ihmisen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kehitystä. Kehitys näillä alueilla tapahtuu eri aikoina samallakin ihmisellä, saati sitten kun vertaillaan yksilöitä. Mikäli tutkitaan ihmisen elämää hänen piirtämistään elämän viivoista, pitäisi itse asiassa pyytää häntä piirtämään useita elämänviivoja eri alueilta. Elämässä merkittävää on lisäksi ihmisen ja ympäristön vuorovaikutus. Kumpikaan ei kehity tai muutu ilman toista. (Sugarman 1986, 2.)

3.2 Elämäntilanne

Elämäntilanne muodostuu kulloinkin vallitsevista olosuhteista. Elämäntilannetta voidaan tarkastella perheen, asumisen, työn ja vapaa-ajan osalta. Elämän osa-alueita voidaan erotella, vaikka ne ovatkin toisiinsa yhteydessä.

3.2.1 Perhe

Tilastokeskuksen määritelmän mukaan perheen muodostaa avio- tai avoliitossa asuvat puoliset sekä lapset. Perheettömiä ovat yksin asuvat, keskenään asuvat sisarukset ja isovanhempiensa kanssa asuvat. (Tilastokeskus 1997b, 7.)

Aikakausten vaikutuksia on tutkittu esimerkiksi Yhdysvalloissa lukion (high schoolin) vuosina 1960 ja 1980 päättäneiden elämää tarkastelemalla. Muutosta on selkeästi näkyvissä esimerkiksi naimisiinmenoiässä. Vuonna 1960 koulunsa

päättäneistä oli neljän vuoden kuluttua koulun loppumisesta naimisissa 41 %, kun taas nuoremmasta ikäryhmästä vastaavana ajankohtana vain 27 %. Vanhemmasta ryhmästä oli omia lapsia ehtinyt tuohon mennessä saamaan 26 % ja nuoremmilla vastaava luku oli 14 %. (Buchmann 1989, 181-182.)

Tutkimuksessa havaittiin, ettei avioitumisen ja lapsien tekemisen siirtyminen johdu ainoastaan koulutusaikojen pituudesta. Myös koulunkäyntiä jatkamattomien mutta perheettömien osuus oli nuoremmilla suurempi (80 % vs. 64 %). Buchmann tulkitsee tämän osoittavan aikuisuuden muutosprosessien muuttuneen moninaisemmiksi ja kompleksisemmiksi. 1980-luvun ikäluokassa opiskelujen keskeyttäminen sekä työn ja opiskelun vuorottelu kertoo koulutuksen lisääntyneestä joustavuudesta. Tämä myös laajentaa yksilöiden mahdollisuuksia uranvalinnassa. Sukupuolten väliset erot ovat suurelta osin kadonneet nuoremmassa ryhmässä. Muutos on tapahtunut ennen kaikkea naisten tilanteessa. 1960-luvun naisten elämä muodostui pääosin perheen ympärille. Nuoremmassa ryhmässä perheen ja työn tai opiskelun suhde on tasapuolisempi, jatko-opiskelusta on tullut yhä yleisempää. (Buchmann 1989, 181 - 182.)

Tutkimuksessa osoitettiin myös, että mitä korkeampi sosiaalinen status vanhemmilla on, sitä varmemmin myös lapset kouluttautuvat, pääsevät arvovaltaiseen ammattiin, menevät myöhemmin naimisiin ja elävät pitempään nuoruutta ennen vähittäistä aikuisuuteen siirtymistä. Vuosina 1960 - 1980 on tapahtunut myös kulttuurinen muutos elinikäisistä ja tulevaisuuteen tähtäävistä sitoumuksista lyhytaikaisempiin, nykyisyyttä korostaviin ratkaisuihin. Tämä näkyy esimerkiksi elinikäisen oppimisen ajatuksen yleistymisessä, valmiudessa vaihtaa työpaikkaa sekä eliniäksi solmittujen ihmissuhteiden vähenemisessä. (Buchmann 1989, 183 - 186.)

Amerikkalaisen tutkimuksen mukaisia tuloksia on näkyvissä myös Suomessa, missä avioliittojen määrä on vähentynyt ja avoliittojen määrä lisääntynyt. Vuonna 1980 avoliittoja oli kaikista parisuhteista 9 % ja vuonna 1995 jo yli 18 %. Toisen maailmansodan jälkeen lapsiluku ja etenkin suurten perheiden määrä on Suomessa vähentynyt. Kun vuonna 1950 perheissä oli keskimäärin 2,24 lasta ja joka kolmannessa vähintään kolme lasta, niin vuonna 1990 lasten keskimääräinen luku oli enää 1,77 ja vain joka kuudennessa perheessä oli vähintään kolme lasta. Yksinhuoltajaperheiden määrä pysyi suhteellisen tasaisena aina vuodesta 1950

vuoteen 1985. Kaikista lapsiperheistä niiden osuudet olivat 14,1 % ja 12,8 %. Muodostumistapa sen sijaan muuttui toisen vanhemman kuolemasta eroamiseen. 1980-luvun puolivälin jälkeen yksinhuoltajaperheiden määrä kasvoi nopeasti. Vuonna 1995 niitä oli jo 17,5% kaikista lapsiperheistä. Nopeinta kasvu oli 1990-luvun alkuvuosina. (Tilastokeskus 1997b, 12 - 16.)

Kuurot muodostavat mielenkiintoisen ryhmän perhettä ajatellen. Jo viime vuosisadalla Yhdysvalloissa nimittäin huomattiin, että kuurot avioituvat hyvin yleisesti toisten kuurojen kanssa. Endogaamisuus on senkin jälkeen pantu merkille. (Moores 1996, 91-95 ja Reagan 1990, 76.)

3.2.2 Asuminen

Lapsuuden kodista lähteminen ja omaan talouteen siirtyminen on tärkeä askel aikuisuuteen siirtymisprosessissa. Kotoa poismuuttamista pidetään usein myöskin nuoren itsenäistymisprosessin lähtöpisteenä. Aikaisemmin omaan talouteen muuttaminen ja perheen perustaminen ajoittuivat usein samaan ajankohtaan. Nykyiset nuoret irtaantuvat lapsuuden kodistaan monesta eri syystä: lähteäkseen opiskelemaan, mennäkseen töihin tai perustaakseen perheen. (Nummenmaa 1996, 52.)

3.2.3 Työ

Työn arvostus on perinteisesti Suomessa ollut suurta ja sen asema elämässä merkittävä. Työn saamiseen ja tekemiseen ei kuitenkaan aina voi vaikuttaa itse. Yhteiskunnalliset vaikutukset elämäntalouteen näkyvätkin hyvin selkeästi juuri työnteossa.

Yhteiskunnallisista muutoksista yhtenä esimerkkinä on toisen maailmansodan jälkeen Suomessa tapahtunut mittava rakennemuutos, joka vaikutti myös yksilöiden mahdollisuuksiin valita työnsä. Maa- ja metsätaloudesta siirtyi pois 1,3 miljoonaa henkilöä 35 vuoden kuluessa. Noin joka kolmas suomalainen vaihtoi ammattia perinteiseltä sektorilta modernille sektorille. Usein ammatinvaihto merkitsi myös

asuinpaikkakunnan vaihtoa. Jalostussektorista tuli talouden suurin sektori 50-luvun aikana. Sodan jälkeen vielä noin puolet suomalaisista sai toimeentulonsa maa- ja metsätaloudesta. Vuonna 1975 määrä oli enää 12 % ja vuonna 1990 alle 10 %. Teollisuuden suhteellinen osuus tuotantorakenteesta alkoi laskea 1980-luvun lopussa. Suhteellisen myöhään alkaneen teollisuusyhteiskunnan aika Suomessa jäi melko lyhyeksi - vain 20 - 30 vuoden mittaiseksi. Suuri joukko työvoimasta siirtyi suoraan alkutuotannosta palveluelinkeinoihin. (Myllyntaus 1992, 47.)

Monien työntekoon vaikutti voimakkaasti 1990-luvulla Suomea kohdanneen talouslaman eräänä seurauksena ollut ennätyksellinen työttömyys. Pahin aika oli talvi 1993-94, jolloin Suomessa oli yli puoli miljoonaa työtöntä. Työttömyys kohdistui etenkin miehiin, joiden työttömyys kohosi kolme prosenttiyksikköä naisten työttömyyttä korkeammalle. (Karisto, Takala ja Haapola 1998, 97.) Työttömyys kohdistui ankarasti kuuroihin. Vuoden 1995 lopussa kuurojen työttömyysaste oli 30,8 % ja koko Suomen 17 %. Kesäkuussa 1997 työttömyys oli vähentynyt vain vähän. Kuurojen työttömyysaste oli edelleen 29,2 % ja koko väestön 15 %. (Pokkinen 1998, 17-25.)

Osasy kuurojen suurelle työttömyydelle löytynee kapeasta ammattivalikoimasta. 1997 kuuroista 57,4 % oli teollisen työn ammatti, kun vastaava osuus koko väestöstä oli 20,4 %. Teollisuuden alalla kuuroja oli eniten konepaja- ja rakennusmetallityössä. Selkeästi vähemmän kuuroja oli toiseksi ammattiryhmittelyssä tulevalle palvelualalla, jossa oli noin 12,9 % kuuroista, ja koko väestöstä 13,3 %. Palvelualalla kuurot työskentelivät lähinnä siivoojina, keittiö- ja ravintola-apulaisina sekä kiinteistötyöntekijöinä. Perinteisestikin kuurojen on todettu työskennelleen työntekijätason ammateissa toimihenkilötason ollessa harvinainen viime aikoihin saakka (Pokkinen 1998, 17-25 ja Takala 1995.)

Jahnukainen (1997) on tutkinut sopeutumattomien erityisopetuksessa (esy) olleiden oppilaiden koulun jälkeistä elämää ja todennut myös tämän ryhmän olleen erityisen herkkä 1990-luvun alun laman aiheuttamalle työttömyydelle. Etenkin selkeästi työuralle suuntautuneet entiset tarkkailuluokkalaiset ovat kärsineet työttömyydestä. Työttömyysaste oli lama-aikana jopa yli 60 %. Monien entisten tarkkailuluokan oppilaiden on havaittu työskentelevän vuosien mittaan useammassa eri ammateissa. Tämä ei olekaan yllätys, koska koulutus on vähäistä ja kouluttamattomien määrä on suuri. Lyhyistä työsuhteista valtaosa on ollut vain yhden tai kahden kuukauden mittaisia. Kuurojen ryhmän tavoin myös esy-oppilaiden

ammateista pääosa on työntekijätason ammetteja. Koulutuksen ja etenkin keskiasteen koulutuksen hankkimisen havaittiin kuitenkin suojaavan työttömyydeltä. (Jahnukainen 1997, 103-187.)

Työttömyyteen sopeutumista tutkittaessa on huomattu, että työnteon sijasta perheen ja vapaa-ajan merkitys keskeisenä elämänsisältönä on kasvanut. Toisaalta myös työhön liitetään sisällöllisen monipuolisuuden sekä omien kykyjen käytön mahdollisuuksien vaatimuksia. Näin ollen työttömyyden sosiaaliset ja emotionaaliset vaikutukset ovat moninaistuneet ja ovat suuresti riippuvaisia työttömän yksilöllisistä elämänarvoista, yhteisön taholta tulevista sosiaalisista paineista sekä ristiriitojen käsittelykyvystä. (Karisto, Takala ja Haapola 1998, 102.)

3.2.4 Vapaa-aika

Yhtenä elämän tärkeänä osa-alueena on vapaa-aika. Perinteisestä työkeskeisestä elämästä ollaan vähitellen suuntautumassa perheeseen ja vapaa-aikaan. Vapaa-aika on määritelmän mukaan sisällöllisesti ja ajallisesti rajattua työn, sosiaalisten ja perheeseen kohdistuvien velvoitteiden ulkopuolelle jäävää aikaa. Tärkeää on tunne rauhasta ja vapaudesta. (Lapsesta aikuiseksi 1996, 90 - 91.)

Kuurojen vapaa-ajasta on tehty kiinnostavia havaintoja. Olsholt (1991) on todennut kuurojen viettävän vapaa-aikaansa enimmäkseen omien yhdistystensä järjestämissä tapahtumissa (teoksessa Takala 1995, 22). Takala (1995) taas on todennut monilla vammaisryhmillä olevan omia organisaatiota ja yhdistyksiä. Kuuroille paikallisyhdistyksillä on hyvin merkittävä asema elämässä. Kuurot muodostavat oman tiiviin viittomakielisen yhteisönsä kuulevien yhteiskunnan sisällä. Yhdistykset ovat osa kuurojen kulttuuria. Huonokuuloisilla on erilainen ryhmäidentiteetti kuin kuuroilla. He liittyvät harvoin yhdistyksiinsä ja samaistuvat usein normaalikuuloisiin. (Takala 1995, 18-21, 66.) Myös seurakunnan merkitys on havaittu kuuroille suuremmaksi kuin muulle väestölle (Eronen, Eskelinen, Kinnunen, Saarinen, Tiermas ja Wikman 1997, 32.)

4 TUTKIMUKSEN TEHTÄVÄ

Tutkimus tarkastelee kuulovammaisten aikuisten yleistä elämäntilannetta Suomessa tällä hetkellä. Elämäntilanteen osa-alueita ovat perhe, asuminen, työ ja vapaa-aika. Tutkimuksen ongelmat ovat luonteeltaan kuvailevia. Niitä tarkastellaan suhteessa kuulovammaan, ikään sekä sukupuoleen ja katsotaan onko ryhmien välillä eroja.

Pääongelma 1: Millaisia kuulovammoja aikuisilla kuulovammaisilla on, mitkä seikat aiheuttavat kuulovammoja, missä iässä kuulovammat ovat tulleet, millainen on kuulovammaisten identiteetti, millaisia ovat kommunikointitavat ja millainen on kuulovammaisten kielitaito?

Ongelma 1.1: Onko kuulovammaryhmien, ikäryhmien tai sukupuolten välillä eroa kuulovammoissa, niiden aiheuttajissa, kuulovamman saamisiässä, identiteetissä, kommunikaatiossa tai kielitaidossa?

Pääongelma 2: Millainen on kuulovammaisten aikuisten elämäntilanne (perhe, asuminen, työ ja vapaa-aika) Suomessa?

Ongelma 2.1: Onko elämäntilanteissa eroa kuulovammaryhmien välillä?

Ongelma 2.2: Onko elämäntilanteissa eroa ikäryhmien välillä?

Ongelma 2.3: Onko elämäntilanteissa eroa miesten ja naisten välillä?

5 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

5.1 Lähtökohdat

Tutkimushankkeen ensimmäisen vaiheen tarkoituksena oli selvittää kuulovammaisten henkilöiden elämäntulkua ja koulutusreittejä. Tutkimusjoukko rajattiin vuosina 1940 - 1975 syntyneisiin henkilöihin, jotka ovat saaneet kuulovamman ennen 18 vuoden ikää, joten he ovat siirtyneet jatkokoulutukseen ja työelämään kuulovammaisina. Osallistujat ovat tutkimushetkellä 25 - 60-vuotiaita, joten nuorimmillakin on peruskoulun päättämisestä kulunut useita vuosia. Näin heidän elämäntulkunsa on voinut peruskoulutuksen jälkeen sisältää jo monenlaisia tapahtumia.

Kuulovammaisten jatkokoulutusta järjestivät Suomessa ennen 1970-lukua lähinnä vain Nikkarilan ammattioppilaitos (entinen talouskoulu), Mäntsälän maatalous- ja puutarhaoppilaitos sekä Turun kuulovammaisten ammattikoulu. Tämän jälkeen on perustettu lisää kuulovammaisille tarkoitettuja oppilaitoksia ja linjoja. Kuurojen kansanopiston ja Turun kristillisen opiston kuurojen linjan lisäksi kuulovammaisia opiskelijoita on ollut paljon ainakin Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskuksessa ja Merikosken ammatillisessa koulutuskeskuksessa. Invalidihuoltolain perusteella saatavan tulkkipalvelun tultua mahdolliseksi vuonna 1979 kuulovammaiset ovat voineet opiskella missä tahansa oppilaitoksessa.

Tutkimukseen osallistujat hankittiin kahdeksan kuulovammaisille opetusta tarjonneen oppilaitoksen oppilasrekistereistä sekä kuulovammaisalan järjestöjen, lähinnä niiden julkaisemien lehtien, kautta. Nikkarilan ammattioppilaitoksen, Mäntsälän maatalous- ja puutarhaoppilaitoksen, Turun kuulovammaisten ammattikoulun, Mikkelin kuulovammaisten lukion, Turun kristillisen opiston, Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskuksen sekä Merikosken ammatillisen koulutuskeskuksen oppilasrekistereistä saatiin kaikkien vuosina 1960-1990 opiskelleiden kuulovammaisten nimet. Kuulovammaisten koulutuksessa tapahtui tuona aikana monia koulutuspolitiikan ja -järjestelmän muutoksia, jotka ovat voineet vaikuttaa kuulovammaisten elämäntulkun. Lehti-ilmoituksilla tavoitettiin mukaan myös

muissa kuin kuulovammaisille tarkoitetuissa oppilaitoksissa tai linjoilla opiskelleita henkilöitä.

Kyselylomakkeiden käyttöä kuulovammaisiin, erityisesti kuuroihin, kohdistuvissa tutkimuksissa on kritisoitu (esim. Marchark, 1993; Takala, 1995; Pokkinen, 1997). Kyselytutkimukset tehdään usein kirjoitetulla kielellä (esimerkiksi englanniksi tai suomeksi), joka on kuuroille vieras kieli. Kuurot vastaajat voivat ymmärtää kysymykset väärin. Aiemmissa tutkimuksissa on todettu, että kuulovammaisten henkilöiden osallistuminen kyselytutkimuksiin on heikkoa. Viittomakielisellä kyselyllä ja haastattelulla on saatu hieman enemmän vastauksia kuin suomenkielisellä kyselyllä (Takala 1998).

Tutkimusryhmässä päädyttiin kuitenkin käyttämään kyselylomaketta elämäntietojen hankkimiseen, koska haluttiin tavoittaa yli tuhat kuulovammaista henkilöä, jotka ovat opiskelleet edellä mainituissa oppilaitoksissa. Tavoitteena oli saada yleiskuva elämäntilanteesta, tämänhetkisestä elämäntilanteesta ja koulutusreiteistä.

5.2 Tiedottaminen

Tutkimuksesta tiedotettiin monin eri tavoin, koska ajateltiin etukäiteistiedon innostavan osallistumaan. Tutkimushankkeesta kerrottiin Kuurojen Lehdessä 1/99, Kuuloviestissä 2/99, Nappi-lehdessä 2/99, teksti-TV:ssä touko-, kesä- ja heinäkuussa 1999 sekä Kuurojen Liiton jäsenilleen lähettämässä videotiedotteessa toukokuussa 1999. Tutkimuksesta lähetettiin tietoa Kuurojen liiton ja Kuulonhuoltoliiton alueellisille kuntoutusohjaajille ja työasiamiehille sekä seurakuntien kuulovammaistyöntekijöille tutkimuksen käynnistyessä ja tietoja kerättyä. Oletettiin, että osa kyselylomakkeen saaneista kysyisi neuvoa tai lisätietoja työntekijöiltä, ja tiedotuksella haluttiin antaa paremmat mahdollisuudet tätä tutkimusta koskevaan neuvontatyöhön. Myöhemmin työntekijöiltä kysyttiin avun tarpeesta. He kertoivat, ettei heidän ole juuri tarvinnut neuvoa kyselyn täyttämässä, joten kyselylomake oli ilmeisesti onnistunut.

5.3 Kyselylomakkeen kehittäminen

5.3.1 Kyselylomakkeen laatimisen lähtökohdat

Kyselylomakkeen suunnittelu käynnistyi helmikuussa 1999. Aluksi etsittiin kirjallisuudesta kuulovammaisista tehtyjä tutkimuksia, joissa oli käytetty metodina kyselylomaketta. Toisaalta tarkasteltiin elämäntutkimuksia ja niiden lomakkeita. Näiden pohjalta alkoi hahmottua käsitys siitä mitä ja miten kannattaa kysyä. Kyselylomakkeen laadinnassa käytettiin apuna Pokkisen (1998), Sinisalonen (1986), Nummenmaan (1996), Puhakan (1998) sekä Plym-Hamaran ja Tammisen (1991) tutkimuksia. Tätä tutkimusta varten näiden kysymyksiä käytettiin soveltuvin osin ja niiden sanamuotoja selkeytettiin, vaihtoehtoja karsittiin ja sopivia lisättiin. Lisäksi tämän tutkimuksen tarpeisiin kehitettiin lisää kysymyksiä.

Kyselyn tarkoituksena oli saada tietoa kuulovammaisten elämäntutkimuksesta. Aiemmissa tutkimuksissa elämän keskeisinä osa-alueina on pidetty koulutusta, työtä, perhettä sekä vapaa-aikaa (ks. esim. Jahnukainen 1997, Sinkkonen & Pulkkinen 1996, Karweit & Kertzer 1998). Nämä valittiin myös tämän tutkimuksen teemoiksi. Myös asumishistoria sisällytettiin tutkimukseen. Haluttiin nähdä, onko asuminen muodoissa jotain tälle ryhmälle ominaisia piirteitä. Tällainen voisi olla esimerkiksi koulun asuntolassa asuminen jo oppivelvollisuusiässä, koska ennen 1970-lukua kuurojen peruskoulutus annettiin sisäoppilaitoksissa. (Ansaharju, Parkkola & Ääri 1996.)

5.3.2 Kysymysten laadinta

Kyselylomakkeessa oli osallistujia kuvailevia kysymyksiä (liite 1 kysymykset 1-14 ja 21-22). Kysymykset koskivat henkilön kuulovammaa ja mahdollisia muita vammoja sekä perhetaustaa (taulukko 1). Vastaajilta kysyttiin myös mihin ryhmään he kokevat kuuluvansa. Monissa kuulovamman laatua koskevissa kysymyksissä on vaihtoehtona myös dysfasia, koska monissa kuulovammaisille tarkoitetuissa oppilaitoksissa ja kuulovammaisille suunnatuilla linjoilla on opiskellut myös dysfaattisia henkilöitä. Osalla heistä on ollut myös kuulovamma. Tällä kyselyllä ei varsinaisesti ollut

tarkoitus selvittää dysfaattisten henkilöiden elämäntulkua. Lomake saattoi lähteä myös kuuleville dysfaatikoille, koska oppilasluettelot eivät aina sisältäneet tarkkaa tietoa henkilöistä. Heille haluttiin antaa mahdollisuus vastaamiseen.

Koulutuksen, työn, perheen ja asumisen osalta haluttiin saada selville nykyisen tilanteen ohella myös elämän varrella tapahtuneita muutoksia. Tätä varten kehiteltiin aiempien tutkimusten kyselylomakkeita apuna käyttäen vastaamista jäsentävä taulukko (liite 1 kysymykset 15, 23, 25 ja 31). Myös tulevaisuuden suunnitelmia tiedusteltiin, koska näkökulmaa haluttiin laajentaa menneisyydestä ja nykyisyydestä myös tulevaisuuteen. (Taulukko 1.)

Perhehistorian ajateltiin sisältävän tiedot perhetilanteen muutoksista, puolisoista, lapsista ja lemmikkieläimistä (liite 1 kysymykset 15 - 19). Perhetilanteella tarkoitetaan tässä siviilisäätystä. Myös puolison kuulovammaa kysyttiin. Haluttiin tietää kuinka yleisiä kuurojen väliset avioliitot ovat Suomessa. Samalla haluttiin myös nähdä onko muissa kuulovammaisryhmissä sama piirre.

Tutkimuksessa oltiin kiinnostuneita kuulovammaisten koulutusreiteistä kokonaisuutena (liite 1 kysymykset 25 - 27), joten koulutushistoriaa koskevassa kysymyksessä oli mukana sekä perus- että jatkokoulutus. Tutkimushankkeen teemaan "Koulutuksen merkitys kuulovammaisten henkilöiden elämäntulkussa" liittyen tiedusteltiin opiskeluajan antia, vaikka merkitysten tutkiminen kyselylomakkeella saattaakin olla ongelmallista. Haluttiin kuitenkin tietää millaisia asioita vastaajat ovat kokeneet saaneensa eri kouluista. Painottuuko opiskeluajan anti esimerkiksi tietojen ja taitojen saamiseen vai sosiaaliseen kanssakäymiseen ja ovatko kokemukset olleet enimmäkseen positiivisia vai negatiivisia? Täältä osin kyselyn antama tieto on vain suuntaa antavaa.

Tähän liittyvät osaltaan myös kommunikaatio- ja kielitaitokysymykset (liite 1 kysymykset 21-22). Koulutuksen eräs osa-aluehan on kielellinen kehittyminen (Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa 1991). Opiskelussa ilmenneitä vaikeuksia kysyttiin monivalintakysymyksellä. Sinisalon (1986) käyttämiä vaihtoehtoja muokattiin tähän tutkimukseen sopiviksi lisäämällä kohtia, joissa huomioidaan kuulovammaisuus ja siihen liittyviä asioita kuten tulkkipalvelun puute ja kommunikoinnin ongelmat.

Vastaajien työhistoriassa kiinnostivat erityisesti työtehtävät, työtilanne ja työssä tärkeät asiat (taulukko 1). Tämänhetkistä toimintaa ja työtilannetta koskevaan kysymykseen (liite 1 kysymykset 28 ja 31) mukailtiin Pokkisen (1998) tutkimusta.

Kysymyksillä haluttiin selvittää vastaajien ammattiasemaa ja sosioekonomista tilannetta tässä tutkimusjoukossa.

Puhakan (1998), Pokkisen (1998) ja Sinisalonen (1986) tutkimuksia tarkasteltiin laadittaessa kysymystä, jossa piti valita työssä tärkeitä asioita (liite 1 kysymys 29). Puhakan työhistoriaa selvittävää kysymystä käytettiin mallina tämän tutkimuksen vastaavaan kysymykseen 31. Kohtaa muutettiin selkeyttämällä kysymyksen kieliasua sekä lisäämällä esimerkkejä.

Vapaa-aikaa, yhdistystoimintaan osallistumista, sen merkitystä ja hengelliseen toimintaan osallistumista tiedusteltiin usealla kysymyksellä (liite 1 kysymykset 32-38). Lomakkeen lopussa kysyttiin olivatko vastaajat saaneet apua kyselylomakkeen täyttämiseksi (liite 1 kysymykset 39 ja 40) sekä halusivatko vastaajat osallistua haastatteluun myöhemmin. Lisäksi pyydettiin kirjoittamaan vapaamuotoisesti omasta elämästä myöhempää tutkimusta varten. (Taulukko 1.)

TAULUKKO 1. Tehtäväalueet ja käsitteet, joita kysymykset koskevat.

tehtäväalue	käsitteet	kysymyksen numero lomakkeessa
osallistujien kuvailu	-sukupuoli	-kysymys 1
	-ikä	-kysymys 2
	-kuulovamman laatu	-kysymys 3
	-kuulovamman syy	-kysymys 4
	-muut vammat	-kysymys 5
	-identiteetti	-kysymys 6
	-vanhempien koulutus, ammatti ja kuulovammaisuus	-kysymykset 7-12
	-sisarusten kuulovammaisuus	-kysymykset 13-14
	-kommunikaatio ja kielitaito	-kysymykset 21-22
	-lomakkeen täyttäminen	-kysymykset 39-40
elämäntilanne	-perhe	-kysymykset 15-20
	-asuminen	-kysymykset 23-24
	-koulutus	-kysymykset 25-27
	-työ	-kysymykset 28-31
	-vapaa-aika	-kysymykset 32-38

5.3.3 Kieliasun muokkaus

Kyselylomakkeen laadinnassa kiinnitettiin kaiken aikaa huomiota kieliasun selkeyteen ja tekstin asetteluun. Kysymykset pyrittiin saamaan yksiselitteisiksi. Selkokielen periaatteiden (ks. Heiskanen 1994, 70-71) mukaisesti käytettiin lyhyitä lauseita, vältettiin sivulauseita, lauseenvastikkeita ja taivutusmuotoja. Käsitteille etsittiin yleisesti käytettyjä synonyymejä. Kysymyksiä ja vastausvaihtoehtoja pohdittaessa kiinnitettiin jatkuvasti huomiota myös niiden viittomakielisiin vastineisiin. Etsittiin sellaiset lauseet ja sanat, jotka olisi mahdollisimman helppo kääntää viittomakielelle merkityksen muuttumatta. Täyttöohjeista tehtiin mahdollisimman selkeät. Kysymyksissä annettiin ohje vastaustavasta: esim. kirjoita, rengasta, rastita.

Perhe-, asumis-, koulutus- ja työtaulukkoissa pyydettiin arvioimaan tyytyväisyyttä elämän eri vaiheissa. Sanallisten selitysten *todella tyytyväinen*, *tyytyväinen*, *tyytymätön* ja *todella tyytymätön* lisäksi päätettiin käyttää tunteita kuvaavia symboleita (liite 1 kysymykset 15, 23, 25 ja 31). Saamamme palautteen mukaan tämä oli onnistunut ratkaisu.

Myös kuvituksen ja selkeän asettelun avulla haluttiin tehdä lomakkeesta miellyttävä ja vastaamiseen houkutteleva. Kuvituksen toimitti Huk Marja Hihnala.

5.3.4 Lomakkeen esitetaus

Kyselylomakkeesta pyydettiin kommentteja Jyväskylän yliopiston viittomakielisen luokanopettajakoulutuksen opiskelijoilta sekä koulutuspäällikkö Markku Jokiselta. Kommenttien ja keskustelujen perusteella lomakkeen kieliasua selkeytettiin ja kysymyksiä täydennettiin. Lomake esiteltiin kuurojen yhdistyksellä. Testitilanteen alussa kyselyn liitteeksi tuleva saatekirje esitettiin viittomakielellä. Muita ohjeita ei annettu, koska haluttiin selvittää onko saatekirje (liite 2) riittävän selkeä kyselylomakkeen täyttämistä varten ja koska tavoitteena oli testata lähinnä vain lomakkeen toimivuutta. Varsinaista kyselylomaketta ei käyty läpi viittomakielellä, koska myöhemmin postikysely tulee vastaajille vain suomen kielellä. Neuvoa kehoitettiin kysymään tarvittaessa. Testitilanne osoitti viittomakielisen käännöksen

tarpeellisuuden, sillä epäselviä kohtia oli paljon. Esitestissä huomattiin, ettei kyselylomake ollut vielä kaikilta vielä osin toimiva, joten siihen tehtiin seuraavia muutoksia:

1) Erillinen esimerkkilomake (liite 2)

Vastaamisen helpottamiseksi haluttiin antaa esimerkkejä ja ohjeita. Esitestaustaulukkeessa perhetilannetta ja koulunkäyntiä selvittävien taulukoiden yhteydessä oli vastausesimerkit. Osa esitestaukseen osallistujista kirjoitti kuitenkin omia tietojaan niiden sekaan eikä varsinaisille vastausriveille. Tämän välttämiseksi esimerkit päätettiin laittaa eri lomakkeelle. Siihen lisättiin mallit muistakin kysymystyypeistä ja niihin vastaamisesta.

Elämäkulun eri osa-alueita selvittäviin taulukoihin jätettiin kuitenkin joitakin vihjesanoja, joiden avulla haluttiin kertoa vastaajille mitä kysymyksellä tarkoitetaan. Esimerkiksi asumismuotoa selvittävässä kysymyksessä vihjesanoina olivat esimerkiksi *vanhempien luona, tukiasunnossa, yksin ja asuntolassa*.

2) Kysymysten selkeyttäminen ja muuttaminen

- a) Avoimia kysymyksiä muutettiin monivalintakysymyksiksi, koska niihin vastaaminen on melko helppoa ja kirjallisen vastaamisen ongelmia voidaan vähentää (Takala 1995, 44).
- b) Monivalintakysymysten vaihtoehtoja lisättiin esimerkiksi kommunikointimenetelmiin, opiskelun vaikeuksiin ja yhdistystoiminnan merkitykseen: Lisätyt vaihtoehdot olivat esitestaukseen osallistujien tärkeiksi kokemia.
- c) Monivalintavaihtoehtoista poistettiin liian yleisiksi tai kielellisesti hankaliksi koettuja vaihtoehtoja, kuten *itsenäinen elämä* ja *arvostus yhteiskunnassa* työssä tärkeinä asioina.
- d) Esitestaustavaiheessa koulunkäyntihistoriasta oli kysytty kahdella kysymyksellä, joista toinen keskittyi oppivelvollisuuden suorittamiseen ja toinen vapaaehtoiseen jatkokoulutukseen. Varsinaiseen kysymyslomakkeeseen kysymykset yhdistettiin, koska kokeilun perusteella vastaajat tuntuivat ajattelevan koulutushistoriaansa yhtenä jatkumona.

3) Kysymysten lisääminen

Kyselylomakkeen loppuun lisättiin kysymykset saadusta avusta, koska haluttiin tietoa lomakkeen toimivuudesta.

Lopullinen kyselylomake testattiin ennen lähettämistä vielä kahdella kuurolla henkilöllä. He täyttivät ensin lomakkeen yksin kirjallisten ohjeiden avulla. Sitten täytettiin lomake toiseen kertaan haastattelun perusteella. Kyselylomakkeen testeistä saatiin vinkkejä tulosten koodaamiseen ja analyysiin.

5.3.5 Viittomakielinen kyselylomake

Lopullisesta kyselylomakkeesta valmistettiin viittomakielinen versio ProSign oy:ssä. Siellä tehtiin myös käännöstyö, jonka Elina Lehtomäki tarkisti. Videolle kyselyn viitto viittomakielinen kuuro henkilö. Viittomakielinen kysely lähetettiin Kuurojen Liiton kuntoutussihteereille ja työasiamiehille sekä kuurojen yhdistyksille. Kyselylomakkeen mukana vastaajat saivat tiedon missä video oli saatavilla, jotta he voisivat käyttää sitä tarvittaessa apuna täyttäessään lomaketta.

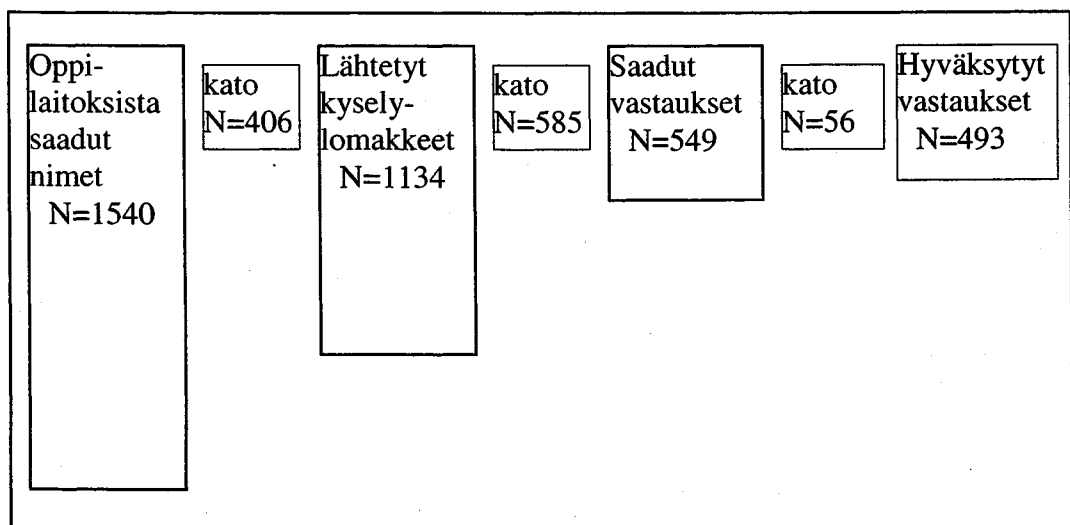
5.3.6 Kyselylomakkeen täyttäminen

Tutkimukseen osallistuneista 33 % ilmoitti saaneensa apua kyselylomakkeen täyttämässä kuuden (1,2 %) jätettyä vastaamasta kysymykseen. Apua on saatu hyvin monilta tahoilta ja jotkut vastaajat useammaltakin henkilöltä. Eniten apua ovat antaneet vanhemmat (21 %), puoliset (21 %) ja tulkit (17 %). Kuulovammaisjärjestöjen kuntoutusohjaajat ja seurakuntien diakonissat on mainittu avun antajina vain 12 vastauksessa (7,5 %).

5.4 Osanottajat

5.4.1 Tutkimuksen perusjoukko, otos ja näyte

Tutkimuksen perusjoukkona voidaan pitää Nikkarilan ammattioppilaitoksessa, Mäntsälän maatalous- ja puutarhaoppilaitoksessa, Turun kuulovammaisten ammattikoulussa, Mikkelin kuulovammaisten lukiossa, Turun kristillisessä opistossa, Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskuksessa sekä Merikosken ammatillisessa koulutuskeskuksessa vuosina 1960 - 1990 opiskelleita 25 - 60 vuotiaita kuulovammaisia. Oppilaitosten rekistereistä heitä löytyi 1540. Tutkimukseen otettiin mukaan kaikki, joiden osoitetiedot saatiin päivitettyä väestörekisterin tietopalvelun avulla, eli 1093 henkilöä. Perusjoukon osalta voidaan siis puhua kokonais-tutkimuksesta tai osoitetietojen päivityksen perusteella tapahtuneesta otoksesta. Tutkimuksessa oli mukana jonkin verran ($N = 41$ eli 4 %) myös tiedotuksen perusteella vapaaehtoisina ilmottautuneita, jotka eivät välttämättä olleet käyneet samoja kouluja kuin muut tutkimukseen osallistujat. Heitä voidaan pitää näytteenä integroituna eli yleisissä oppilaitoksissa opiskelleista 25 - 60 vuotiaista kuulovammaisista, koska valintaperustana oli vapaaehtoisuus (ks. esim. Soininen 1995, 103).

KUVIO 1. Tutkimukseen osallistujien määrän muutokset.

Kyselylomake lähetettiin 14.5.1999 yhteensä 1134:lle perusjoukkoon kuuluvalle ja vapaaehtoisena ilmoittautuneelle (kuvio 1). Kyselyn palauttamatta jättäneille 70 %:lle (N = 794) lähetettiin uusi kysely 8.6.1999. Lopulliseksi vastausmääräksi saatiin yhteensä 549 (katso kuvio 1), johon sisältyi 13 vastausta henkilöiltä, joille kyselyä ei oltu lähetetty. He olivat saaneet sen valokopiona ilmeisesti kuulovammaisalan työntekijöiltä, joita oli pyydetty kopioimaan lomaketta halukkaille. Nämä 13 lomaketta otettiin mukaan tutkimukseen, koska vastaajat kuuluivat tutkimusjoukkoon. Saaduista vastauksista 493 otettiin mukaan tutkimukseen. 19 vastauslomaketta jouduttiin hylkäämään, koska ne olivat puutteellisesti täytettyjä tai kokonaan tyhjiä. Muutama oli kirjoitettu vain kommentteja tutkimuksesta. Vastauslomakkeista 37 jätettiin myöhemmin analysoitavaksi, koska vastaajat eivät kuuluneet tämän tutkimuksen lopulliseen tutkimusjoukkoon. He olivat yli 60-vuotiaita, saaneet kuulovamman aikuisena tai heillä ei ollut kuulovammaa. Lopullinen vastausprosentti oli 48 %, jota voidaan pitää riittävänä.

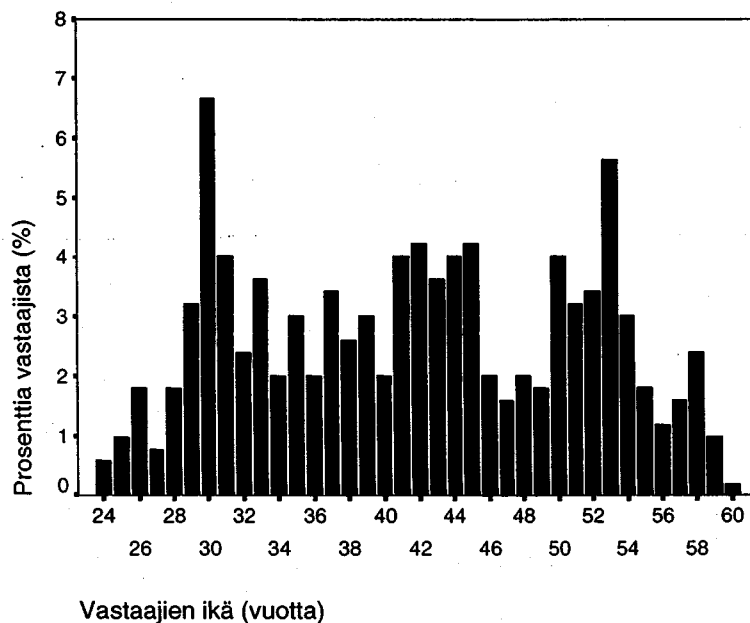
Kato ei ollut selektiivistä asuinpaikan eikä sukupuolen mukaan. Vastaamatta saatettiin jättää, koska kouluilta kerättyihin vuosien 1960-1990 oppilasluetteloihin oli joutunut mukaan myös joidenkin kuulevien opiskelijoiden nimiä. Ainakin kuulovammaisten ammattikoulussa on kuulovammaisten ryhmiin joinakin vuosina otettu opiskelijapulan takia kuulevia henkilöitä. Niiden 12 kuulevan lisäksi, jotka olivat vastanneet kyselyyn, muutama henkilö soitti ja ilmoitti, ettei kuulu tutkimusjoukkoon. Todennäköisesti kyselylomake oli siis mennyt useammallekin kuulevalle. Lisäksi oppilasluetteloissa oli joitakin ennen vuotta 1940 syntyneitä. Osa heistä saattoi jättää vastaamatta, koska saatekirjeessä tutkimusjoukko rajattiin syntymävuoden mukaan.

Syynä katoon lienee myös se, että kyselyyn piti vastata suomen kielellä (ks. esim. Takala 1995). Lisäksi vastaushalukkuuteen on voinut vaikuttaa yleinen väsyminen kyselytutkimuksiin. Vastausaika jäi myös melko lyhyeksi, koska arkipyhien vuoksi osa vastaajista sai kyselyn vasta palattuaan lomalta. Osa vastaajista ei ehkä ehtinyt katsomaan videolta viittomakielistä kyselyä eikä kysymään neuvoa työntekijöiltä, joiden vastaanottoaika on yleensä vain kerran viikossa.

Saadut vastaukset edustavat hyvin perusjoukkoa ($N = 1134$), koska vastaajien määrä oli suuri ($N = 549$), ja eikä kato ollut selektiivistä. Tämän vuoksi tutkimustuloksia voidaan yleistää perusjoukkoa koskeviksi. Suurin osa vastaajista (95 %) on oppilaitosten oppilas-rekisterien kautta tavoitettuja. Tiedotuksen ja ilmoitusten avulla tavoitettujen pelkästään integroituina opiskelleiden määrä jäi hyvin pieneksi, joten tämä tutkimus ei välttämättä kuvaa edustavasti heidän elämänsä kulkuaan.

5.4.2 Osallistujien kuvailu

Vastaajat ryhmiteltiin sukupuolen, iän ja kuulovamman mukaan. Vastaajien sukupuolijakauma oli tasainen. Naisia (50,7 %) oli joukossa vain hieman enemmän kuin miehiä (49,3 %).

KUVIO 2. Vastaajien ikäjakauma

Vastaajat olivat iältään 24 - 60 vuotiaita. Nuorimmatkin osallistujat täyttivät tänä vuonna 25 vuotta, mikä oli tutkimukseen kuulumisen ehtona. Vastaajissa oli eniten 30 vuotiaita ja keski-ikä oli 42 vuotta (kuvio 2). Vastaajat jaettiin syntymävuosikymmenen perusteella neljään ikäryhmään (taulukko 2). Kolmen vanhimman ryhmän koko on suhteellisen tasainen. Nuorimman ryhmän (1970-luvulla syntyneet)

pienuus johtuu osittain siitä, ettei siinä ole mukana kuin viitenä vuonna syntyneet (1970-74).

TAULUKKO 2. Vastaajien jakautuminen kuulovammaryhmiin ikäryhmän ja sukupuolen mukaan.

	kuurot		huonokuuloiset		kuurosokeat		yhteensä	
	f	%	f	%	f	%	N	%
1940-1949	50	16	20	14	3	11	73	15
syntyneet miehet								
1940-1949	47	15	16	11	2	7	65	13
syntyneet naiset								
1950-1959	46	15	25	17	2	7	73	15
syntyneet miehet								
1950-1959	51	16	20	14	5	18	76	15
syntyneet naiset								
1960-1969	44	14	30	20	3	11	77	16
syntyneet miehet								
1960-1969	56	18	23	16	10	36	89	19
syntyneet naiset								
1970-1974	10	3	6	4	3	11	19	4
syntyneet miehet								
1970-1974	12	4	8	5	-	-	20	4
syntyneet naiset								
yhteensä	316	101	148	101	28	101	492	101

Huom. Kokonaisluvuksi pyöristäminen aiheuttaa luvun 101 %.

5.5 Analyysimenettelyt

Kyselylomakkeiden tietojen koodaamisessa käytettiin apuna Tilastokeskuksen ja Opetushallituksen luokituksia. Ammatit ja sosioekonomiset asemat luokiteltiin käyttäen Tilastokeskuksen Ammattiluokitus 1997 -kirjaa ja sen liitettä 1. Koulutus luokiteltiin käyttäen Tilastokeskuksen Koulutusluokitus 1997 -opasta ja sen liitteitä 2 (Opetushallinnon koulutusala- ja -asteluokitus), 3 ja 4. Kuulovammojen syyt luokiteltiin luokiteltiin foniatri L. Kukkolan ja kuulontutkija P. Virtasen (henkilökohtainen tiedonanto 18.8.1999) ohjeiden mukaan.

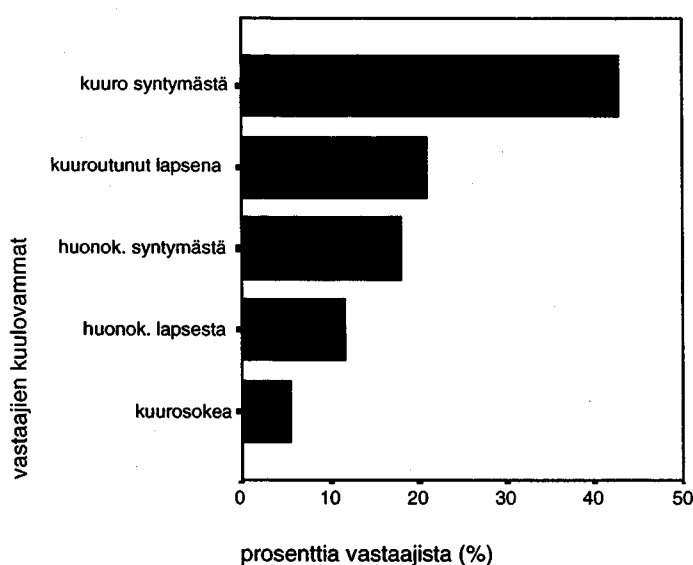
Aineisto analysoitiin SPSS 7,5 for Windows -ohjelmalla. Aineisto on luokittelu- ja järjestysasteikollinen. Aineiston kuvauksessa käytettiin prosentti- ja frekvenssijakaumia. Osaryhmien vertailussa käytettiin keskiarvoja, ristiintaulukointia ja χ^2 -testiä.

6 TULOKSET

6.1 Vastaajat

6.1.1 Kuulovamma ja identiteetti

Kuulovammaryhmät muodostettiin vastaajien oman ilmoituksen mukaisesti. Heitä pyydettiin määrittelemään itsensä kuuroksi, huonokuuloiseksi tai kuurosokeaksi ja kertomaan onko heillä ollut kuulovamma syntymästä, lapsuudesta vai aikuisuudesta. Ryhmien koostumus on muutoin vastaajien oman valinnan mukainen, paitsi kuurosokeiden osalta. Pohjoismaisen määritelmän mukaan kuurosokeus on vakavaasteinen kuulo- ja näkövammojen yhdistelmä (Göransson & Westholm 1995), joten vastaaja siirrettiin kuurosokeiden ryhmään mikäli hän oli merkinnyt lisävammaksi näkövammian. Yksi henkilö ilmoitti olevansa kuulo-vammaisen, mutta ei tarkentanut onko hän kuuro, huonokuuloinen vai kuurosokea. Hänet on jouduttu jättämään pois, kun tarkastellaan tuloksia kuulovammaryhmien suhteen. Kuurojen määrä oli suurin, 64 % vastanneista, huonokuuloisia oli 30 % ja kuurosokeita 6 %.

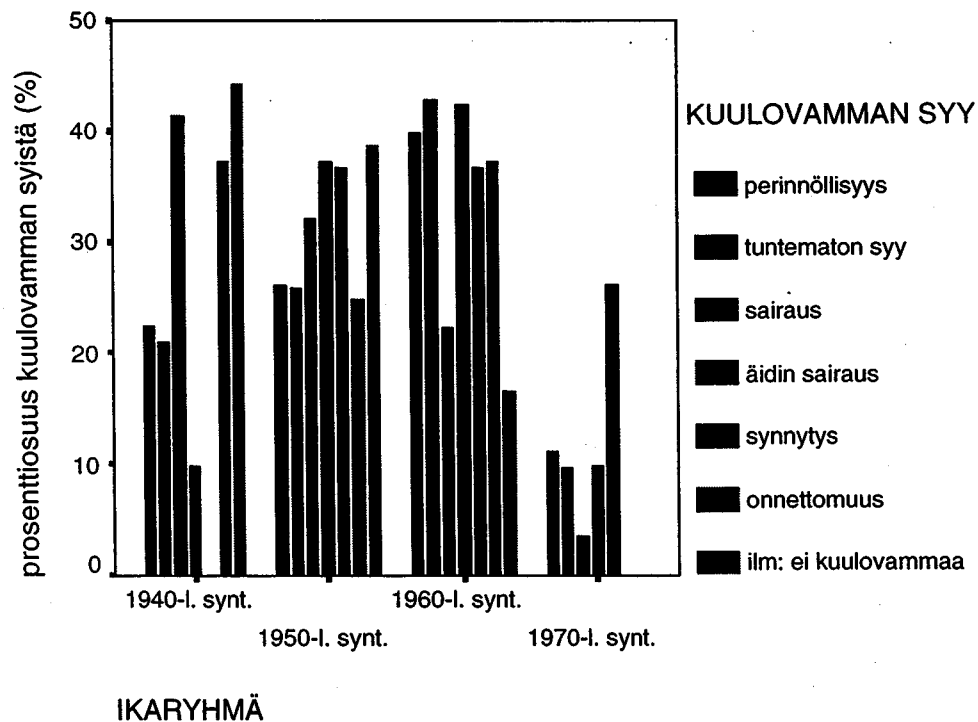

KUVIO 3. Vastaajien kuulovammojen laatu

Vastaajista suurin osa on kuuroja (43 %), koska kuulovammaisten jatko-opetukseen erikoistuneissa kouluissa on vähemmän huonokuuloisia opiskelijoita (kuvio 3). Tutkimusryhmän mielestä yllättävän suureksi nousi kuurosokeiden määrä (N = 28), koska heille suomenkieliseen kyselyyn vastaaminen voi olla näköongelmien vuoksi hankalaa. Vaikka kuurosokeita osallistuikin tutkimukseen yllättävän paljon, niin pienessä vastaajajoukossa vähäisetkin yksilölliset erot voivat muuttaa tuloksia merkittävästi. Tämä taas heikentää yleistettävyyttä, mikä on muistettava tuloksia tarkasteltaessa.

Kuulovammojen syyt (liite 1, kysymys 4) luokiteltiin foniatri L. Kukkolan ja kuulontutkija P. Virtasen (henkilökohtainen tiedonanto 18.8.1999) ohjeiden mukaisesti kuuteen luokkaan. Yksi luokka lisättiin niitä vastaajia varten, jotka olivat valinneet kyselylomakkeesta kohdan *ei ole kuulovammaa*, vaikka he olivatkin aiemmin ilmoittaneet kuulovammansa laadun. Tuntemattoman syyn luokassa ovat myös ne vastaajat, jotka eivät olleet ilmoittaneet, mikä on aiheuttanut heidän kuulovammansa.

KUVIO 4. Vastaajien kuulovammojen syiden yleisyys kaikissa ikäluokissa

Kuulovamman syiden vertailussa eri vuosikymmenillä syntyneiden kesken näkyvät erot ($\chi^2= 57.52$, $p \leq .001$) (katso kuvio 4) selittyvät osittain sillä, että 1940-luvulla syntyneiden kuulovammat ovat aiheutuneet yleensä omista sairauksista ja harvemmin äidin sairauksista. 1960-luvulla syntyneiden kuulovamman aiheuttaja taas on muita useammin tuntematon ja harvemmin oma sairaus. 1970-luvulla syntyneillä etenkin synnytys komplikaatioineen on aiheuttanut kuulovammoja, ei niinkään omat sairaudet.

TAULUKKO 3. Kuulovamman ennen 4 vuoden ikää saaneiden osuus eri kuulovammaryhmissä ja eri vuosikymmenillä syntyneissä.

Ikäryhmät	kuurot		huonokuuloiset		kuurosokeat		ikäryhmien keskiarvo	
	%	f	%	f	%	f	%	f
1940-luvulla syntyneet	91	88	80	28	100	4	88	120
1950-luvulla syntyneet	94	91	80	35	100	6	90	132
1960-luvulla syntyneet	98	98	90	46	92	12	95	156
1970-luvulla syntyneet	91	20	71	10	67	2	82	32
kuulovammaryhmien keskiarvo	94	297	82	119	92	24		

Vastaajista lähes 90 % on saanut kuulovammansa ennen 4 vuoden ikää ja lähes 95 % ennen 9 vuoden ikää. Sukupuolten välillä ei ole juuri eroja, mutta ikäryhmittäin on pientä vaihtelua. 1960-luvulla syntyneistä 95 % on saanut kuulovammansa ennen 4 vuoden ikää mutta seuraavalla vuosikymmenellä syntyneistä vain 82 %. Kaikissa kuulovammaryhmissä kuulovamman toteamis- tai saamisikä on noussut. Erityisen selkeä muutos on huonokuuloisten ja kuurosokeiden ryhmässä. (Taulukko 3.)

Muiden vammojen määrä vastaajilla on suhteellisen vähäinen. Vastaajista alle 15 % ilmoitti itsellään olevan jonkin lisävamman. Huonokuuloisista ja kuuroista 11 %:lla on jonkinlainen lisävamma. Kuurosokeista lisävamma on luonnollisesti kaikilla, koska heillä on kuulovamman lisäksi myös näkövamma. Kuuroista 8 % ja huonokuuloisista 14 % ilmoitti itsellään olevan jonkin lisävamman. Dysfasia, CP-, liikunta- tai kehitysvamma on muutamilla. Sekä kuuroilla että huonokuuloisilla suurimman ryhmän muodosti kohta muu, johon vastaajat olivat kirjanneet eri asteisia

vammoja ja sairauksia, kuten selkäongelma, reuma, sydänvika, epilepsia, vapina, tasapainohäiriö, lukivaikeus, yliaktiivisuus, heikkolahjaisuus, ms-tauti, mielen-terveysongelmat ja pituuskasvuhäiriö. Ikäryhmien ja sukupuolten välillä lisävammojen määrissä tai laaduissa ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja.

TAULUKKO 4. Vastaaajien identiteetti kuulovamma- ja ikäryhmän mukaan

	kuulo- vammai- nen		kuuro	viittoma- kielinen	kuurou- tunut	huono- kuuloi- nen	kuuro- sokea	dysfaat- tinen	kuu- leva	muu yhteensä		N
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%		
1940-l. syntyneet kuurot	4,5	60	18,5	2	2	-	1	-	12	100	93	
1940-l. syntyneet huono- kuuloiset	28,5	-	3	5,5	46	-	-	8,5	8,5	100	35	
1940-l. syntyneet kuuro- sokeat	-	20	60	-	-	-	-	-	20	100	5	
1950-l. syntyneet kuurot	8,5	49	30	1	1	-	-	3	7,5	100	96	
1950-l. syntyneet huono- kuuloiset	36	7	4	7	42	-	-	-	4	100	45	
1950-l. syntyneet kuuro- sokeat	-	17	33	-	17	33	-	-	-	100	6	
1960-l. syntyneet kuurot	9	36	46	1	2	-	-	6	-	100	98	
1960-l. syntyneet huono- kuuloiset	24	12	16	-	36	-	-	4	8	100	50	
1960-l. syntyneet kuuro- sokeat	8	-	46	-	15	23	-	8	-	100	13	
1970-l. syntyneet kuurot	9	50	32	4,5	-	-	-	-	4,5	100	22	
1970-l. syntyneet huono- kuuloiset	14,5	7	14,5	-	50	-	-	-	14	100	14	
1970-l. syntyneet kuuro- sokeat	33,3	33,3	-	-	-	33,3	-	-	-	100	3	
yhteensä	13	33,5	25	2	16	1	0,2	1,8	7,5	100	480	

Yleisimmin kuulovammaiset kokevat olevansa kuuroja tai viittomakielisiä (taulukko 4). Myös kuulovammaiseksi tai huonokuuloiseksi itsensä kokevia on jonkin verran. Sen sijaan dysfaattisia, kuurosokeita tai kuulevia joukossa on vähän. Kohtaan muu, on merkitty ne, jotka valitsivat useampia vaihtoehtoja identiteettikysymyksessä (liite 1, kysymys 6). Yleisimmin valittiin kuuro ja viittomakielinen tai kuulovammainen ja joku muu.

Kuurot kokevat kuuluvansa pääosin kuurojen tai viittomakielisten ryhmään (taulukko 4) (liite 1, kysymys 6). Huonokuuloiset taas identifioituvat ennenkaikkea huonokuuloisiin. Erot kuurojen ja huonokuuloisten identiteetissä näkyvät kaikkien ikäryhmien aineistoissa ($\chi^2 = 94.20$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 130.21$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 94.29$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 34.43$, $p \leq .001$). Kuurosokeilla vastaukset jakaantuvat enemmän. Viittomakielisiksi identifioituvia on eniten 1960-luvulla syntyneissä kuuroissa ja kuurosokeissa sekä 1940-luvulla syntyneissä kuurosokeissa. Miesten ja naisten välillä identiteetissä ei ole eroja.

Vanhempien koulutuksesta (liite 1, kysymykset 7 ja 10) saatuja tietoja ei otettu mukaan vastausten analysointeihin, sillä monesti ilmoitetun koulutustason ja ammatin välillä oli niin suuri ristiriita, että tietoa ei pidetty luottavana. Ammattia pidettiin luottettavampana tietona, sillä yleensä perheen lapset elävät vanhempiensa kanssa näiden ollessa työiässä. Vanhempien käymistä kouluista ei myöskään välttämättä puhuta lapsille kovin usein. Muutoinkin isää ja äitiä koskeviin tietoihin jouduttiin suhtautumaan varauksella. Esitestausvaiheessa ja myöhemmin vastauksia tarkastellessa havaittiin, että osa tutkimukseen osallistujista oli ymmärtänyt näiden tietojen tarkoittavan itseä ja puolisoa. Vanhempia koskevat tiedot jätettiin pois, mikäli kuulovamma, koulutus ja ammatti olivat samat kuin vastaajalla ja hänen puolisoillaan.

Tuloksiin mukaan otettujen vastaajien sosioekonominen tausta määriteltiin luokittelemalla vanhempien ammatit (liite 1, kysymykset 8 ja 11) Tilastokeskuksen sosioekonomisen tasoluokituksen mukaan (Tilastokeskus 1997a). Isistä 28 % on maanviljelijöitä, 40 % työntekijöitä, ylempiä ja alempia toimihenkilöitä yhteensä 12 % ja muita yrittäjiä muutama prosentti loppujen sosioekonomisen aseman ollessa tuntematon. Äideistä maanviljelijöitä on 27 %, työntekijöitä 30 %, kotiäitejä noin 10 % ja ylempiä sekä alempia toimihenkilöitä yhteensä noin 20 % loppujen sosioekonomisen aseman ollessa tuntematon. Kuulovamma- ja ikäryhmien välillä ei

ole tilastollisesti merkitseviä eroja äidin tai isän sosioekonomisen tason mukaan. Eroja ei ole myöskään vanhempien kuulovammoissa (liite 1, kysymykset 9 ja 12) eri kuulovamma- tai ikäryhmien välillä.

Sisarusten kuulovammaisuutta koskeva kysymys (liite 1, kysymys 14) jätettiin analysointien ulkopuolelle, koska vastauksia ei pidetty luotettavana. Tulosten käsittelyvaiheessa huomattiin, että lomakkeeseen olisi pitänyt lisätä kysymys perheen lapsien kokonaismäärästä. Nyt kysymystä ei ollut, joten monissa tapauksissa jäi epäselväksi tarkoittiko vastaaja itseään vai sisarustaan ilmoittaessaan perheen lapsen kuulovammasta. Väärinymmärrykset ovat voineet aiheutua kielen ymmärtämisvaikeuksista, sillä monille vastaajille suomi on vieras kieli.

6.1.2 Kommunikaatio

Vastaajat käyttävät hyvin monenlaisia kommunikaatiotapoja (liite 1, kysymys 21) eri yhteyksissä. Monet vastaajat olivat valinneet useampia eri vaihtoehtoja. Tämän vuoksi taulukoissa 5-11 eri vaihtoehtoja valinneiden yhteislukumäärät ylittävät vastaajien määrän.

Vastaajien käyttämiin kommunikaatiotapoihin vaikuttaa heidän kuulovammansa, ikänsä ja sukupuolensa. Huonokuuloiset ilmoittivat käyttävänsä kuuroja useammin puhetta kaikissa kysytyissä yhteyksissä, eli puolison, lasten, vanhempien, sukulaisten, ystävien, naapurien ja työtovereiden kanssa ($\chi^2 = 73.48$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 24.69$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 25.62$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 29.56$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 29.77$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 30.75$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 29.44$, $p \leq .001$). (Taulukot 5 - 11.)

TAULUKKO 5. Puolison kanssa käytetyt kommunikaatiomenetelmät kuulovamma- ja ikäryhmittäin.

kuulovamma- ja ikäryhmä	viittomakieli %	viitottu puhe %	puhe / huulioluku %	kirjoitus %	eleet %	piirtäminen %	yhteensä %	N
1940-l. syntyneet kuurot	61	12	16	7	3	1	100	90
1940-l. syntyneet huonokuuloiset	17	3	73	-	7	-	100	30
1940-l. syntyneet kuurosokeat	66,6	-	33,3	-	-	-	100	3
1950-l. syntyneet kuurot	70	8	16	4	1	1	100	79
1950-l. syntyneet huonokuuloiset	23	8,5	60	-	5,5	3	100	35
1950-l. syntyneet kuurosokeat	100	-	-	-	-	-	100	2
1960-l. syntyneet kuurot	68	12	13	5	1	1	100	78
1960-l. syntyneet huonokuuloiset	33	17	35	4	11	-	100	54
1960-l. syntyneet kuurosokeat	46	18	27	-	9	-	100	11
1970-l. syntyneet kuurot	67	8	17	-	8	-	100	12
1970-l. syntyneet huonokuuloiset	20	20	60	-	-	-	100	5
1970-l. syntyneet kuurosokeat	-	-	-	-	-	-	-	-
yhteensä	53	11	27	4	4	1	100	399

Puolison kanssa käytetään yleisimmin viittomakieltä tai puhetta. Kuurot käyttävät huonokuuloisia useammin viittomakieltä puolison, lasten, sukulaisten, ystävien ja työtovereiden kanssa. ($\chi^2 = 78.19$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 36.95$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 15.17$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 77.29$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 16.16$, $p \leq .001$) Myös viitottua puhetta kuurot käyttävät huonokuuloisia enemmän lasten, vanhempien ja sukulaisten kanssa ($\chi^2 = 24.40$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 17.24$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 9.93$, $p \leq .01$). Samoin kuurot kirjoittavat enemmän vanhempien, sukulaisten, ystävien, naapurien ja työtovereiden kanssa ($\chi^2 = 36.68$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 76.49$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 47.39$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 91.58$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 86.47$, $p \leq .001$), ja käyttävät eleitä naapurien kanssa ($\chi^2 = 13.76$, $p \leq .001$) huonokuuloisia yleisemmin. Kuurosokeat puolestaan käyttävät vanhempiensa kanssa huonokuuloisia useammin viittomakieltä ja kirjoitusta ($\chi^2 = 9.27$, $p \leq .01$; $\chi^2 = 36.68$, $p \leq .001$). (Taulukot 5 – 11.)

TAULUKKO 6. Lasten kanssa käytetyt kommunikaatiomenetelmät kuulovamma- ja ikäryhmittäin.

kuulovamma- ja ikäryhmä	viittoma-	viitottu	puhe /	kirjoitus	eleet	piirtä-	yhteensä	
	kieli	puhe	huulioluku	%	%	minen	%	N
	%	%	%	%	%	%	%	N
1940-l. syntyneet kuurot	33	30	31	4	2	-	100	91
1940-l. syntyneet huonokuuloiset	7	10	72,5	7	3,5	-	100	29
1940-l. syntyneet kuurosokeat	50	-	50	-	-	-	100	2
1950-l. syntyneet kuurot	31	31	30	5	2	1	100	100
1950-l. syntyneet huonokuuloiset	6	16	72	3	-	3	100	32
1950-l. syntyneet kuurosokeat	33,3	33,3	33,3	-	-	-	100	3
1960-l. syntyneet kuurot	40	31	24	1	4	-	100	87
1960-l. syntyneet huonokuuloiset	27	16	43	-	14	-	100	37
1960-l. syntyneet kuurosokeat	30	40	30	-	-	-	100	10
1970-l. syntyneet kuurot	100	-	-	-	-	-	100	2
1970-l. syntyneet huonokuuloiset	-	-	100	-	-	-	100	1
1970-l. syntyneet kuurosokeat	-	-	-	-	-	-	-	-
yhteensä	30	26,5	37	3	3	0,5	100	394

Ikä vaikuttaa usein kommunikointitapoihin, mutta lasten kanssa kommunikointiin iällä ei juuri ole yhteyttä. Yleisimmin käytetään viittomakieltä, viitottua puhetta sekä puhetta tai huuliolukua. Huonokuuloisista 1960-luvulla syntyneet käyttävät lastensa kanssa viittomakieltä useammin kuin vanhempien ikäryhmien huonokuuloiset ($\chi^2 = 13.40$, $p \leq .01$). Viittomakielen käyttö on toki lisääntynyt nuorempien kuurojen parissa, mutta edelleen puhetta käytetään hyvin runsaasti. Vähän yli puolet kuuroista käyttää lastensa kanssa viittomakieltä ja puhetta noin puolet (taulukko 6).

TAULUKKO 7. Vanhempien kanssa käytetyt kommunikaatiomenetelmät kuulovamma- ja ikäryhmittäin.

kuulovamma- ja ikäryhmä	viittoma-	viitottu	puhe /	kirjoitus	eleet	piirtä-	yhteensä	
	kieli	puhe	huulioluku	%	%	minen	%	N
	%	%	%	%	%	%	%	N
1940-l. syntyneet kuurot	6	6	59	16	11	2	100	109
1940-l. syntyneet huonokuuloiset	5,5	-	88,5	3	3	-	100	35
1940-l. syntyneet kuurosokeat	25	-	25	50	-	-	100	4
1950-l. syntyneet kuurot	7	7	54	19	9	4	100	138
1950-l. syntyneet huonokuuloiset	-	-	98	-	2	-	100	42
1950-l. syntyneet kuurosokeat	9	9	36,5	27,5	18	-	100	11
1960-l. syntyneet kuurot	19,5	25,5	31	15	6	3	100	166
1960-l. syntyneet huonokuuloiset	14	10	64	6	4,5	1,5	100	66
1960-l. syntyneet kuurosokeat	11	5,5	56	22	5,5	-	100	18
1970-l. syntyneet kuurot	19	21,5	23	21,5	11	4	100	47
1970-l. syntyneet huonokuuloiset	6	17,5	70,5	-	6	-	100	17
1970-l. syntyneet kuurosokeat	28,5	28,5	43	-	-	-	100	7
yhteensä	11	13	52,5	14	7	2,5	100	660

Vanhempien ja sukulaisten kanssa käytetään eniten puhetta (taulukot 7 ja 8). Kuuroista 1960- ja 1970-luvuilla syntyneet käyttävät vanhempiansa kanssa sekä viittomakieltä että viitottua puhetta enemmän kuin 1940- ja 1950-luvuilla syntyneet ($\chi^2 = 28.58$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 44.36$, $p \leq .001$). Vanhempien ikäryhmien kuurot taas puhuvat vanhempiansa kanssa nuorempia useammin ($\chi^2 = 29.89$, $p \leq .001$). Samanlainen tilanne on myös huonokuuloisten aineistossa. Nuoremmat (1960- ja 1970-luvulla syntyneet) käyttävät vanhempiansa kanssa enemmän viitottua puhetta ($\chi^2 = 14.25$, $p \leq .01$) ja vanhemmat (1940- ja 1950-luvulla syntyneet) enemmän puhetta tai huuliolukua ($\chi^2 = 11.43$, $p \leq .01$). (Taulukko 7.)

TAULUKKO 8. Sukulaisten kanssa käytetyt kommunikaatiomenetelmät kuulovamma- ja ikäryhmittäin.

kuulovamma- ja ikäryhmä	viittoma- kieli %	viitottu puhe %	puhe / huulioluku %	kirjoitus %	eleet %	piirtä- minen %	yhteensä %	N
1940-l. syntyneet kuurot	12	4,4	51	19,5	10	3	100	139
1940-l. syntyneet huonokuuloiset	8	-	89,5	-	2,5	-	100	38
1940-l. syntyneet kuurosokeat	-	-	33,3	66,7	-	-	100	3
1950-l. syntyneet kuurot	16	6	32	32	10,5	3,5	100	118
1950-l. syntyneet huonokuuloiset	2	-	98	-	-	-	100	43
1950-l. syntyneet kuurosokeat	27,5	-	36	27,5	-	9	100	11
1960-l. syntyneet kuurot	14	10	40	27	7	2	100	165
1960-l. syntyneet huonokuuloiset	11	5	70	6	6	2	100	63
1960-l. syntyneet kuurosokeat	6,7	6,7	46,7	33,3	6,7	-	100	15
1970-l. syntyneet kuurot	21	2,5	31	36	7	2,5	100	42
1970-l. syntyneet huonokuuloiset	-	-	93	-	7	-	100	14
1970-l. syntyneet kuurosokeat	14	29	43	14	-	-	100	7
yhteensä	13	6	51	21	7	2	100	658

Ystävien kanssa käytettävät kommunikaatiomenetelmät jakaantuvat tasaisemmin kuin vanhempien ja sukulaisten kanssa käytettävät. Suosituimpia tapoja ovat viittomakielen ja puheen käyttö. (Taulukko 9.)

TAULUKKO 9. Ystävien kanssa käytetyt kommunikaatiomenetelmät kuulovamma- ja ikäryhmittäin.

kuulovamma- ja ikäryhmä	viittoma- kieli %	viitottu puhe %	puhe / huulioluku %	kirjoitus %	eleet %	piirtä- minen %	yhteensä %	N
1940-l. syntyneet kuurot	35	17	30	14	3	1	100	214
1940-l. syntyneet huonokuuloiset	20	14	59	3	2	2	100	59
1940-l. syntyneet kuurosokeat	50	20	10	20	-	-	100	10
1950-l. syntyneet kuurot	36	11	27	19	6	1	100	210
1950-l. syntyneet huonokuuloiset	17,5	7	70	2	3,5	-	100	57
1950-l. syntyneet kuurosokeat	29	7	21	29	7	7	100	14
1960-l. syntyneet kuurot	36	12	26	19	5	2	100	239
1960-l. syntyneet huonokuuloiset	35,5	13	38,5	8	5	-	100	99
1960-l. syntyneet kuurosokeat	30,5	26	30,5	13	-	-	100	23
1970-l. syntyneet kuurot	35	10,5	23	23	7	1,5	100	57
1970-l. syntyneet huonokuuloiset	21	17	46	8	8	-	100	24
1970-l. syntyneet kuurosokeat	33,5	22	33,5	11	-	-	100	9
yhteensä	33	13	33	15	5	1	100	1015

Kuurot käyttävät kaikissa ikäryhmissä ystävien kanssa viittomakieltä enemmän kuin huonokuuloiset ($\chi^2 = 25.93$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 46.21$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 12.76$, $p \leq .01$; $\chi^2 = 11.28$, $p \leq .01$). Erojen merkitsevyys on vähäisempi kahdessa nuoremmassa ikäryhmässä. 1940 - 1960-luvulla syntyneet kuurot myös kirjoittavat ystäviensä kanssa huonokuuloisia enemmän ($\chi^2 = 9.34$, $p \leq .01$; $\chi^2 = 26.63$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 14.32$, $p \leq .001$).

1940- ja 1950-luvulla syntyneet huonokuuloiset taas käyttävät puhetta tai huuliolukua ystäviensä kanssa useammin kuin kuurot ($\chi^2 = 19.16$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 15.28$, $p \leq .001$). Huonokuuloisista 1960-luvulla syntyneet käyttävät ystäviensä kanssa viittomakieltä enemmän kuin 1940- ja 1950-luvuilla syntyneet ($\chi^2 = 22.56$, $p \leq .001$). (Taulukko 9.)

TAULUKKO 10. Naapurien kanssa käytetyt kommunikaatiomenetelmät kuulovamma- ja ikäryhmittäin.

kuulovamma- ja ikäryhmä	viittomakieli %	viitottu puhe %	puhe / huulioluku %	kirjoitus %	eleet %	piirtäminen %	yhteensä %	N
1940-l. syntyneet kuurot	4	6	51	28	9	2	100	139
1940-l. syntyneet huonokuuloiset	-	-	90	10	-	-	100	39
1940-l. syntyneet kuurosokeat	-	-	25	75	-	-	100	4
1950-l. syntyneet kuurot	5	2	49	32	10	2	100	133
1950-l. syntyneet huonokuuloiset	-	-	98	-	2	-	100	43
1950-l. syntyneet kuurosokeat	-	-	43	43	14	-	100	7
1960-l. syntyneet kuurot	3	4,5	41	38	11	2,5	100	154
1960-l. syntyneet huonokuuloiset	3	8,5	71	7	8,5	2	100	59
1960-l. syntyneet kuurosokeat	-	-	82	18	-	-	100	11
1970-l. syntyneet kuurot	6,5	3	35,5	42	10	3	100	31
1970-l. syntyneet huonokuuloiset	-	-	100	-	-	-	-	12
1970-l. syntyneet kuurosokeat	-	-	66,6	33,3	-	-	100	3
yhteensä	3	4	56	27	8	2	100	635

Naapurien ja työtovereiden kanssa puhe on tärkeä kommunikaatiotapa, mutta myös kirjoittaminen on yleistä (taulukot 10 ja 11). Työtovereiden kanssa puhetta käyttävät kuuroja enemmän 1950-luvulla syntyneet huonokuuloiset ($\chi^2 = 14.06$, $p \leq .001$). 1940 - 1960-luvulla syntyneet kuurot sen sijaan kirjoittavat työtovereiden kanssa huonokuuloisia enemmän ($\chi^2 = 21.29$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 29.82$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 31.51$, $p \leq .001$). Nuoremmat kuurojen ikäryhmät käyttävät useammin viittomakieltä työtovereidensa kanssa kuin vanhempien ikäryhmien kuurot ($\chi^2 = 22.12$, $p \leq .001$). (Taulukko 10.)

TAULUKKO 11. Työtovereidän kanssa käytetyt kommunikaatiomenetelmät kuulovamma- ja ikäryhmittäin.

kuulovamma- ja ikäryhmä	viittoma-	viitottu	puhe /	kirjoitus	eleet	piirtä-	yhteensä	
	kieli	puhe	huulioluku	%	%	minen	%	N
	%	%	%	%	%	%	%	N
1940-l. syntyneet kuurot	8	8	42	28	12	2	100	167
1940-l. syntyneet huonokuuloiset	2	7	75	7	7	2	100	45
1940-l. syntyneet kuurosokeat	33,3	-	33,3	33,3	-	-	100	3
1950-l. syntyneet kuurot	10	8	37	33	9	3	100	175
1950-l. syntyneet huonokuuloiset	2	-	76	11	7	4	100	54
1950-l. syntyneet kuurosokeat	-	8,3	33,3	33,3	17	8,3	100	12
1960-l. syntyneet kuurot	14	9	33	30	12	2	100	206
1960-l. syntyneet huonokuuloiset	12	9,5	57,5	11	7	3	100	73
1960-l. syntyneet kuurosokeat	7	-	57	29	7	-	100	14
1970-l. syntyneet kuurot	28	6	23	28	13	2	100	47
1970-l. syntyneet huonokuuloiset	8,3	-	83,3	8,3	-	-	100	12
1970-l. syntyneet kuurosokeat	25	-	50	25	-	-	100	4
yhteensä	11	7,5	44	25	10	2,5	100	812

Kuulovamman ja iän ohella myös sukupuoli vaikuttaa kommunikaatioon. Kuurot miehet kirjoittavat vanhempiansa kanssa useammin kuin naiset ($\chi^2 = 11.10$, $p \leq .001$). Kuuroista miehet käyttävät myös naisia useammin piirtämistä kommunikoidessaan työtoverien kanssa ($\chi^2 = 8.77$, $p \leq .01$).

6.1.3 Kielitaito

Vastaajien kielitaito on laskettu heidän ilmoitustensa perusteella. Suomen kielen taito tuntui olevan helpoimmin arvioitavissa, sillä siihen jätti vastaamatta vain 18 (3,7 %). Sen sijaan ruotsin ja englannin osalta tyhjää oli viidesosassa vastauksia (noin 20 %). Viittomakieli näytti olevan viitottua puhetta helpompi arvioitava, sillä siinä tieto puuttui 7 %:lla vastaajista ja viitotussa puheessa 18 %:lla. Tähän saattaa vaikuttaa

osaltaan se, etteivät kaikki vastaajat kenties ymmärtäneet mitä viitottu puhe on ja kuinka se eroaa viittomakielestä.

TAULUKKO 12. Vastaajien oma arvio suomen kielen taidosta kuulovamma- ja ikäryhmittäin.

kuulovamma- ja ikäryhmä	hyvä %	kohtalainen %	huono %	en osaa yhtään %	puuttuva tieto %	yhteensä %	N
1940-l. syntyneet kuurot	40	48	8	-	3	100	97
1940-l. syntyneet huonokuuloiset	83	14	-	-	3	100	36
1940-l. syntyneet kuurosokeat	60	20	20	-	-	100	5
1950-l. syntyneet kuurot	33	53	8	1	5	100	97
1950-l. syntyneet huonokuuloiset	69	31	-	-	-	100	45
1950-l. syntyneet kuurosokeat	14	57	-	-	29	100	7
1960-l. syntyneet kuurot	36	50	10	-	4	100	100
1960-l. syntyneet huonokuuloiset	64	34	-	-	2	100	53
1960-l. syntyneet kuurosokeat	92	-	-	-	8	100	13
1970-l. syntyneet kuurot	27	59	9	-	5	100	22
1970-l. syntyneet huonokuuloiset	79	21	-	-	-	100	14
1970-l. syntyneet kuurosokeat	67	33	-	-	-	100	3
yhteensä	48	42	6	0,3	3,7	100	492

Yleisesti ottaen vastaajista 48 % arvioi suomen kielen taitonsa hyväksi ja 60 % viittomakielen taitonsa hyväksi. Suomen kielen taidon merkitsi kohtalaiseksi 42 % ja viittomakielen taidon 22 % vastaajista. Näin ollen hyvin tai kohtalaisesti osaa suomea 90 % ja viittomakieltä 82 % vastaajista. (Taulukot 12 ja 13.)

Kuulovamma- ja ikäryhmittäinen tarkastelu osoittaa, että yli 85 % kuuroista arvioi osaavansa suomea hyvin tai kohtalaisesti. Hyvin suomea osaavien määrä vähenee nuorempia ryhmiä kohti. Hyvin suomea ilmoitti osaavansa 1940-luvulla syntyneistä 40 % kun taas 1970-luvulla syntyneistä vain 27 % (taulukko 12).

Huonokuuloisista kaikki arvioivat osaavansa suomea hyvin tai kohtalaisesti. Suomen kielen hyvä osaaminen ei noudata samaa linjaa kuin kuuroilla. Huonokuuloisilla alhaisimmat hyvin suomea osaavien määrät ovat 1950- ja 1960-

luvulla syntyneissä (69 % ja 64 %). Parhaiten suomea arvioi osaavansa tässäkin ryhmässä vanhimman ikäluokan edustajat (83 %:lla hyvä suomen kielen taito), mutta myös nuorimmista 79 % ilmoitti osaavansa hyvin suomea.

Kuurosokeiden ryhmässä kielitaidon arviot vaihtelevat, johtuen osaltaan tietenkin myös pienestä ryhmästä. Yleisesti voi kuitenkin sanoa, että hyvin tai kohtalaisesti suomea ilmoitti osaavansa 70 - 100 % kuurosokeista. Suurimmassa ikäryhmässä eli 1960-luvulla syntyneissä kaikki kysymykseen vastanneet (N = 12) ilmoittivat osaavansa suomea hyvin. Muissa ikäryhmissä kuurosokeita oli 3 - 5 kussakin ja hyvän suomen kielen taidon ilmoitti 14 - 67 % ryhmän edustajista.

Huonokuuloiset ilmoittivat suomen kielen taitonsa paremmaksi 1940- 1960-luvulla syntyneissä kuin kuurot ($\chi^2 = 22.16$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 18.15$, $p \leq .01$; $\chi^2 = 25.73$, $p \leq .001$). Myös 1960-luvulla syntyneet kuurosokeat arvioivat suomen kielen taitonsa paremmaksi kuin kuurot ($\chi^2 = 25.73$, $p \leq .001$). Naiset kokivat osaavansa suomea paremmin kuin miehet ($\chi^2 = 19.66$, $p \leq .001$).

TAULUKKO 13. Vastaaajien oma arvio viittomakielen taidosta kuulovamma- ja ikäryhmittäin.

kuulovamma ja ikäryhmä	hyvä	kohtalainen	huono	en osaa yhtään	puuttuva tieto	yhteensä	
	%	%	%	%	%	%	N
1940-l. syntyneet kuurot	64	29	8	2	4	100	97
1940-l. syntyneet huonokuuloiset	22	11	5	31	31	100	36
1940-l. syntyneet kuurosokeat	60	20	-	-	20	100	5
1950-l. syntyneet kuurot	74	19	1	2	4	100	97
1950-l. syntyneet huonokuuloiset	16	31	13	31	9	100	45
1950-l. syntyneet kuurosokeat	43	29	-	14	14	100	7
1960-l. syntyneet kuurot	80	12	-	3	4	100	100
1960-l. syntyneet huonokuuloiset	53	30	5,5	4	7,5	100	53
1960-l. syntyneet kuurosokeat	38	31	8	15	8	100	13
1970-l. syntyneet kuurot	86	14	-	-	-	100	22
1970-l. syntyneet huonokuuloiset	36	21	14	21	7	100	14
1970-l. syntyneet kuurosokeat	67	33	-	-	-	100	3
yhteensä	60	22	3	8	7	100	492

Viittomakielen taidon arvioinnissa kuuroilla on jokseenkin päinvastainen suuntaus kuin suomen kielen arvioinnissa. Mitä nuoremasta ryhmästä on kyse sitä useammin viittomakielen taito merkittiin hyväksi (vanhimmillä 64 % ja nuorimmilla 86 %) (taulukko 13). 1940 – 1960- luvulla syntyneet kuurot arvioivat oman kielitaitonsa paremmaksi kuin huonokuuloiset ($\chi^2 = 42.34$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 55.42$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 23.10$, $p \leq .001$). Sukupuoli ei ole viittomakielen taidon suhteen erottava asia.

Huonokuuloiset pitävät viittomakielen taitoaan selvästi huonompana kuin taitoaan suomen kielessä. Suomea hyvin tai kohtalaisesti heistä merkitsi osaavansa 97 - 100 % riippuen ikäluokasta (taulukko 13). Viittomakieltä sen sijaan hyvin tai kohtalaisesti ilmoittaa osaavansa 1960-luvulla syntyneitä lukuunottamatta 33 - 57 %. Huonokuuloisista 1960-luvulla syntyneet kokevat osaavansa viittomakieltä muita huonokuuloisia paremmin ($\chi^2 = 28.44$, $p \leq .001$). Heistä 88 % arvioi osaavansa kieltä hyvin.

Kuurosokeista 1940-, 1950- ja 1970-luvuilla syntyneistä arvioi suomen kielen ja viittomakielen taitonsa yhtä usein hyväksi tai kohtalaiseksi (taulukko 12 ja 13). Sen sijaan tässäkin ryhmässä 1960-luvulla syntyneillä arvio vaihtuu. Suomen kieltä hyvin tai kohtalaisesti heistä koki osaavansa 92 % mutta viittomakieltä vain 69 %.

1940- ja 1950-luvulla syntyneet kuurot ilmoittivat huonokuuloisia useammin osaavansa hyvin viitottua puhetta ($\chi^2 = 27.41$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 33.07$, $p \leq .001$). Huonokuuloisista puolestaan suurempi määrä ilmoitti ettei osaa sitä ollenkaan. Jälleen huonokuuloisten ryhmästä erottuivat 1960-luvulla syntyneet. He ilmoittivat useammin kuin muut ikäryhmät osavaansa viitottua puhetta hyvin tai kohtalaisesti ($\chi^2 = 37.04$, $p \leq .001$).

Ruotsin ja englannin osalta ei kuulovammaryhmien välillä ole eroa. Ikäryhmien välillä sen sijaan on. Kuuroista 1940- ja 1950-luvuilla syntyneet ilmoittivat useammin kuin nuoremmat etteivät osaa näitä kieliä ($\chi^2 = 41.92$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 68.69$, $p \leq .001$). Nuoremmista suurempi osa koki osaavansa ruotsia ja englantia kohtalaisesti tai hyvin.

Sukupuolten välinen ero näkyy englannin ja ruotsin kielen osaamisessa. Naiset ilmoittivat osaavansa ruotsia ja englantia miehiä useammin kohtalaisesti tai hyvin ($\chi^2 = 21.92$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 16.06$, $p \leq .001$). Miehet kokivat useammin, etteivät osaa näitä kieliä lainkaan. Kuurojen ruotsin ja englannin kielen taidon arviointi on samanlainen

kuin kaikilla vastaajilla; yleisemmin miehet eivät koe osaavansa sitä lainkaan ja naiset kohtalaisesti ($\chi^2 = 13.68$, $p \leq .01$; $\chi^2 = 16.15$, $p \leq .001$). Samoin huonokuuloiset miehet vastasivat osaavansa ruotsia huonommin kuin naiset ($\chi^2 = 12.77$, $p \leq .01$).

6.2 Perhe

Elämän yhtenä osa-alueena olevasta perheestä kysyttiin perhetilannetta, seurustelua, lapsien määrää ja kuulovammaa, lemmikkieläimiä sekä perheeseen liittyviä suunnitelmia (liite 1, kysymykset 15-20).

6.2.1 Perhetilanne

Perhetilanne selvisi 98 % vastaajista. Heistä on naimattomia on 35 %, avoliitossa 11 %, avioliitossa 42 %, eronneita 10 % ja leskiä 2 %. Sukupuolten välinen tarkastelu kaikkien vastaajien kesken osoittaa, että naiset ovat yleisimmin naimisissa (47 %) ja miehet naimattomia (46 %). Miehistä naimisissakin on kuitenkin 38 %, mutta naisista naimattomia on vain 26 %. Tilanne on sama kaikissa kuulovammaryhmissä; miehet ovat yleisimmin naimattomia ja naiset naimissa.

Ikäryhmien tarkastelusta selviää, että vanhimmista vastaajista (1940- ja 1950-luvulla syntyneistä) sekä miehet että naiset ovat yleisimmin naimisissa. 1960-luvulla syntyneiden tilanne on sama kuin kaikilla vastaajilla, eli miehet ovat naimattomia (56 %) ja naiset naimisissa (49 %). Nuorimmilla (1970-luvulla syntyneillä) taas naimattomuus on yleisintä sekä miehillä että naisilla.

TAULUKKO 14. Vastaaajien perhetilanne 1999 kuulovamma- ja ikäryhmien mukaan.

kuulovamma- ja ikäryhmä	naimaton %	avoliitto %	avioliitto %	eronnut %	leski %	Yhteensä %	N
1940-l. syntyneet kuurot	28	11	47	10	4	100	95
1940-l. syntyneet huonokuuloiset	20	12	37	14	17	100	35
1940-l. syntyneet kuurosokeat	60	-	40	-	-	100	5
1950-l. syntyneet kuurot	29	7	52	12	-	100	93
1950-l. syntyneet huonokuuloiset	29	7	58	11	-	105	45
1950-l. syntyneet kuurosokeat	71	-	29	-	-	100	7
1960-l. syntyneet kuurot	38	12	46	7	-	103	99
1960-l. syntyneet huonokuuloiset	44	17	29	10	-	100	52
1960-l. syntyneet kuurosokeat	25	8	50	17	-	100	12
1970-l. syntyneet kuurot	66	24	10	-	-	100	21
1970-l. syntyneet huonokuuloiset	71,5	21,5	7	-	-	100	14
1970-l. syntyneet kuurosokeat	33	-	-	67	-	100	3
yhteensä	35	11	42	10	2	100	481

Huom. Perhetilanne on laskettu vastaajien vuodelle 1999 ilmoittamista tilanteista. Mikäli perhetilanne on muuttunut vuoden aikana, vastaaja on mukana useammassa kohdassa. Tämä aiheuttaa yli sadan menevät yhteisprosentit.

Naimattomien osuus kasvaa nuorempiin ikäryhmiin päin kuuroilla ja huonokuuloisilla. Kuurosokeilla kahdessa vanhimmassa ikäryhmässä (1940- ja 50-luvulla syntyneillä) naimattomuus on hyvin yleistä, kun taas nuoremmilla ei. Kaikkien vastaajien osalta avoliittojen määrä on selkeästi suurin nuorimmassa ikäryhmässä eli 1970-luvulla syntyneillä. Tämän aiheuttanee osaltaan avoliittojen yleistymisen sekä ikäryhmän nuoruus - ei olla vielä ehditty avioitua. (Taulukko 14.)

6.2.2 Puolison kuulovamma

Puolison kuulovamman (liite 1, kysymys 15) osalta yli puolelta (51 %, N=252) tutkimukseen osallistujista puuttuu vastaus. Osalla ei tietenkään ole puolisoa (naimattomia 171), osa eronneista (N = 47) ja leskistä (N = 10) on jättänyt vastaamatta, koska tällä hetkellä ei ole puolisoa. Tämän päättelyn mukaisesti avo- tai avio- liitossa olevista (N = 259) 24 eli 9 % on jättänyt vastaamatta kysymykseen.

Kysymykseen vastanneiden (N = 240) puoliso on yleisimmin kuuro (53,5 %) tai kuuleva (31 %). Miesten puolisoista kuuroja on 57 %, huonokuuloisia 11 % ja kuulevia 36 %. Naisista 57 % :lla on kuuro, 13 % :lla huonokuuloinen ja 28 % :lla kuuleva puoliso. (Taulukko 15.)

TAULUKKO 15. Puolison kuulovamma ikä- ja kuulovammaryhmittäin.

kuulovamma- ja ikäryhmä	kuuro %	kuuroutunut %	huono- kuuloinen %	kuuro- sokea %	kuuleva %	Yhteensä %	N
1940-l. syntyneet kuurot	70	6	8	-	16	100	50
1940-l. syntyneet huonokuuloiset	19	-	6	-	75	100	16
1940-l. syntyneet kuurosokeat	50	-	-	-	50	100	2
1950-l. syntyneet kuurot	70	4	10	4	12	100	50
1950-l. syntyneet huonokuuloiset	15	-	15	-	70	100	27
1950-l. syntyneet kuurosokeat	50	-	-	-	50	100	2
1960-l. syntyneet kuurot	69	-	15	-	16	100	55
1960-l. syntyneet huonokuuloiset	17,5	-	17,5	-	65	100	23
1960-l. syntyneet kuurosokeat	43	14	14	-	29	100	7
1970-l. syntyneet kuurot	60	-	20	-	20	100	5
1970-l. syntyneet huonokuuloiset	33,3	-	33,3	-	33,3	100	3
1970-l. syntyneet kuurosokeat	-	-	-	-	-	-	-
yhteensä	53,5	2,5	12	1	31	100	240

Kuulovamma näyttää vaikuttavan puolison valintaan, sillä kuuroista 2/3 :lla puoliso on myös kuuro. Huonokuuloisilla sen sijaan puoliso on yleensä kuuleva (taulukko 15). Kuurosokeista ei pienen määrän vuoksi edelleenkään voi tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Yhdelläkään kuurosokealla ei kuitenkaan ole puolisona kuurosokeaa. Nämäkin luvut perustuvat vastaajien omiin ilmoituksiin, joten todellisuudessa voi joku kuurosokeista puolisoista olla laitettu toiseen kuulovamma-ryhmään. Sukupuolten väliset erot eivät kuulovammaryhmissä ole kovin suuret.

6.2.3 Tyytyväisyys perhetilanteeseen, seurustelu, lapset, lemmikki-eläimet ja perheeseen liittyvät suunnitelmat

Kuulovammaiset ovat hyvin tyytyväisiä perhetilanteisiinsa sekä kuulovamma- että ikäryhmän mukaan tarkasteltuna. Tyytyväisiä tai todella tyytyväisiä vastaajista on noin 60 - 100 %. Tyytymättömmimpiä nykyiseen perhetilanteeseensa ovat eronneet ja etenkin vanhempien ikäryhmien naimattomat.

Aineiston koodaamisvaiheessa havaittiin, että monet varsinkin avioliitossa elävistä ilmoittivat myös seurustelewansa (liite 1, kysymys 16). Tutkimuksessa ei kuitenkaan oltu kiinnostuneita parisuhteen mahdollisista ulkopuolisista suhteista. Seurustelusta jätettiin sen vuoksi maininta vain niille, jotka eivät sillä hetkellä eläneet parisuhteessa, eli olivat naimattomia, eronneita tai leskiä. Heitä oli 47 % vastaajista, ja heistä 9 % ilmoitti seurustelewansa.

Puolella vastaajista on lapsia (liite 1, kysymykset 17 ja 18). Yleisimmin vastaajilla on kaksi kuulevaa lasta. Ryhmien välisessä tarkastelussa löytyi muutama tilastollisesti merkitsevä ero. Vanhemmilla ikäryhmillä (1940- ja 1950-luvulla syntyneillä) on useammin lapsia kuin nuoremmilla ($\chi^2 = 42.73$, $p \leq .001$).

Vastaajista 37 % :lla on lemmikkieläin (liite 1, kysymys 19). Lemmikeistä yleisimpiä ovat koirat ja kissat. Muutamilla vastaajilla on myös akvaario, marsuja tai undulaatteja. Harvinaisempiin lemmikkeihin lukeutuvat vesikilpikonna, hamsteri ja hevonen. Yleisimpiä lemmikit ovat avioliitossa elävillä. Eronneista naisista 47 %:lla on lemmikki ja eronneista miehistä viidesosalla.

Perheeseen liittyvistä suunnitelmista ilmoitti 15 % (liite 1, kysymys 20). Suunnitelmat koskivat yleisimmin parisuhteen solmimista tai avioliittoa ja lasten hankintaa. Jotkin vastaajat suunnittelivat myös eroa.

6.3 Asuminen

Tutkimuksessa selvitettiin vastaajien asumista (liite 1, kysymykset 23-24) osana heidän elämänsä kulkuaan. Tähän kysymykseen vastaamatta jätti 8 % tutkimukseen osallistujista. Kysymykseen vastanneista 9 % asuu nykyään vanhempiensa kanssa. Miehistä vanhempiensa kanssa asuu 13,6 % ja naisista 5,5 %. Yksin asuvia vastaajia on 29 %. Miehet asuvat yksin useammin (34 %) kuin naiset (25 %). Perheen kanssa vastanneista asuu 59%. Naiset asuvat perheen kanssa yleisemmin (69 %) kuin miehet (50 %).

TAULUKKO 16. Asumismuoto ikä- ja kuulovammaryhmän mukaan luokiteltuna.

kuulovamma- ja ikäryhmä	vanhempien luona %	tuettu asuminen %	asuntola %	yksin %	perheen kanssa %	muu %	yhteensä %	N
1940-l. syntyneet kuurot	6	1	1	28,5	64,5	-	100	87
1940-l. syntyneet huonokuuloiset	9	-	-	33	58	-	100	33
1940-l. syntyneet kuurosokeat	25	25	-	25	25	-	100	4
1950-l. syntyneet kuurot	9,5	2,5	-	21	65	2	100	86
1950-l. syntyneet huonokuuloiset	5	2	2	23	68	-	100	43
1950-l. syntyneet kuurosokeat	50	-	-	33	33	-	116	6
1960-l. syntyneet kuurot	9	4	-	27	63	1	103	98
1960-l. syntyneet huonokuuloiset	8	-	2	35	56	2	103	48
1960-l. syntyneet kuurosokeat	15,5	-	-	15,5	69	-	100	13
1970-l. syntyneet kuurot	20	-	-	55	35	-	110	20
1970-l. syntyneet huonokuuloiset	15	-	-	61,5	23	7,5	107	13
1970-l. syntyneet kuurosokeat	-	-	33	67	-	-	100	3
yhteensä	9	1	1	29	59	1	100	454

Huom. Taulukkoon on otettu kaikki vastaajien vuonna 1999 ilmoittamat asumismuodot. Vuoden aikana tapahtuneista muutoksista johtuu yli sadan menevät yhteisprosentit.

Kuurojen ja huonokuuloisten asumismuodot noudattelevat samoja linjoja. Iäkkäämmät asuvat useammin yksin tai perheen kanssa ja nuoremmilla vanhempien kanssa asuminen on yleisempää (taulukko 16). Samoin kuurot ja huonokuuloiset naiset ja miehet asuvat varsin samalla tavoin. Miehet asuvat yleisemmin vanhempien kanssa tai yksin, ja naiset perheen kanssa.

Kuurosokeiden asuminen on hieman erilaista kuin kuurojen ja huonokuuloisten. Heistä vanhemmat ikäryhmät (1940- ja 1950-luvuilla syntyneet) asuvat yleisemmin vanhempien kanssa kuin nuorempien ikäluokkien edustajat. Sukupuolten välillä tässä ei ole juuri eroa. Kuurosokeat miehet asuvat naisia useammin yksin. Miehistä yksin asuvia on 50 % (N = 10) ja naisista vain 12,5 % (N = 16). Kuurosokeista naisista enemmistö (63 %) asuu perheen kanssa, kun miehillä vastaava luku on 20 %. Jälleen täytyy kuitenkin muistaa, että johtopäätösten tekeminen on riskialtista pienen vastaajajoukon takia.

Yleisesti voidaan sanoa, että asumismuotoaan ovat tänä vuonna vaihtaneet enemmän nuoremmat ryhmät (1960- ja 1970-luvuilla syntyneet). Heillä yhteisprosentit menevät usein yli sadan, koska luvuissa on mukana kaikki vuodelle 1999 ilmoitetut asumismuodot.

Vastaajista neljännes ilmoitti, että heillä on asumiseen liittyviä tulevaisuuden suunnitelmia. Suunnitelmat olivat lähinnä muuttoja joko samalla paikkakunnalla erilaiseen asuntoon tai kokonaan toiselle paikkakunnalle sekä asunnon rakentamista koskevia. Vain harva ilmoitti suunnittelevansa asumismuodon vaihtamista.

Vastaajat olivat pääsääntöisesti tyytyväisiä asumismuotoonsa. Tyytymättömmimpiä olivat vanhempiensa kanssa asuvat kuurosokeat (yhteensä vanhempien luona asui 7 kuurosokeaa, joista 2 oli tyytymättömiä) ja opiskelija-asunnoissa asuvat huonokuuloiset (100 % tyytymättömiä, N = 3).

6.4 Työ

Tutkimuksessa kysyttiin vastaajien nykyistä työtilannetta, ammattia, tyytyväisyyttä työhön, työssä tärkeitä asioita sekä toiveammattia (liite 1, kysymykset 28 - 31).

6.4.1 Vastaajien ammatti ja työtilanne

Vastaajien vuodelle 1999 ilmoittaman ammatin ja työtilanteen perusteella luokiteltiin heidän sosioekonominen asemansa Tilastokeskuksen ammattiluokitus -oppaan (1997a) ja sen liitteen 1 (1998) ohjeiden mukaan. Joitakin vastaajien ammatteja ei löytynyt Tilastokeskuksen ammattiluettelosta (esim. apuopettaja, työasiamies), tai tutkimusryhmän mielestä niiden luokitus oli virheellinen (kuten viittomakielen opettaja). Niiden osalta oltiin yhteydessä Tilastokeskuksen luokituksista vastaaviin henkilöihin, ja heidän kanssaan yhteistyössä sovittiin, mihin luokkaan tällaiset ammatit kuuluvat.

TAULUKKO 17. Vastaajien nykyinen sosioekonominen asema ikä- ja kuulovammaryhmien mukaan.

kuulovamma- ja ikäryhmä	yrittäjä %	toimi- henkilö %	työn- tekijä %	opis- kelija %	eläke- läinen %	työtön %	muu %	yhteensä %	N
1940-l. syntyneet kuurot	2	4	40	-	24	14	16	100	96
1940-l. syntyneet huonokuuloiset	-	11	30,5	-	14	14	30,5	100	36
1940-l. syntyneet kuurosokeat	-	-	20	-	80	-	-	100	5
1950-l. syntyneet kuurot	1	9,5	42,5	4	4	23	16	100	97
1950-l. syntyneet huonokuuloiset	7	9	42	4	7	18	13	100	45
1950-l. syntyneet kuurosokeat	-	-	29	14	43	-	14	100	7
1960-l. syntyneet kuurot	2	19	27	5	3	18	26	100	100
1960-l. syntyneet huonokuuloiset	2	13	26	15	8	17	19	100	53
1960-l. syntyneet kuurosokeat	-	-	8	8	30	8	46	100	13
1970-l. syntyneet kuurot	-	32	27	23	-	9	9	100	22
1970-l. syntyneet huonokuuloiset	-	-	36	21	7	29	7	100	14
1970-l. syntyneet kuurosokeat	-	-	33	-	-	-	67	100	3
yhteensä	2	11	34	6	11	16,5	19,5	100	479

Sosioekonomisen aseman mukaan luokiteltuna vastaajista suurin osa toimii työntekijöinä, toimihenkilönä, on eläkkeellä tai työttömänä. Luokkaan muu kuuluu

joistakin ryhmistä varsin suurikin osa (taulukko 17). Siihen on yhdistetty kotiäidit tai -isät, nykyiseltä tilanteeltaan tuntemattomat, suojatyössä olevat sekä eri tilanteissa yhtä aikaa elävät (työtön ja suojatyö, keikkatyö, kurssit tai osaeläke tai työn teko ja eläke tai eläke ja kurssit yms.). Luokkaan muu -kuuluvat kuurosokeat ovat pääosin kotiäitejä tai -isiä tai suojatyössä. Muutama on myös yhtäaikaan useammassa tilanteessa tai tuntemattomia tilanteeltaan.

Toimihenkilöluokkaan on yhdistetty sekä ylempät että alemmat toimihenkilöt. Ylempiä toimihenkilöitä eli johto-, suunnittelu-, tutkimus-, opetus- tai muissa ylempään toimihenkilön tehtävissä toimivia on vain neljä. Kaksi 1940-luvulla syntyneitä huonokuuloista ja kaksi 1960-luvulla syntyneitä kuuroa. Alempia toimihenkilöitä on hieman enemmän. Heihin kuuluvat esimerkiksi työnjohtotehtävissä olevat, toimistotyötä tekevät, henkilöt. Luokkaan kuuluvat vastaajista esimerkiksi viittomakielen opettajat, kuurojen työasiamiehet, apuopettajat, lähihoitajat, kodinhoitajat ja päiväkotiapulaiset.

Vastaajista suurimman ryhmän muodostavat työntekijät. Ainoastaan kuurosokeilla työntekijöiden osuus ei ole suurin missään ikäryhmässä. Kuurosokeilla sen sijaan eläkeläisiä on huomattava osa. Vain nuorimmassa ikäryhmässä vastaajat eivät ole eläkkeellä vaan töissä tai kohdassa muualla luokittelemattomien.

1960-luvulla syntyneissä kuuroissa on enemmän toimihenkilöitä kuin huonokuuloisissa tai kuurosokeissa ($\chi^2 = 40.04$, $p \leq .01$). Kuurojen ryhmässä on myös kaksi ylempää toimihenkilöä kun taas muissa ryhmissä ei yhtään. Kuurojen ja huonokuuloisten välillä on eroa myös siinä, että huonokuuloiset ovat useammin opiskelemassa ($\chi^2 = 40.04$, $p \leq .01$). Kuurosokeat puolestaan ovat muita useammin eläkkeellä ($\chi^2 = 40.04$, $p \leq .01$). Etenkin kuuroja on eläkkeellä vähän.

1970-luvulla syntyneiden kuulovammaisten välillä on myös eroja. Kuurot työskentelevät muita useammin toimihenkilötasolla ja kuurosokeat ovat muualla luokittelemattomia kuuroja ja huonokuuloisia useammin ($\chi^2 = 35.74$, $p \leq .001$). Kuurojen miesten ja naisten sosioekonominen asema on erilainen. Naiset ovat sosioekonomiselta asemaltaan useammin toimihenkilöitä tai kotiäitejä ja miehet työntekijöitä ($\chi^2 = 27.38$, $p \leq .01$).

Tämän tutkimuksen vastaajien työttömyysaste on 16,5 %. Kuulovammaisten osalta miehillä on korkeampi (18 %) työttömyysaste kuin naisilla (15 %). Työttömyys vaihtelee ikä- ja kuulovammaryhmittäin. Pienin työttömyys on

kuurosokeilla (0 - 8 %) (taulukko 17). Tämän ryhmän osalta on kuitenkin jälleen muistettava vastaajien pieni määrä. Muiden ryhmien osalta alhaisin työttömyysaste on 1970-luvulla syntyneillä kuuroilla (9 %). Suurin työttömyys (29 %) on 1970-luvulla syntyneillä huonokuuloisilla.

6.4.2 Vanhempien sosioekonomisen tilanteen yhteys vastaajien tilanteeseen

Äidin sosioekonominen asema on selvemmin yhteydessä lapsen tilanteeseen kuin isän. Yhteys näkyy kuurojen sekä 1940-luvulla syntyneiden aineistossa.

Monet tekijät selittävät kuurojen ryhmän ja heidän äitinsä sosioekonomisen aseman yhteyttä ($\chi^2 = 103.51$, $p \leq .001$). Kuurot maanviljelijä-äitien lapset ovat usein toimihenkilöitä ja harvoin työntekijöitä. Toimihenkilöäidin kuurot lapset taas ovat useammin toimihenkilöitä tai opiskelijoita ja harvemmin kotiäitejä. Työntekijä-äidin kuuroista lapsista monet ovat myös työntekijöitä tai sosioekonomiselta asemaltaan tuntemattomia ja harvemmat eläkeläisiä. Kotiäitien kuurot lapset ovat usein työntekijöitä tai eläkeläisiä ja harvoin toimihenkilöitä. Sosiaaliselta asemaltaan tuntemattomien äitien kuurot lapset taas ovat useammin työttömiä ja harvemmin työntekijöitä.

1940-luvulla syntyneiden oman ja heidän äitinsä sosioekonomisen aseman välillä on yhteys ($\chi^2 = 87.20$, $p \leq .001$). Jos äiti on maanviljelijä, niin lapsi on harvemmin työntekijä. Työntekijöitä taas ovat yleisimmin toimihenkilöäitien lapset. Kotiäitien 1940-luvulla syntyneet lapset ovat muita useammin eläkeläisiä. Työttömyys taas on yleisempää sosiaaliselta asemaltaan tuntemattomien äitien lapsilla.

6.4.3 Tyytyväisyys sosioekonomiseen tilanteeseen

Tutkimuksen mukaan kuulovammaiset näyttävät olevan tyytyväisiä sosioekonomiseen tilanteeseensa. Eniten tyytymättömyyttä aiheuttaa työttömyys. Siihen erittäin tyytymättömiä tai tyytymättömiä kuuroja on 54 % ja huonokuuloisia 55 %. Työttömät kuurosokeat eivät ole vastanneet kysymykseen, joten heidän tyytyväisyyttään ei tiedetä. Eri vuosikymmenillä syntyneiden tyytymättömyys

työttömyyteen vaihtelee 33 - 55 % välillä. 1940-luvulla syntyneet ovat tyytymättömmimpiä ja 1970-luvulla syntyneet tyytyväisimpiä.

Työttömyyden ohella tyytymättömyyttä aiheuttaa tilanteen sekavuus. Monessa ryhmässä muualla luokittelemattomat ovat myös varsin tyytymättömiä tilanteeseensa. Tyytymättömyys kuulovammaryhmissä on 25 - 38 %:n välillä, kuurosokeiden ollessa tyytyväisimpiä ja huonokuuloisten tyytymättömmimpiä. Kuurosokeista eläkeläisistä sen sijaan 29 % on tyytymättömiä tilanteeseensa.

1960-luvulla syntyneistä tyytymättömmimpiä työttömien ohella ovat työntekijät (29 %), eläkeläiset (60 %), muualla luokittelemattomat (63 %) ja sosioekonomiselta tilanteeltaan tuntemattomat (25 %). 1970-luvulla syntyneistä työntekijöistä 17 % on tyytymättömiä.

6.4.4 Työssä tärkeät asiat

Kyselylomakkeessa (liite 1, kysymys 29) oli 14 kohtaa, joista vastaajat saivat valita itselleen tärkeitä asioita missä tahansa työssä. Tutkimukseen osallistuneista 48 ei vastannut tähän kysymykseen. Tärkeimpiä asioita vastaajien mielestä ovat työkaverit ja mielenkiintoinen työ. Tärkeänä pidetään myös ammattitaidon säilymistä, säännöllistä työaika ja hyväksytyksi tulemistä (kohta 14). Vähiten tärkeitä asioita vastaajien mielestä olivat koulutuksen lyhyys ja työn pysyminen samana siten, etteivät työtehtävät muutu. (Taulukko 18.)

TAULUKKO 18. Kuulovammaryhmien miesten ja naisten mielipiteet työssä tärkeistä asioista

Työssä tärkeää	<u>kuuro</u>		<u>huonokuuloinen</u>		<u>kuurosokea</u>		<u>yhteensä</u>	
	mies	nainen	mies	nainen	mies	nainen	mies	nainen
	N=135 %	N=146 %	N=76 %	N=64 %	N=10 %	N=13 %	N=221 %	N=223 %
1. työkaverit	54	64	71	59	40	46	60	61
2. mahdollisuus saada parempia töitä	27	38	47	25	30	31	34	34
3. ammattitaidon säilyminen	43	42	49	42	50	23	46	41
4. mielenkiintoinen työ	50	64	71	72	50	31	58	65
5 viittomakielinen ympäristö	42	52	17	19	30	39	33	42
6. työ on kevyttä	20	16	21	16	20	23	20	17
7. säännöllinen työaika	51	48	57	44	30	39	52	46
8. saa työskennellä yksin	15	23	24	9	20	-	19	18
9. mahdollisuus auttaa muita ihmisiä	19	27	29	38	40	23	44	56
10. koulutus on lyhyt	2	6	7	8	20	-	5	6
11. työ pysyy samana	13	12	9	6	20	15	12	10
12. tiedonsaanti työpaikalla	29	40	29	39	30	15	29	38
13. mahdollisuus vaikuttaa työpaikan asioihin	23	27	26	38	30	23	24	30
14. minut hyväksytään	35	40	54	53	50	39	43	44

Kuurot ja huonokuuloiset ovat varsin samaa mieltä työssä tärkeistä asioista. Eroa näiden ryhmien välillä on kuitenkin viittomakielisen ympäristön arvostamisessa. Kuurot pitävät sitä tärkeämpänä ($\chi^2 = 33.98$, $p \leq .001$). Työkaverit ja mielenkiintoinen työ saavat sekä kuuroilta että huonokuuloisilta miehiltä ja naisilta yli 50 %:n kannatuksen. Molempien ryhmien miehille myös säännöllinen työaika on tärkeä tekijä. Huonokuuloiset miehet ja naiset arvostavat myös hyväksytyksi tulemistä (taulukko 18).

Kuurosokeat poikkeavat arvostuksissaan hieman kuuroista ja huonokuuloisista. Mielipiteet jakaantuvat enemmän. Tämän ryhmän miehistä puolet pitää tärkeänä ammattitaidon säilymistä, mielenkiintoista työtä ja hyväksytyksi tulemistä. Kuurosokeiden naisten mielipiteet hajoavat vielä enemmän. Eniten kannatusta (46 %) saa työkavereiden tärkeys. Kaikkia muita asioita tärkeänä pitää 0 - 39 %. Tämä voi tarkoittaa sitä, ettei työtä ylipäänsä koeta kovin tärkeänä asiana elämässä, annetut vaihtoehdot eivät olleet merkityksellisiä tälle ryhmälle tai kuurosokeat naiset eivät

ole vastanneet kunnolla joko vähäisen kiinnostuksen, suomenkielen vaikeuksien vuoksi tai muun syyn vuoksi.

1940-luvulla syntyneiden huonokuuloisten mielestä työn mielenkiintoisuus on tärkeä tekijä, kun taas samanikäisten kuurosokeiden mielestä ei ($\chi^2 = 9.99$, $p \leq .01$). 1940- 1960-luvulla syntyneiden aineistossa ympäristön viittomakielisyys on kuurojen mielestä tärkeämpää kuin huonokuuloisten ($\chi^2 = 12.06$, $p \leq .01$; $\chi^2 = 14.80$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 13.27$, $p \leq .001$).

Naisilla sosioekonominen asema vaikuttaa joidenkin asioiden tärkeänä pitämiseen. Tällä hetkellä suojatyössä tai työttömänä olevat naiset pitävät työn keveyttä tärkeämpänä tekijänä kuin muissa sosioekonomisissa tilanteissa olevat ($\chi^2 = 25.56$, $p \leq .01$). Työntekijät pitävät säännöllistä työaikaä tärkeämpänä kuin eläkkeellä olevat ($\chi^2 = 24.28$, $p \leq .01$). Toimihenkilöiden mielestä tiedonsaanti työpaikalla on tärkeämpää kuin työntekijöiden ($\chi^2 = 25.63$, $p \leq .01$). Opiskelijat, eläkeläiset tai sosioekonomiselta asemaltaan tuntemattomat taas arvostavat mahdollisuutta vaikuttaa työpaikan asioihin enemmän kuin toimihenkilöt ($\chi^2 = 29.25$, $p \leq .001$).

6.4.5 Toiveammatit

Toiveammatin ilmoitti alle puolet (44 %) vastaajista. Pääsääntöisesti voidaan sanoa vastaajien olevan tyytyväisiä ammattiinsa tai sen tasoon, sillä 45 % toiveammatin ilmoittaneista on tyytyväisiä ammattiinsa ja 28 % :n toiveammatti on samantasoinen työ. Vain neljäsosalla (25 %) toiveena on jokin ylempään tason ammatti.

Suurin osa ilmoitetuista toiveista on periaatteessa realistisia. Listasta löytyy toki ammatteja (astronautti, jääkiekkoilija NHL:ssä, ammattikuljettaja moottoriurheilussa ja lentäjä) joiden toteutumisen mahdollisuudet lienevät vähäiset. Osa toiveista on ilmeisesti vitsejä, kuten lottomiljonääri, johtaja, työnjohtaja ja toimitusjohtaja. Eri asteiseksi johtajaksi toki voi päästä ansioidensa perusteella, mutta näitä käytetään myös vertauskuvana ammateista, jossa saa hyvää palkkaa tekemättä juurikaan töitä.

Suhteellisen yleisesti tuli esiin toive yrittäjyydestä, taiteilijan ammatista tai luovasta työstä. Kenties nämä toiveet ilmaisevat kyllästymistä toisten rytmittämään elämään ja halua päättää itse enemmän toiminnastaan. Osa toiveammateista oli tarkkaan nimettyjä ammatteja ja osa yleisemmin ilmoitettuja aloja, joilla haluaisi työskennellä. Tietokone- tai atk-alalla ilmoitti haluavansa työskennellä 6 %. Se jää yksittäisenä alana esimerkiksi hoitotyöhön liittyvien ammattien varjoon, mutta on kuitenkin kohtuullisen suosittu.

6.5 Vapaa-aika

Vapaa-aikaa käsittelevistä kysymyksistä suurin osa koski yhdistys- ja järjestötoimintaa, mutta myös harrastuksia yleisesti, kenen kanssa vapaa-aikaa vietetään sekä osallistumista seurakunnan tai hengellisen ryhmän toimintaan kysyttiin.

6.5.1 Harrastukset

Kyselylomakkeeseen oli laadittu lista, joista sai valita omat harrastuksensa (liite 1, kysymys 32). Lisäksi vastaajalle annettiin mahdollisuus kertoa, mitä muuta hän harrastaa. Tutkimukseen osallistuneista 12 ei vastannut kysymykseen lainkaan.

TAULUKKO 19. Harrastajien osuus vastaajista eri harrastuksissa.

harrastus	harrastajien osuus vastaajista
1. käsitöiden teko	36 %
2. lukeminen	55 %
3. liikunta/urheilu	71 %
4. näytteleminen	2 %
5. musiikki	13 %
6. kalastus	22 %
7. TV:n ja videoiden katsominen	68 %
8. tietotekniikka	20 %
9. keskustelu ystävien kanssa	57 %
10. yhdistys- tai järjestötoiminta	33 %
11. kaupoissa kiertely	31 %
12. baarissa tai ravintolassa istuminen	13 %
13. muu	26 %

Suosituimmat harrastukset ovat liikunta ja TV:n ja videoiden katsominen. Yli puolet vastanneista harrastaa lisäksi keskustelua ystävien kanssa ja lukemista. Vähiten vastaajat ilmoittavat harrastavansa näyttelemistä, musiikkia ja baarissa tai ravintolassa istumista (taulukko 19).

Naisista 1940-luvulla syntyneet harrastavat käsitöitä enemmän kuin 1970-luvulla syntyneet ($\chi^2 = 21.28$, $p \leq .001$). Myös miehissä vanhimmat eli 1940-luvulla syntyneet ilmoittivat muita useammin harrastavansa käsitöitä, mutta miesten suhteen ero ei ole tilastollisesti merkitsevä. Sukupuolten välillä on eroa lukemisen harrastamisessa ($\chi^2 = 24.82$, $p \leq .001$). Naiset lukevat miehiä enemmän. Naisten tehdessä käsitöitä ja lukiessa miehet ovat ilmeisesti kalastamassa, koska he ilmoittavat harrastavansa sitä yleisemmin ($\chi^2 = 47.76$, $p \leq .001$).

Huonokuuloiset harrastavat musiikkia kuuroja ja kuurosokeita enemmän ($\chi^2 = 46.81$, $p \leq .001$). Ero on selvä sekä miehillä ($\chi^2 = 25.22$, $p \leq .001$) että naisilla ($\chi^2 = 21.26$, $p \leq .001$). Kuurot taas eroavat muista kuulovammaryhmistä siinä, että he harrastavat ystävien kanssa keskustelemista muita enemmän ($\chi^2 = 9.32$, $p \leq .01$). Myös naiset harrastavat ystävien kanssa keskustelua enemmän kuin miehet ($\chi^2 = 12.08$, $p \leq .001$).

Kaupoissa kiertelyä harrastavat tämän tutkimuksen mukaan useammin kuurot kuin huonokuuloiset tai kuurosokeat ($\chi^2 = 11.49$, $p \leq .01$). Sama harrastus on myös naisilla useammin kuin miehillä ($\chi^2 = 13.09$, $p \leq .001$). Miehet sen sijaan harrastavat naisia enemmän baareissa tai ravintoloissa istumista ($\chi^2 = 9.82$, $p \leq .01$).

Vastaajat harrastavat liikuntaa varsin monipuolisesti. Osaa liikuntamuodoista voi harrastaa yksin, ja osa vaatii suurempaa joukkoa. Yleisimpiä lajeja ovat kävely ja pyöräily. Myös hiihto, rullaluistelu, uinti, lenkkeily ja kuntosali keräävät harrastajia melko paljon. Joukkuelajeista suosituimpia ovat lentopallo, sähly tai salibandy ja jääkiekko. Liikunnan harrastajia riittää lisäksi esimerkiksi tanhuun, keilailuun, voimisteluun, yleisurheiluun, suunnistukseen, lasketteluun, purjehdukseen, jalkapalloon, koripalloon ja sulkapalloon.

Vastaajien harrastusvalikoima on runsas. Tämä selviää heidän vastauksistaan kohtaan, jossa sai kertoa mitä muuta harrastaa. Yleisimpiä harrastuksia ovat mökkeily, matkailu ja puutarhanhoito. Harrastajia keräävät myös esimerkiksi

taiteisiin liityvä toiminta (maalaaminen ja näyttelyt), luonnossa liikkuminen (eräretkeily, marjastus), penkkiurheilu, autojen kanssa puuhastelu ja valokuvaus.

6.5.2 Yhdistys- tai järjestötoiminta

6.5.2.1 Yhdistys- tai järjestötoimintaan osallistuminen

Tutkimukseen osallistujista 85 % vastasi yhdistys- ja järjestötoimintaa koskevaan kysymykseen (liite 1, kysymys 33). Vastaamatta jätti siis 75 henkilöä. Tätä lukua voi osaltaan kasvattaa se, ettei kysymyksessä ollut kohtaa *en osallistu*. Kaikki 75 eivät siis ole välttämättä jättäneet vastaamatta. Yhdistys- tai järjestötoimintaan osallistumattomuus on vain tarkoittanut, ettei mitään vaihtoehtoa valita. Muutama vastaaja oli kirjoittanut, ettei osallistu yhdistys- tai järjestötoimintaan. Heidät pystyi siis merkitsemään vastanneiksi.

Vastanneiden osalta selkeästi suosituin yhdistys tai järjestö on kuurojen yhdistys, jonka toimintaan osallistuu 69 %. Seuraavaksi suosituimmat toimintamuodot jäivät siitä selkeästi jälkeen vain noin 20 % kannatuksellaan. Näitä ovat Kuurojen Liitto ry (22 %), kuurojen urheiluseura (22 %) ja muut yhdistykset (17 %). (Taulukko 20.)

TAULUKKO 20. Yhdistys- tai järjestötoimintaan osallistuminen ikä- ja kuulovammaryhmittäin.

kuulovamma- ja ikäryhmä	Yhdistys- tai järjestötoimintaan osallistuminen		Kuulon- huolto- ja paikallisyhdistys		Kuulon- huolto- ja paikallisyhdistys		Suomen kuurosokeat		KLV- kuurosokeat		KLV- kuurosokeat		muu, mikä		yhteensä	
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	N
1940-l syntyneet kuurot	55	10,5	2	1	-	-	2	-	17	2	2	10,5	100	133		
1940-l syntyneet huonokuuloiset	20	12	28	22	-	-	-	-	4	-	-	14	100	50		
1940-l syntyneet kuurosokeat	33	17	-	-	25	25	-	-	-	-	-	-	100	12		
1950-l syntyneet kuurot	46	18	2	2	1	1	2	-	15,5	5,5	7	100	145			
1950-l syntyneet huonokuuloiset	11,5	2	27	27	-	-	4	-	4	11,5	17	100	52			
1950-l syntyneet kuurosokeat	27,3	-	-	-	27,3	36,3	-	-	-	9	-	-	100	11		
1960-l syntyneet kuurot	46	16	2	1	1	-	3	3	16	1	11	100	147			
1960-l syntyneet huonokuuloiset	40	9	7	8	-	-	3	1	13	4	15	100	75			
1960-l syntyneet kuurosokeat	38	5	9,5	5	19	14	-	-	-	-	9,5	100	21			
1970-l syntyneet kuurot	39	20	5	2	-	-	-	2	20	10	2	100	41			
1970-l syntyneet huonokuuloiset	36,5	9	27,5	18	-	-	-	-	-	-	9	100	11			
1970-l syntyneet kuurosokeat	33,3	33,3	-	-	-	-	-	-	-	-	33,3	100	3			
yhteensä	41	13	7	6	2	1,5	2	1	13	3,5	10	100	701			

huom. KLV-yhdistys= Kuulovammaisten lasten vanhempien yhdistys ja KLV= Kuulovammaisten lasten vanhempien liitto ry

Kohdassa muu esille tuli kahdentyyppisiä yhdistyksiä tai järjestöjä: kuulovammaisten toimintaan liittyviä ja yleisiä kaikille suunnattuja. Kuulovammaisten toimintaan liittyviä yhdistyksiä ovat yleensä esimerkiksi kalakerho, työttömien kerho, naisten kerho, Suomen kuurojen urheiluliitto ja kuurojen seurakunta. Kalakerho, työttömien ja naisten kerhothan voisivat periaatteessa olla myös kuulovammaan liittymättömiä kerhoja, mutta ne ovat hyvin yleisiä kuurojen toimintamuotoja. Lisäksi nämä kerhot ilmoittaneet vastaajat olivat kuuroja. Yleisiä ja kaikille suunnattuja yhdistyksiä olivat esimerkiksi ammattiliitot, Suomen punainen risti, Mannerheimin lastensuojeluliitto, erilaiset käsitöihin liittyvät yhdistykset ja Martat.

Ryhmiä välisestä vertailusta selviää, että kuulovammaryhmien edustajat osallistuvat sukupuolesta riippumatta varsin usein vain omien yhdistystensä ja liittojensa toimintaan. Kuurojen yhdistyksen toimintaan osallistuvat etenkin 1940- ja 1950-luvulla syntyneet kuurot useammin kuin samanikäiset huonokuuloiset ($\chi^2 = 32.40$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 37.25$, $p \leq .001$). Nuoremmissa ikäryhmissä ei juuri ole eroa kuurojen ja huonokuuloisten välillä. Kuurojen Liitto ry:n toimintaan osallistuminen on hyvin samankaltaista kuin kuurojen yhdistyksiinkin. 1950-luvulla syntyneet kuurot ovat aktiivisempia kuin muiden kuulovammaryhmien edustajat ($\chi^2 = 12.50$, $p \leq .01$).

Kuulonhuoltoliiton paikallisyhdistysten ja Kuulonhuoltoliitto ry:n toimintaan osallistumisessakin on eroja. Erityisesti 1940- ja 1950-luvulla syntyneiden aineistossa huonokuuloiset ovat muita kuulovammaisia aktiivisempia ($\chi^2 = 34.40$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 30.64$, $p \leq .001$).

1940-, 1950- ja 1960-luvuilla syntyneet kuurosokeat puolestaan osallistuvat kuurosokeiden kerhojen ($\chi^2 = 70.17$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 45.05$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 31.88$, $p \leq .001$) ja Suomen kuurosokeat ry:n ($\chi^2 = 70.17$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 65.08$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 30.87$, $p \leq .001$) toimintaan enemmän kuin kuurot tai huonokuuloiset. 1970-luvulla syntyneistä kuurosokeista kysymykseen vastasi kaksi. Heistä ei kumpikaan, eikä myös muiden ryhmien samanikäisistä yksikään ilmoittanut osallistuvansa kuurosokeiden yhdistystoimintaan.

6.5.2.2 Luottamustoimet

Luottamustoimia koskevaan kysymykseen (liite 1, kysymys 34) vastasi 91% tutkimukseen osallistujista. Heistä yli puolella (52 %) ei ole ollut luottamustoimia yhdistyksissä tai järjestöissä. Eniten vastaajat ovat olleet johtokunnan tai hallituksen jäseninä (29 %). Puheenjohtajina, sihteereinä, rahastonhoitajina tai muissa luottamustoimissa vastaajista on ollut 13 – 18 %, rahastonhoitajan toimen ollessa harvinaisin (13 % vastaajista). (Taulukko 21.)

TAULUKKO 21. Vastaajien luottamustoimet kuulovamma- ja ikäryhmittäin

sukupuoli	ei mitään johtaja	puheen- johtaja	sihteeri	rahaston- hoitaja	johtokunnan/ hallituksen jäsen	muu	yhteensä	N
	%	%	%	%	%	%	%	
mies	39	12	8	10	20	11	100	304
nainen	34	11	17	8	20	10	100	325
yhteensä	35	12	13	9	20	11	100	629

Muiden luottamustoimien lista on monipuolinen. Siitä löytyy muiden muassa yhdistyksen edustaja, kerhon vetäjä, jäsenkirjuri, tiedottaja, toimikunnan jäsen, järjestysmies, tilintarkastaja ja yhdistyksen emäntä. Kaikkia voidaan ajatella luottamustoimina, joihin vastaaja on tullut valituksi tietyillä perusteilla.

Luottamustoimien suhteen ikä- ja kuulovammaryhmät eivät eroa toisistaan. Sukupuolikaan ei näytä vaikuttavan luottamustoimissa. Ainoastaan sihteerinä toimimisessa on ero; naiset ovat sihteereitä miehiä useammin ($\chi^2 = 12.68, p \leq .001$).

6.5.2.3 Yhdistys- tai järjestötoiminnan merkitys

Pääosa vastaajista kokee yhdistys- tai järjestötoiminnan merkitykselliseksi. 92 % tutkimukseen osallistujista vastasi kysymykseen ja heistä 14 % ilmoitti, ettei yhdistys- tai järjestötoiminnalla ole mitään merkitystä. Näin ollen kysymykseen vastaajista 86 %:lle toiminnalla on merkitystä. Selkeästi merkittävin asia on kuurojen ystävien saaminen ja tapaaminen, jonka valitsi 61 % vastaajista. Seuraavaksi merkittävimmät asiat yhdistys- tai järjestötoiminnassa ovat vapaa-ajan vietto (42 %), virkistys ja rentoutuminen (38 %) sekä tiedonsaanti (46 %).

Vastaajien lisäämät yhdistystoiminnan merkitykset kohdassa muu korostavat antamista, saamista tai jotain muuta. Joillekin merkitystä tuo esimerkiksi halu auttaa muita ja toiminnan kehittäminen. Yhdistystoiminta voi toisaalta kehittää viittomakielen taitoa, kohentaa itsetuntoa tai pitää oikealla tiellä. Yhdistyksen mukana voi päästä myös retkille ja matkoille. Yhdistys antaa myös mahdollisuuden kuurojen maailman esittelemiseen ja tutuksi tekemiseen.

TAULUKKO 22. Yhdistystoiminnan merkitys kuulovammaryhmittäin.

kuulovamma- ja ikäryhmä	kuurot	huonokuuloiset	kuurosokeat	yhteensä	
	%	%	%	%	N
1. ei mitään merkitystä	60	33	7	100	63
2. kuurojen ystävien saaminen ja tapaaminen	75	19	6	100	274
3. kuulevien ystävien saaminen ja tapaaminen	64	30	6	100	84
4. huonokuuloisten ystävien saaminen ja tapaaminen	30	65	5	100	79
5. edunvalvonta	54	41,5	4,5	100	108
6. vapaa-ajan vietto	69	23	8	100	192
7. virkistys / rentoutuminen	68	26	6	100	172
8. kommunikointi on helppoa	72	24,5	3,5	100	148
9. harrastuksessa kehittyminen	71,5	24	4,5	100	88
10. tiedonsaanti	67	29	4	100	206
11. muu	52	38	10	100	29
yhteensä	66	28	6	100	1443

Kuurojen tapaaminen on tärkeämpää kuuroille kuin muille kuulovammaisille ($\chi^2 = 36.18$, $p \leq .001$). Samoin huonokuuloiset ($\chi^2 = 59.08$, $p \leq .001$) pitävät oman ryhmänsä edustajien tapaamista tärkeämpänä kuin muut. Edunvalvonta on tärkeämpää huonokuuloisille kuin kuuroille tai kuurosokeille ($\chi^2 = 10.88$, $p \leq .01$). Ikä ja sukupuoli ei vaikuta yhdistys- tai järjestötoiminnan merkityksen kokemiseen. (Taulukko 22.)

6.5.3 Kenen kanssa vapaa-aika vietetään

Vapaa-ajanviettoseuraa koskevaan kysymykseen (liite 1, kysymys 36) vastasi 97 % tutkimukseen osallistujista. Vain 17 henkilöä jätti vastaamatta. Eniten vastaajat viettävät vapaa-aikaansa kuurojen kanssa. Tämä vaihtoehto on 38 %:ssa vastauksista.

Kuulevien kanssa on lähes yhtä moni eli 35 % (taulukko 23). Jonkun muun kuin tässä mainittujen kanssa vapaa-aikaansa viettää 10 %. Tähän ryhmään kuuluviksi on luoteltu usein esimerkiksi perhe, ystävät ja sukulaiset. Muutama vastaaja kertoi lisäksi viettävänsä vapaa-aikansa yksin, työntekijöiden tai koiran kanssa.

TAULUKKO 23. Vapaa-ajanviettoseura kuulovamma- ja ikäryhmittäin

kuulovamma- ja ikäryhmä	kuuro %	kuuroutunut %	huono- kuuloinen %	kuuro- sokea %	kuuleva %	muu %	yhteensä %	N
1940-l syntyneet kuurot	46	5	5	2	32	10	100	171
1940-l syntyneet huonokuuloiset	19,5	6	14	3	50	7,5	100	66
1940-l syntyneet kuurosokeat	40	10	10	10	20	10	100	10
1950-l syntyneet kuurot	46	2,5	5,5	2	34	10	100	162
1950-l syntyneet huonokuuloiset	13	4,5	16,5	-	54	12	100	67
1950-l syntyneet kuurosokeat	31	-	-	38	23	8	100	13
1960-l syntyneet kuurot	44	5	11	4	28	8	100	190
1960-l syntyneet huonokuuloiset	29,5	4	19	2	32,5	13	100	101
1960-l syntyneet kuurosokeat	28	-	5,5	11	39	16,5	100	18
1970-l syntyneet kuurot	44,5	2	7	2	33,5	11	100	45
1970-l syntyneet huonokuuloiset	25	-	17	4	46	8	100	24
1970-l syntyneet kuurosokeat	33,5	-	16,5	-	50	-	100	6
yhteensä	38	4	10	3	35	10	100	873

Kaikki kuulovammaiset viettävät aikaansa useammin oman ryhmänsä, eli kuurojen, huonokuuloisten tai kuurosokeiden kanssa kuin muiden kuulovammaryhmien jäsenet ($\chi^2 = 94.90$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 18.00$, $p \leq .001$; $\chi^2 = 31.17$, $p \leq .001$). Huonokuuloiset viettävät vapaa-aikaansa myös kuulevien kanssa enemmän kuin kuurot ja kuurosokeat ($\chi^2 = 17.19$, $p \leq .001$). Huonokuuloisista 1960-luvulla syntyneet viettävät aikaansa kuurojen kanssa enemmän kuin muilla vuosikymmenillä syntyneet ($\chi^2 = 15.34$, $p \leq .01$).

6.5.4 Hengelliseen toimintaan osallistuminen

Seurakunnan tai hengellisen ryhmän toimintaan osallistumista koskevaan kysymykseen (liite 1, kysymys 37) vastasi 94 % tutkimukseen osallistujista eli 31 :n (6 %) osalta tieto puuttuu.

TAULUKKO 24. Hengelliseen toimintaan osallistuminen kuulovamma- ja ikäryhmittäin.

kuulovamma- ja ikäryhmä	joka päivä	joka viikko	joka kuukausi	kerran puolessa vuodessa	kerran vuodessa	muu	en osallistu	yhteensä	N
	%	%	%	%	%	%	%	%	
kuurot	1	6	13	19,5	22	10,5	28	100	298
huonokuuloiset	1	7	10	12	9,5	7	54	100	137
kuurosokeat	4	15	11,5	11,5	11,5	8	38,5	100	26
yhteensä	1	7	12	17	18	9	36	100	461

Yleisimmin vastaajat ovat mukana hengellisessä toiminnassa vuosittain tai pari kertaa vuodessa. Kohtaan muu oli useampikin antanut vastaukseksi esimerkiksi 5-6 kertaa vuodessa, joka toinen viikko, harvoin, perhejuhlissa, juhlapyhinä tai viittomakielisissä tilaisuuksissa. Vastaajista 36 % ei osallistu lainkaan hengelliseen toimintaan (taulukko 24).

Kuurosokeat osallistuvat muita ryhmiä useammin viikoittain ja kuurot muita yleisemmin kerran tai kahdesti vuodessa ($\chi^2 = 39.18, p \leq .001$). Huonokuuloiset taas ilmoittivat muita useammin, etteivät osallistu lainkaan hengelliseen toimintaan. ($\chi^2 = 39.18, p \leq .001$).

Ikäryhmien välillä ei ole eroja. Sen sijaan miehissä kuulovamma on erotteleva tekijä hengelliseen toimintaan osallistumisessa ($\chi^2 = 38.14, p \leq .001$). Kuurot miehet osallistuvat yleisemmin hengelliseen toimintaan kuukausittain ja vuosittain, huonokuuloiset miehet taas eivät osallistu lainkaan ja kuurosokeat miehet ovat muita aktiivisemmin mukana toiminnassa viikoittain

6.5.5 Vapaa-aikaan liittyvät suunnitelmat

Vapaa-ajan vieton suunnitelmiin (liite 1, kysymys 38) vastasi 90 % tutkimukseen osallistujista. Heistä 27 % ilmoitti muuttavansa tulevaisuudessa vapaa-ajan viettoaan. Kaikki eivät kertoneet millaista muutosta suunnittelevat, mutta asiaa tarkemmin selittäneiden keskuudessa yleisimmin aiotaan lisätä liikuntaa. Liekö esimerkin vaikutusta (kyselylomakkeessa oli vastausesimerkinä: Aloitan sauvakävelyn) vai osoitus lajin suosiosta, mutta tulevia sauvakävelijöitä joukossa on paljon.

Yhdistystoimintaan suhtauduttiin kahtalaisesti. Osa suunnittelee jäseneksi liittymistä tai yhdistyksen toiminnassa aktivoitumista ja osa luottamustehtävien ja yhdistystoiminnan vähentämistä. Kuulovamma- tai ikäryhmä ei ole erottelevana tekijänä. Sen sijaan kaikki yhdistystehtävien vähentämistä suunnittelevat (N = 3) ovat naisia ja yhdistystoiminnassa aktivoitumista suunnittelevissa puolestaan on hieman enemmän miehiä (4/6).

7 TARKASTELU

7.1 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimusta tehtäessä on pohdittava saatujen tulosten luotettavuutta. Ovatko tulokset seurausta satunnaisista tekijöistä vai todellisia tuloksia. Tutkimuksen luotettavuutta tulee pohtia mittavälineen ja koko tutkimuksen kannalta. Mittavälineen luotettavuus tarkoittaa mittarin reliabeliutta, eli miten virheettömästi sillä voidaan mitata sekä validiutta eli pätevyyttä. Validiteetti on mittarin kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoitettukin. Luotettavuuteen kuuluu aina hyvä validius, joka edellyttää hyvää reliabiliteettiä mittavälineiltä. (Soininen 1995, 119-120; Alkula, Pöntinen ja Ylöstalo 1994, 89; Nummenmaa, Konttinen, Kuusinen ja Leskinen 1997, 201.)

Mittavälineenä tässä työssä oli kyselylomake. Sen luotettavuutta ei tarkastella tilastollisten menetelmien avulla. Vastauksissa eri kysymyksiin tuli esille toisiinsa liittyviä asioita. Vastaukset olivat yhdenmukaisia ja toisiaan tukevia. Niiden perusteella osallistujien elämäntapahtumista pystyttiin muodostamaan kokonaiskuva. Tämä osoittaa, että kyselylomakkeeseen vastaaminen on ollut reliabelia, ja satunnaiset virheet eivät ole vaikuttaneet vastauksiin ainakaan merkittävästi.

Tulosten luotettavuuteen vaikuttaa se, että ihmiset voivat muistaa tilanteet ja ajankohdat väärin. Mitä pitempi aika tapahtumista on kulunut, sitä epätasemmalla tietoa saatetaan antaa. (Scott ja Alwin 1998, 118.) Tämän tutkimuksen vanhimmat vastaajat joutuivat muistelemaan tapahtumia jopa puolen vuosikymmenen päähän, nuorimmillakin koulu- ja opiskeluajasta on saattanut kulua useita vuosia. Muistamisvaikeudet tulivat ehkä näkyviin pikemminkin puuttuvina kuin ristiriitaisina tietoina. Vastausten luotettavuutta saattaa heikentää kyselyn suomenkielisyys. Kielen ymmärtämis- tai tuottamisvaikeudet ovat saattaneet aiheuttaa vääriä vastauksia. Vastaajien vastausten yhdenmukaisuus lomakkeen eri kysymyksissä tarkoittaa kuitenkin, etteivät muistin aiheuttamat ongelmat ole olleet kovin suuria, mikä lisää mittarin validiteettiä.

Kohderyhmän tuntemus auttoi tekemään kyselystä toimivan. Osa kyselylomakkeen saajista saattoi tuntea tutkijat. Tämä on voinut vähentää tai lisätä

vastaushalukkuutta. Etenkin kuurojen ja kuurosokeiden joukko on Suomessa vähäinen, joten osa on voinut jättää vastaamatta pelätessään henkilöisyytensä tulevan ilmi. Toisaalta osa on voinut vastata, koska on tiennyt kysyjien tuntevan kuulovammaisalaa.

Tutkimuksen validiteetti pyrittiin turvaamaan kyselylomaketta laadittaessa. Valitut kysymykset edustavat elämän eri osa-alueita ja niitä on käytetty monissa muissakin tutkimuksissa elämäntilanteeseen liittyvien asioiden selvittämisessä (ks. esimerkiksi Jahnukainen 1997, Sinkkonen & Pulkinen 1996, Karweit & Kertzer 1998). Osa-alueisiin lisättiin asuminen, koska tutkimusjoukossa asuntola-asuminen on ollut yleistä jo peruskoulutusvaiheessa (Ansaharju, Parkkola & Ääri 1996).

Tutkimustulokset voidaan yleistää perusjoukkoon, sillä otantaa (N = 1134) voidaan pitää edustavana. Kyselylomake oli ilmeisen onnistunut, koska saadut lomakkeet olivat pääosin hyvin täytettyjä. Osan vastaajista oletettiin kysyvän apua kyselyyn vastaamisessa kuulovammaisalan työntekijöiltä eli Kuurojen Liiton kuntoutussihteereiltä, työasiamiehiltä tai seurakunnan kuurojen työntekijöiltä. Työntekijöiltä kysyttiin avun tarpeesta, ja he kertoivat, ettei heidän ole juuri tarvinnut neuvoa kyselyn täyttämässä.

7.2 Tulosten tarkastelu

Tutkimuksessa tarkasteltiin kuulovammaisten elämäntilannetta. Elämäntilanteen osa-alueina olivat perhe, asuminen, työ ja vapaa-aika. Kuulovamma- ja ikäryhmien sekä sukupuolten väliltä oli monissa kohdissa eroja, mutta myös samankaltaisuuksia. Tutkimuksen tavoitteena oli nimenomaan näiden erojen selvittäminen. Kuulovammaryhmien välillä painotus on kuurojen ja huonokuuloisten välisissä eroissa, sillä kuurosokeiden pieni määrä (N = 28) tekee laajat yleistämiset kyseenalaisiksi.

Osallistujien taustaa selvitetettiin osaltaan kommunikaation ja kielitaidon avulla. Kuulovammaryhmien väliset erot olivat osittain ennakoitavissa. Huonokuuloiset esimerkiksi käyttävät kuuroja enemmän puhetta kaikkien kysytyjen ryhmien (puoliso, lapset, vanhemmat, sukulaiset, ystävät, naapurit ja työtoverit) kanssa. Kuurot vastaavasti käyttävät enemmän muita kommunikaatiotapoja kuin puhetta, eli viittomakieltä, viitottua puhetta, kirjoitusta ja eleitä.

Huonokuuloisista 1960-luvulla syntyneet käyttävät vanhempia ikäryhmiä enemmän viittomakieltä ystäviensä kanssa. Tämä saattaa johtua siitä, että 1960-luvulla syntyneet ovat oppineet viittomakieltä opiskellessaan kuulovammaisten kouluissa ja kenties saaneet sieltä myös kavereita. Sen sijaan vanhemmat huonokuuloiset ovat yleisimmin opiskelleet omissa kouluissaan, joissa viittomakielen käyttö on ollut vähäisempää myös oppilaiden keskuudessa. 1960-luvulla syntyneet huonokuuloiset arvioivat myös osaavansa viittomakieltä ja viitottua puhetta muita huonokuuloisia paremmin.

Vastaajista 90 % kokee osaavansa suomea ja 82 % viittomakieltä hyvin tai kohtalaisesti. Kuulovammaiset pitävät itseään siis varsin kaksikielisinä. Kuulovammaryhmien vertailu osoittaa, että huonokuuloiset osaavat suomea ja kuurot viittomakieltä ja viitottua puhetta paremmin. Suomen ja viittomakielen osalta erot näkyvät etenkin 1940 - 1960-luvulla ja viitotun puheessa 1940 - 1950-luvulla syntyneissä.

Kuurojen ryhmässä hyvin suomea osaavien määrä vähenee nuorempia ryhmiä kohti. Hyvin suomea ilmoitti osaavansa 1940-luvulla syntyneistä 40 % kun taas 1970-luvulla syntyneistä vain 27 %. Tämä voi selittyä joko todellisella osaamistason laskulla tai oman vaatimustason tiukentumisella. Toisaalta vanhempien ikäryhmien kuurot ilmoittivat käyttävänsä puhetta nuorempia enemmän, joten he käyttävät nuorempia enemmän suomea ainakin kommunikoinnissa ja siten pitävät kielitaitoaan yllä.

Yleisesti voidaan sanoa naisten arvioivan oman kielitaitonsa paremmaksi kuin miesten. Selvimmät erot ovat suomen, ruotsin ja englannin taidossa. Ruotsin osalta myös kuurot ja huonokuuloiset ryhminä noudattavat yleisetä linjaa; naiset osaavat kieltä miehiä paremmin. Ruotsin ja englannin ero näkyy myös ikärymissä. Vanhimmat (1940- 1950-luvulla syntyneet) kokevat kielitaitonsa nuorempia (1960-1970-luvulla syntyneitä) huonommaksi.

Vastaajien perhetilanteen tarkastelu osoittaa kaikissa kuulovammaryhmissä yleisimmin naisten olevan naimisissa ja miesten naimattomia. Puolisona kuuroilla on yleisimmin kuuro ja huonokuuloisilla kuuleva. Näin amerikkalaisilla kuuroilla havaittu endogaamisuus (Moore 1996, 91-95 ja Reagan 1990, 76) on totta Suomessakin.

Miehet asuvat naisia useammin vanhempien kanssa tai yksin ja naiset taas miehiä useammin perheen kanssa ovathan he useammin myös naimisissa. Yleisin asumismuoto molemmilla sukupuolilla on kuitenkin perheen kanssa asuminen. Kuurosokeat miehet sen sijaan asuvat tavallisimmin yksin ja naiset perheen kanssa. Kuurosokeista yleisimmin vanhempien kanssa asuvat 1940- ja 1950-luvuilla syntyneet, kun taas kuuroista ja huonokuuloisista useimmiten vanhempiensa kotona asuvat nuorimmat.

Kuurot ja huonokuuloiset ovat sosioekonomisen luokituksen mukaisesti yleisimmin työntekijöitä ja kuurosokeat eläkkeellä. Vastaajien sosioekonominen asema poikkeaa kaikkien suomalaisten tilanteesta, sillä Tilastokeskuksen (1995) tieto osoittaa, että yleisimmin Suomessa ollaan toimihenkilöitä; ylempiä tai alempia toimihenkilöitä työllisestä työvoimasta eli 15-74-vuotiaista on 52 % ja työntekijöitä 33 %.

Tähän tutkimukseen vastaajissa on yrittäjiä on vain muutama prosentti. Tässä näkyy osaltaan maanviljelyn vähentyminen Suomessa. Vastaajien vanhemmista yrittäjiä oli vielä lähes 30 %. Toisaalta vuonna 1995 kaikista suomalaisista yrittäjiä oli 14 % (Tilastokeskus 1995), joten yrittäjyys on kuulovammaisilla alhaisempaa kuin muulla väestöllä.

Ylempiä toimihenkilöitä vastaajista on vain muutama henkilö, mutta alempia toimihenkilöitä jo runsaammin (yhteensä 11%). 1970-luvulla syntyneistä kuuroista toimihenkilöitä on jopa enemmän kuin työntekijöitä. Kaikista suomalaisista ylempiä toimihenkilöitä on 18% ja alempia toimihenkilöitä 34% (yhteensä 52%), eli ylempien toimihenkilöiden osuus kaikista toimihenkilöistä on koko väestössä suurempi kuin kuulovammaisilla. Toimihenkilöt ovat kaikissa kuulovammaryhmissä ennen kaikkea naisia työntekijöiden ollessa miehiä. Sama ero naisten ja miesten välillä on myös koko Suomen väestössä; naisista 66 % on toimihenkilöitä ja miehistä 39 %. Työntekijöitä taas miehistä on 43 % ja naisista 23 % (Tilastokeskus 1995).

Miesten ja naisten sosiokenomisen aseman ero selittyy osittain kenties tilastoinninkin kautta. Päiväkodin työntekijä on toimihenkilö ja tehtaassa tai metallityöpajalla työskentelevät työntekijöitä. Naiset tekevät miehiä useammin toimihenkilötason toimistotyötä esimerkiksi piirtäjinä tai atk-kirjoittajina tai toimivat viittomakielen opettajina.

Vastaajista työttömiä on 16,5 %. Miehistä työttömiä on hieman enemmän ja naisissa vähemmän. Sukupuolten välinen ero työttömyydessä on kuulovammaisilla

siis päinvastainen kuin koko väestöllä, sillä naisten työttömyysaste on Tilastokeskuksen mukaan hieman korkeampi kuin miesten. Kokonaisuudessaan 25-74 vuotiaiden työttömyysaste Suomessa vuoden 1999 toisen neljänneksen jälkeen on 8,7 % (Tilastokeskus 1999).

Pokkisen (1998) tutkimuksessa todettiin kuurojen työttömyysasteen olleen 1997 kesäkuussa 29 % ja koko Suomen väestön 15 %. Työttömyys on siis parissa vuodessa parantunut ainakin tilastojen valossa. Ero kuulovammaisten ja koko Suomen väestön kesken on kuitenkin pysynyt samana. Edelleen kuulovammaisten työttömyysaste on kaksinkertainen muuhun väestöön verrattuna.

Tässä tutkimuksessa työttömyys oli vähäisintä kuurosokeilla. Kenties tulos pienestä vastajamäärästä huolimatta antaa viitteitä, että kuurosokeat ovat harvoin pelkästään työttömiä. Heistä monet ovat eläkkeellä tai muualla luokittelemattomia, mikä voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että he ovat eläkeläisyyden ohella työttömiä. Muutoin voidaan todeta, että valtakunnalliseen keskiarvoon eivät yllä kuin 1970-luvulla syntyneet kuurot, joiden työttömyysaste on 9 %.

Vastaajien ja heidän vanhempinsa sosioekonomisen aseman vertailussa tilastollinen yhteys löytyy ainoastaan äidin osalta. Äidin asema vaikuttaa lapsiin ilmeisesti enemmän kuin isän. Maanviljelijä- tai toimihenkilöäitien kuurot lapset esimerkiksi ovat tyypillisimmin toimihenkilöitä tai opiskelijoita, kun taas alemmissa sosioekonomisissa luokissa olleiden äitien kuurot lapset ovat myös itse alemmassa sosioekonomisessa asemassa. Tämä tukee Buchmannin (1989, 183-186) havaintoja vanhempien sosiaalisen aseman vaikutuksista lapsiin.

Työssä tärkeissä asioissa kuurot ja huonokuuloiset ovat varsin samoilla linjoilla. Tärkeimpiä asioita ovat mielenkiintoinen työ, työkaverit sekä mahdollisuus auttaa muita ihmisiä. Viittomakielistä ympäristöä kuurot arvostavat enemmän kuin huonokuuloiset.

Yli puolet vastaajista harrastaa liikuntaa, television ja videoiden katsomista, ystävien kanssa keskustelemista sekä lukemista. Liikunnan harrastajien suuri määrä (71 %) ilahduttaa varmasti kansalaisten terveydestä huolestuneita. Ongelmana on kuitenkin, se ettei tutkimus kerro harrastusaktiivisuudesta mitään. Television ääressä vietetty aika voi olla moninkertaisesti suurempi kuin liikuntaan käytetty. Kaikista suomalaisista 80 % harrastaa viikoittain liikuntaa ja 72 % katselee televisiota päivittäin. Myös kaikista suomalaisista yli puolet harrastaa lukemista ja käsitöiden

tekoa. (Suomen tilastollinen vuosikirja 1998). Harrastusten osalta kuulovammaiset ovat siis varsin samanlaisia kuin muutkin suomalaiset.

Kuulovammaryhmien jäsenet osallistuvat ennenkaikkea omien järjestöjensä ja yhdistystensä toimintaan. Aktiivisimpia ovat vanhimpien (1940- ja 1950-luvulla syntyneiden) ikäluokkien edustajat. Ilmeisesti yhdistysten vetovoima on vähäisempi nuorempien vastaajien mielestä. Yhdistysten luottamustoimien vertailussa ainoa tilastollisesti merkitsevä ero on sihteerin toimessa. Naiset ovat miehiä useammin tässä tehtävässä. Ilmeisesti naisten ajatellaan sopivan käytännön asioiden hoitajan ja kirjurin rooliin miehiä paremmin. Yhdistys- ja järjestötoiminnan merkitys on ennenkaikkea oman kuulovammaryhmän edustajien tapaamisessa. Huonokuuloisille lisäksi edunvalvonta on merkittävämpää kuin kuuroille tai kuurosokeille.

Kuulovammaryhmiä verrattaessa kaikki viettävät vapaa-aikaansa oman ryhmän edustajien kanssa enemmän kuin muut. Huonokuuloiset, etenkin 1940-luvulla syntyneet, ovat kuuroja ja kuurosokeita enemmän myös kuulevien seurassa. Sen sijaan 1960-luvulla syntyneet huonokuuloiset ovat muita ikäryhmiä useammin kuurojen seurassa vapaa-aikanaan. Tämä on luonteva jatko sille, että sama ryhmä käyttää myös enemmän viittomakieltä, kokee osaavansa sitä muita huonokuuloisia enemmän sekä on identiteetiltään useammin kuuro tai viittomakielinen. Monet vastaajista ilmoittivat vapaa-ajan seurakseen perheensä, ystävänsä tai sukulaisensa ilman selvitystä näiden kuulovammaisuudesta. Ilmeisesti heidän ei ajatella edustavan mitään kuulovammaryhmää, tärkeintä on heidän suhteensa vastaajaan.

Innokkaimpia seurakunnan tai muun hengellisen ryhmän toimintaan osallistujia ovat kuurosokeat. He osallistuvat toimintaan muita useammin viikoittain. Muita kuulovammaryhmiä yleisemmin kuurot osallistuvat hengelliseen toimintaan kuukausittain tai vuodessa muutaman kerran ja huonokuuloiset eivät lainkaan. Aiemmassa tutkimuksessa (Eronen, Eskelinen, Kinnunen, Saarinen, Tiermas ja Wikman 1997, 32) havaittu seurakunnan tärkeys kuuroille ei siis ainakaan suoraan näy osallistumisaktiivisuudessa. Sitä osoittaa myös vertailu koko väestöön. Vähintään kerran vuodessa kuulovammaisista osallistuu hengelliseen toimintaa 55 % ja kaikista suomalaisista vain vähän vähemmän, eli 53 % (Suomen tilastollinen vuosikirja 1998).

Kootusti voidaan sanoa, että kuurot usein kokevat kuuluvansa kuurojen tai viittomakielisten ryhmään, käyttävät viittomakieltä, toimivat kuurojen yhdistyksissä ja järjestöissä ja viettävät aikaansa kuurojen kanssa. Huonokuuloiset taas pääosin

ovat identiteeltään huonokuuloisia, käyttävät suomea, ovat huonokuuloisten omien yhteyksien lisäksi kuulevien parissa, eivätkä osallistu seurakunnan tai hengellisen ryhmän toimintaan. Sekä kuurot että huonokuuloiset ovat yleisimmin työntekijöitä sosioekonomiselta luokituksestaan, mutta kuuroissa on enemmän toimihenkilöitä. Kuurosokeat taas usein ovat sosioekonomiselta luokituksestaan eläkeläisiä, asuvat vanhempien kanssa tai yksin, viettävät aikaansa kuurosokeiden seurassa ja osallistuvat ahkerasti seurakunnan tai hengellisen ryhmän toimintaan.

1960- ja 1970-luvulla syntyneet kokevat osaavansa ruotsia ja englantia paremmin kuin 1940- ja 1950-luvulla syntyneet. Yhdistysaktiivisuus on vähäisintä nuorimmilla (1960- ja 1970-luvulla syntyneillä) vastaajilla. Huonokuuloisista 1960-luvulla syntyneet käyttävät muita huonokuuloisia enemmän viittomakieltä, kokevat osaavansa sitä paremmin, identifioituvat useammin kuuroiksi tai viittomakielisiksi ja viettävät aikaansa kuurojen parissa.

Naiset kokevat usein osaavansa miehiä paremmin suomea, ruotsia ja englantia, ovat naimisissa, toimihenkilöitä, harrastavat lukemista, käsitöitä, ystävien kanssa keskustelua sekä kaupoissa kiertelyä ja toimivat yhdistysten sihteereinä. Miehet ovat usein työntekijöitä, naimattomia ja harrastavat kalastusta sekä baareissa tai ravintoloissa istumista.

Keskimääräinen suomalainen kuulovammainen on tämän tutkimuksen mukaan 30-vuotias kuuro nainen, joka on saanut kuulovamman ennen neljän vuoden ikää sairauden vuoksi. Hän on naimisissa kuuron kanssa ja heillä on kaksi kuulevaa lasta. Hän työskentelee työntekijätason ammatissa, vapaa-aikoinaan lukee, katsoo televisiota, harrastaa liikuntaa ja viettää aikaansa kuurojen yhdistyksellä ja muutoin kuurojen parissa. Seurakunnan tai muun hengellisen ryhmän toimintaan hän ei osallistu.

Tällaista keskiarvoihmistä tuskin kuitenkaan oikeasti löytyy. Vastaajat nimittäin erovat toisistaan kuulovamma- ja ikäryhmien sekä sukupuolten mukaan. Yhtäläisyyksiä on kuitenkin myös. Eräänä eroavaisuuksia selittävänä tekijänä lienee kuulovamman vaikeusaste ja sen mukanaan tuomat kommunikaatiotapojen erot, mutta onko se ainoa erojen aiheuttaja. Tässä tutkimuksessa ei esimerkiksi perehdytty lainkaan vastaajien koulutukseen, joka voisi osaltaan olla selittävänä tekijänä. Koulutuksesta ja sen yhteyksistä elämänkulkuun on kuitenkin luvassa myöhemmin tutkimuksia osana Jyväskylän yliopiston erityispedagogiikan laitoksen tutkimushanketta.

7.3 Jatkotutkimusten mahdollisuudet

Käsillä olevassa tutkimuksessa on tarkasteltu kuulovammaisten elämäntilannetta suhteessa kuulovamma- ja ikäryhmiin sekä sukupuoleen. Asiaa voisi kuitenkin lähestyä monista muistakin näkökulmista näiden lisäksi. Kiinnostavaa olisi esimerkiksi selvittää koulutuksen merkityksen lisäksi identiteetin yhteyttä kielitaitoon ja vapaa-ajan viettoon. Myös 1960-luvulla syntyneiden huonokuuloisten erottuminen muista huonokuuloisista viittomakielen käytön ja kuurojen seurassa olemisen suhteen olisi lähemmän tarkastelun arvoista.

Lisäselvitystä kaipaisi edellä mainittujen ohella viittomakielen ja kuulovammaisuuden suhde. Mitkä asiat aiheutuvat kuulovammasta ja sen laadusta ja mitkä käytetystä kielestä, vai onko selittävänä tekijänä jokin muu? Tutkimuksen pohjana olevaa materiaalia voisi käyttää monen muunkin asian selvittämiseen. Aineisto jää myöhemmän tutkimuksen materiaaliksi, joten toivottavasti sitä hyödynnetään.

LÄHTEET

- Aitchinson, J. 1997. The language web. The power and problem of words. Cambridge: Cambridge university press.
- Alkula, T., Pöntinen, S. & Ylöstalo, P. 1995. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Porvoo: WSOY.
- Ansaharju, H., Parkkola, J. & Ääri, S. 1992. Kuulovammaisten opetus Suomessa. Teoksessa Avaintieto –kansio, luku 2.5.1.(tarkistettu 1996).
- Antikainen, A. 1998. Kasvatus, elämäkulku ja yhteiskunta. Porvoo: WSOY.
- Avaintietokansio. 1992. Kuulovammaisten Lasten Vanhempien Liitto (toim.): Helsinki.
- Buchmann, M. 1989. The script of life in modern society. Entry into adulthood in a changing world. Chicago: The University of Chicago Press.
- Clark, H. H & Clark, E., V. 1977. Psychology and language. An introduction to psycholinguistics. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Clausen, J. 1986. The life course. A sosiological perspective. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Eronen, A., Eskelinen, M., Kinnunen, P., Saarinen M-L., Tiermas, P. ja Wikman, M. 1997. Kieli- kynnys hyvinvointiin. Kuurojen kokemuksia hyvinvointipalveluista. Kuurojen palvelusäätiö. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Giddens, A. 1995. Elämää jälki-traditionaalisessa yhteiskunnassa. Teoksessa Beck, U., Giddens, A & Lash, S. 1995. Nykyajan jäljillä. Tampere: Vastapaino.
- Giele, J. Z. ja Elder Jr., G. H. (toim.) 1998. Methods of life course research. Qualitative and quantitative approaches. Thousand Oaks: Sage.
- Göransson, S. & Westholm, G. 1995. Nästan allt om döva. Örebro: SIH Läromedel.
- Heiskanen, K. 1994. Selkokieli- lause- vai tekstitason selkeyttä? Teoksessa A. Sainio (toim.) Selkoa selkokielestä. 63-74. Helsinki: Kirjastopalvelut Oy.
- Huotelin, H. 1992. Elämäkertatutkimuksen metodologiset ratkaisut. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia nro 46. Sosiologia.
- Jahnukainen, M. 1997. Koulun varjosta aikuisuuteen. Entisten tarkkailuoppilaiden peruskoulun jälkeiset elämänvaiheet. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 182.

- Jauhiainen, T. 1969. Kuulo. Kuulonhuoltoliitto ry. Mikkeli: Oy Länsi-Savon kirjapaino.
- Jokinen, M. 1992. Kuuroutta koskevia näkemyksiä peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa 1987. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Pro gradu – tutkielma.
- Karisto, A., Takala, P. & Haapola, I. 1998. Matkalla nykyaikaan. Elintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutos Suomessa. 1.p. Porvoo: WSOY.
- Karweit, N. ja Kertzer, D. 1998. Data organization and conceptualization. Teoksessa J. Z. Giele ja G. H. Elder Jr. (toim.), 81-97.
- Kieli käsillä. Jyväskylän kuulovammaisten koulu 1894-1994. Eeva Stolt (toim.) Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.
- Komonen, L. & Varho-Iivonen, L. 1992 Kuulovammainen, huonokuuloinen, kuuro, kuuroutunut - mihin ryhmään lapseni kuuluu? Teoksessa Avaintietokansio, luku 1.1.2.
- Kuurojen kielipoliittinen ohjelma. 1993. Viittomakielitoimikunta. Helsinki. Kuurojen Liitto ry.
- Lapsesta aikuiseksi. 1996. Lea Pulkkinen (toim.). Porvoo: WSOY.
- Lasten erityishuolto- ja opetus Suomessa. 1991. 10.p. Lastensuojelun Keskusliitto. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.
- Levinson, D. J. 1978. Seasons of a Man's Life. New York: A.A.Knopf.
- Levinson, D. J. 1997. The seasons of a woman's life. New York: Ballantine Books.
- Lucas, C (toim.). 1989. The sociolinguistics of the deaf community. San Diego: Academic Press, inc.
- Marschark, M. 1993. Psychological development of deaf children. New York: Oxford University Press.
- Moores, D. F. 1996. Educating the deaf. Psychology, principles and practices. 4. painos. Boston: Houghton Mifflin company.
- Moores, D. F. ja Meadow-Orlans, K. P. (toim.) 1990. Educational and developmental aspects of deafness. Washington DC: Gallaudet University Press.
- Myllyntaus, T. 1992. Vaaran laelta toimiston nurkkaan- taloudellinen kehitys ja elämänmuodon muutokset. Teoksessa Rahikainen, M. (toim.) 1992. Suuri muutos. Suomalaisen yhteiskunnan kehityspiirteitä. Helsingin yliopisto. Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

- Norio, R. & Kääriäinen, H. 1992. Kuulovamma ja perinnöllisyys. Teoksessa Avaintietokansio, luku 1.2.2.
- Nummenmaa, A. R. 1996 Koulutus, sukupuoli ja elämäntilanne: nuoruudesta aikuisuuteen yhteiskunnallisessa muutoksessa. Työministeriö. Työpoliittinen tutkimus 149. Hakapaino: Tampere.
- Nummenmaa, T., Konttinen, R., Kuusinen, J. ja Leskinen, E. 1997. Tutkimusaineiston analyysi. Porvoo: WSOY.
- Padden, C. ja Humphries, T. 1988. Deaf in America. Cambridge: Harvard University Press.
- Plym-Hamara, K., Tamminen, T. & Salonen, T. 1991. Tulevaisuuden kynnyksellä. Dysfaattisen nuoren peruskoulun jälkeinen elämäntilanne ja itsenäistyminen. Dysfaattisten nuorten elämäntilannetta selvittäneen tutkimuksen loppuraportti. Afasia- ja aivohalvausyhdistysten liitto ry.
- Pokkinen, A. 1998. Raportti kuurojen työllisyystilanteesta 1997. Kuurojen Liitto ry. Tutkimuskeskus. Julkaisusarja R 5/1998. Helsinki: Painopirtti Oy.
- Puhakka, H. 1998. Naisten elämäntilanne nuoruudesta aikuisuuteen – koulutuksen merkitys elämän kulussa. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteellisiä julkaisuja 42.
- Reagan, T. 1990. Cultural considerations in the education of deaf children. Teoksessa. D. F. Moores ja K. P. Meadow-Orlans (toim.), 73-84.
- Salmivalli, A., Jauhiainen, T., Kärjä, J. ja Raivio, M. 1984. Kuulontutkimus ja kuntoutus. 2. painos. Instrumentarium. Helsinki: Ajanpaino oy.
- Scott, J. ja Alwin, D. 1998. Retrospective versus prospective measurement of life histories in longitudinal research. Teoksessa J. Z. Giele ja G. H. Elder Jr. (toim.), 98-127.
- Sinisalo, P. 1986. Työvoimaura ja yksilön kehitys. Työvoimapolitiittisia tutkimuksia nro 63. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Sinkkonen, M. ja Pulkkinen, L. 1996. Elämänrakenne parhaassa aikuisiässä. Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen julkaisuja 333.
- Soininen, M. 1995. Tieteellisen tutkimuksen perusteet. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A: 43.
- Sorri, M ja Mäki-Torkko, E. 1998. Varhaislapsuuden vaikeat kuuloviat. Duodecim 114, 1807-1811.
- Sugarman, L. 1986. Life-Span Development. Concepts, theories and interventions. London and New York: Methuen.

- Suomen tilastollinen vuosikirja 1998. 1998. Tilastokeskus. 93. vuosikerta.
Hämeenlinna: Karisto.
- Suonpää, J. 1986. Lasten kuulovikojen luokittelu. Teoksessa A. Salmivalli ja R. Johansson (toim.), 25-44.
- Takala, M. 1995. "They say I'm stupid, but I just don't HEAR". Hearing-impaired adults' view of Finnish society. Department of teacher education. University of Helsinki. Research report 142.
- Tilastokeskus. 1995. Työlliset 31.12.1995 iän, sukupuolen ja sosioekonomisen aseman mukaan. <http://statfin.stat.fi/statwe/> (hakusana sosioekonominen asema). 12.11.1999.
- Tilastokeskus. 1997a. Ammattiluokitus 1997. Käsikirjoja 14. Helsinki: Hakapaino.
- Tilastokeskus. 1997b. Perheet 1996. SVT. Väestö 1997:11. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Tilastokeskus. 1998. Ammattiluokitus 1997. Liite 1. Hakemisto. Käsikirjoja 14.
Helsinki: Hakapaino.
- Tilastokeskus. 1999.15-74 -vuotiaat toiminnan laadun mukaan 1988-1999.
<http://statfin.stat.fi/statweb/> (hakusana: työttömyysaste). 11.10.1999.
- Urponen, H. 1989. Varhain sairastuneen ja vammaisen sosiaalinen selviytyminen.
Turun yliopiston julkaisuja, sarja C 78.

Muut lähteet

- Lehtomäki, E. 1999. Koulutuksen merkitys kuulovammaisten henkilöiden elämäntilanteissa. Poster. Valtakunnallinen tutkijaseminaari. Åbo Akademi Vasa Institut för specialpedagogik 23.-24.4.1999.

KYSELYLOMAKE

Lue kysymys ja ympyröi sinulle sopiva vaihtoehto tai kirjoita vastaus viivalle.

1. Oletko

- 1 mies
2 nainen

2. Ikä _____**3. Oletko**

- 1 kuuro syntymästä alkaen
2 kuuroutunut lapsena, ikä _____
3 kuuroutunut aikuisena, ikä _____
4 huonokuuloinen syntymästä alkaen
5 huonokuuloinen, kuulovamma tullut lapsena, ikä _____
6 huonokuuloinen, kuulovamma tullut aikuisena, ikä _____
7 kuurosokea tai kuulonäkövammainen
8 dysfaatikko

4. Mikä on kuulovammasi/kuuroutesi syy?

- 1 perinnöllisyys
2 sairaus, mikä _____
3 onnettomuus
4 tuntematon syy
5 muu, mikä _____
6 ei ole kuulovammaa

5. Onko sinulla kuulovamman/kuurouden lisäksi muita vammoja?

- 1 ei
2 näkövamma
3 CP-vamma
4 liikuntavamma
5 dysfasia
6 kehitysvamma
7 muu, mikä _____

6. Mihin ryhmään mielestäsi kuulut?

Ympyröi vain YKSI.

- 1 kuulovammaiset
2 kuurot
3 viittomakieliset
4 kuuroutuneet
5 huonokuuloiset
6 kuurosokeat tai kuulonäkövammaiset
7 dysfaatikot
8 kuulevat
9 muu, mikä _____

7. Isän koulutus

- 1 kansakoulu
2 keskikoulu
3 oppikoulu
4 lukio
5 ammattikoulu
6 yliopisto
7 muu, mikä _____

8. Isän ammatti työelämän aikana

_____

9. Isä on

- 1 kuuro
2 kuuroutunut lapsena
3 kuuroutunut aikuisena
4 huonokuuloinen
5 kuurosokea tai kuulonäkövammainen
6 kuuleva

10. Äidin koulutus

- 1 kansakoulu
2 keskikoulu
3 lukio
4 ammattikoulu
5 yliopisto
6 muu, mikä _____

11. Äidin ammatti työelämän aikana

_____

12. Äiti on

- 1 kuuro
2 kuuroutunut lapsena
3 kuuroutunut aikuisena
4 huonokuuloinen
5 kuurosokea tai kuulonäkövammainen
6 kuuleva

13. Onko sinulla siskoja tai veljiä?

- 1 ei
2 kyllä

14. Kuinka monta siskoa tai veljeä sinulla on ?

Kirjoita taulukkoon siskojen ja veljien lukumäärä.

SISKO TAI VELI	KUINKA MONTA
kuuro	
kuuroutunut lapsena	
kuuroutunut aikuisena	
huonokuuloinen	
kuurosokea tai kuulonäkövammainen	
dysfaatikko	
kuuleva	

Liite 1. jatkuu

15. Millainen on ollut perhetilanteesi? Aloita lapsuudesta.

VUODET	PERHETILANNE -naimaton -avoliitto -avioliitto -eronnut -leski	PUOLISO -kuuro -kuuroutunut -huonokuuloinen -kuurosokea tai kuulonäkövammainen -dysfaatikko -kuuleva	TYTYTYVÄISYYS			
			😊 todella tyytyväinen	🙂 tyytyväinen	😐 tyytymätön	😞 todella tyytymätön

16. Seurusteletko tällä hetkellä?

- 1 en
2 kyllä

17. Onko sinulla lapsia?

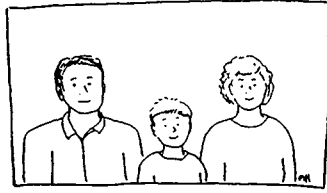
- 1 ei
2 kyllä

18. Kuinka monta lasta sinulla on? Kirjoita taulukkoon lasten lukumäärät.

LAPSI	KUINKA MONTA
kuuro	
kuuroutunut lapsena	
kuuroutunut aikuisena	
huonokuuloinen	
kuurosokea tai kuulonäkövammainen	
dysfaatikko	
kuuleva	

Liite 1. jatkuu

19. Onko sinulla lemmikkieläimiä?

1 ei

2 kyllä, mitä _____

20. Onko sinulla perheeseen liittyviä tulevaisuuden suunnitelmia?

(ESIM. Aion erota TAI Menen naimisiin kesällä.)

1 ei

2 kyllä, mitä _____

21. Kuinka keskustele tai olet keskustellut eri ihmisten kanssa?

Voit laittaa joka riville monta rastia.

	VIITTOMA- KIELI	VIITOTTU PUHE	PUHE/ HUULIOLUKU	KIRJOITUS	ELEET	PIIRTÄMINEN	MUU, MIKÄ
PUOLISO							
LAPSET							
VANHEMMAT							
SUKULAISET							
YSTÄVÄT							
NAAPURIT							
TYÖTOVERIT							

22. Millainen mielestäsi on kielitaitosi? Laita joka riville yksi rasti.

	HYVÄ	KOHTALAINEN	HUONO	EN OSAA YHTÄÄN
SUOMI (lukeminen ja kirjoittaminen)				
RUOTSI (lukeminen ja kirjoittaminen)				
VIITTOMAKIELI				
VIITOTTU PUHE				
ENGLANTI (lukeminen ja kirjoittaminen)				

Liite 1. jatkuu

26. Oletko kiinnostunut myöhemmin hankkimaan lisää koulutusta?

1 en

2 kyllä, mitä _____

27. Mitä vaikeuksia opiskelussa on ollut? Voit ympyröidä monta.

1 rahavaikeudet

2 kuulovammaisuus /kuurous

3 opiskelupaikka kaukana

4 koulutus ei auta työsaannissa

5 opiskelu ei kiinnostanut

6 liian pitkä koulutusaika

7 terveydelliset syyt

8 en saanut tulkkia

9 tulkkipalvelua ei ollut

10 opiskelu oli liian vaikeaa

11 en päässyt opiskelemaan

12 en tiennyt miten haetaan opiskelemaan

13 opettaja ei tukenut jatkosuunnitelmia

14 koti ei tukenut jatkosuunnitelmia

15 koulusta oli huonoja kokemuksia

16 en halunnut lähteä opiskelemaan yksin

17 kansakoulu tai peruskoulu antoi liian huonot tiedot

18 kommunikointi oli raskasta

19 en viihdy koulussa

20 muu, mikä _____

28. Mitä teet tällä hetkellä? Ympyröi vain yksi.

1 olen kokopäivätyössä

2 olen osapäivätyössä

3 teen lyhennettyä työviikkoa

4 olen työtön

5 olen lomautettu

6 olen työllisyyskoulutuksessa tai ammattikursilla

7 opiskelen

8 käyn suojatyössä

9 teen kotitaloustyötä (esim. olen kotiäiti tai koti-isä)

10 olen eläkeläinen

11 olen eläkkeellä ja käyn osapäivätyössä

12 muu, mikä _____

29. Kuvittele, että voisit tehdä mitä tahansa työtä. Mitkä asiat olisivat tärkeitä?

Voit ympyröidä monta.

1 työkaverit

2 mahdollisuus saada parempia töitä (mennä eteenpäin uralla)

3 ammattitaidon säilyminen

4 mielenkiintoinen työ

5 viittomakielinen ympäristö

6 työ on kevyttä

7 säännöllinen työaika

8 saa työskennellä yksin

9 mahdollisuus auttaa muita ihmisiä

10 koulutus on lyhyt

11 työ pysyy samana, työtehtävät eivät muutu

12 tiedonsaanti työpaikalla

13 mahdollisuus vaikuttaa työpaikan asioihin

14 minut hyväksytään

30. Jos voisit valita, millaista työtä haluaisit tehdä? Mikä on toiveammattisi?

_____

Liite 1. jatkuu

32. Mitä harrastat? Voit ympyröidä monta.

- 1 käsitöiden teko
- 2 lukeminen
- 3 liikunta / urheilu, mikä _____
- 4 näytteleminen
- 5 musiikki
- 6 kalastus
- 7 TV:n ja videoiden katsominen
- 8 tietotekniikka
- 9 keskustelu ystävien kanssa
- 10 yhdistys- tai järjestötoiminta
- 11 kaupoissa kiertely
- 12 baarissa / ravintolassa istuminen
- 13 muu, mikä _____

33. Mihin yhdistys- tai järjestötoimintaan osallistut? Voit ympyröidä monta.

- 1 kuurojen yhdistys
- 2 Kuurojen Liitto ry
- 3 Kuulonhuoltoliiton paikallisyhdistys
- 4 Kuulonhuoltoliitto ry
- 5 kuurosokeiden kerho
- 6 Suomen kuurosokeat ry
- 7 Kuulovammaisten lasten vanhempien yhdistys
- 8 Kuulovammaisten lasten vanhempien liitto ry
- 9 kuurojen urheiluseura
- 10 urheiluseura, mikä _____
- 11 muu, mikä _____

34. Mitä luottamustoimia sinulla on tai on ollut yhdistyksissä tai järjestöissä? Voit ympyröidä monta.

- 1 ei mitään
- 2 puheenjohtaja
- 3 sihteeri
- 4 rahastonhoitaja
- 5 johtokunnan / hallituksen jäsen
- 6 muita, mitä _____

35. Mikä on yhdistys- tai järjestötoiminnan merkitys sinulle? Voit ympyröidä monta.

- 1 ei mitään merkitystä
- 2 kuurojen ystävien saaminen ja tapaaminen
- 3 kuulevien ystävien saaminen ja tapaaminen
- 4 huonokuuloisten ystävien saaminen ja tapaaminen
- 5 edunvalvonta
- 6 vapaa-ajan vietto
- 7 virkistys / rentoutuminen
- 8 kommunikointi on helppoa
- 9 harrastuksessa kehittyminen
- 10 tiedonsaanti
- 11 muu, mikä _____

Liite 1. jatkuu

36. Kenen kanssa vietät yleensä vapaa-aikasi? Voit ympyröidä monta.

- 1 kuurojen
- 2 kuuroutuneiden
- 3 huonokuuloisten
- 4 kuurosokeiden tai kuulonäkövammaisten
- 5 kuulevien
- 6 muiden, kenen _____

37. Kuinka usein osallistut seurakunnan / hengellisen ryhmän toimintaan?

- 1 joka päivä
- 2 joka viikko
- 3 joka kuukausi
- 4 kerran puolessa vuodessa
- 5 kerran vuodessa
- 6 muu, mikä _____
- 7 en osallistu

38. Aiotko tulevaisuudessa muuttaa vapaa-ajan viettoaasi?

(ESIM. Aloitan sauvakävelyn TAI Liityn jäseneksi kuulonhuoltoyhdistykseen.)

- 1 en
- 2 kyllä, miten _____

39. Auttoiko joku sinua täyttämään tämän kyselylomakkeen?

- 1 ei, täytin yksin
- 2 kyllä

40. Kuka auttoi sinua täyttämään tämän kyselylomakkeen?

- 1 ei kukaan
- 2 kuntoutusohjaaja / aluesihtööri
- 3 diakonissa
- 4 ystävä
- 5 tulkki
- 6 äiti tai isä
- 7 muu, kuka _____

NIMI JA OSOITE (ei pakollinen!)

Muutama vapaaehtoinen kutsutaan myöhemmin haastatteluun.

Laita rasti ruutuun.

- En halua osallistua haastatteluun.
- Haluan osallistua haastatteluun. Nimi ja osoite:

Liite 1. jatkuu

Jos haluat, kirjoita vapaasti omasta elämästäsi. Kirjoitus voi olla niin pitkä kuin itse haluat. Jatka tarvittaessa jollekin toiselle paperille.

ELÄMÄNI

LIITE 2. SAATEKIRJE

10.05.1999

HEI,

Tämä kirje on Sinulle,
joka olet syntynyt vuosien 1940-1975 aikana
ja olet lapsuudesta alkaen
huonokuuloinen/ kuuro/ viittomakielinen/ kuuroutunut/ kuulonäkövammainen.

TUTKIMUS

Teemme Jyväskylän yliopiston erityispedagogiikan laitoksella tutkimusta kuulovammaisten henkilöiden elämäkulusta. Keräämme tietoa siitä, millaista on elää kuulovammaisena (huonokuuloisena ja kuurona) Suomessa. Tietoa tarvitaan esimerkiksi koulutuksen ja opetuksen suunnitteluun. Tutkimusta ohjaavat professori, KT, Sakari Moberg ja professori, KT, Joel Kivirauma.

TUTKIMUKSEEN OSALLISTUJAT

Mahdollisten osallistujien nimet olemme saaneet oppilaitoksilta ja osoitteet väestörekisterikeskukselta. Lisäksi järjestöt ovat tiedottaneet tutkimuksesta jäsenilleen ja vapaaehtoiset ovat ottaneet meihin yhteyttä. Lähetämme kyselyn noin 1500 henkilölle ja myöhemmin haastattelemme osan. Osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista.

TÄRKEÄÄ

Suomalaista elämäntapaa on tutkittu, mutta kuulovammaisten (huonokuuloisten ja kuurojen) henkilöiden elämäntapaa ei vielä. Sinulla on tärkeää tietoa ja kokemusta omasta elämästäsi. Osallistumalla lisää tutkimuksen tietoa. Varmasti seuraavat kysymykset kiinnostavat myös Sinua:

- Millainen on kuulovammaisten (huonokuuloisten ja kuurojen) henkilöiden elämäntapaa?
- Millainen on kuulovammaisten henkilöiden elämäntapaa verrattuna muiden suomalaisten elämäntapaa?
- Miten koulutus on vaikuttanut elämäntapaa?

KYSELY

Toivomme, että vastaat kyselyyn. Kyselyn aiheina ovat:

- * lapsuuden perhe
- * koulutus
- * työ
- * perhe
- * vapaa-aika.

VIITTOMAKIELINEN

Kuurojen yhdistyksellä, kuurojen kuntoutussihteerillä ja työasiamiehellä on videokasetti, jossa kysely viittomakielellä. Jos haluat, voit katsoa viittomakielisen kasetin ja sitten vastata kyselylomakkeeseen.

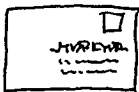
Liite 2. jatkuu

ESIMERKKI

Ole hyvä, lue ensin **esimerkki** ja vastaa sitten kyselylomakkeeseen. Jos tarvitset, pyydä apua kyselyn täyttämässä.

LUOTTAMUKSELLISTA TIETOA

Kyselyn tiedot ovat **vain tutkimuksen käyttöön**. Tutkimuksessa on mukana suuri joukko kuulovammaisia (huonokuuloisia ja kuuroja) henkilöitä. Tuloksista kerrotaan yleisinä asioina. Tutkimus ei paljasta vastanneiden nimiä eikä yksittäisten henkilöiden tietoja.

PALAUTUS

Palauta kysely mukana olevassa kirjekuoressa **viimeistään 26/17.05.1999**.

KIITOS YHTEISTYÖSTÄ!

Jos haluat tietää tutkimuksesta lisää, ota yhteyttä!

Terveisin,

Helmi Koukka

Helmi Koukka
Tutkimusapulainen

0400-738 592 (myös tekstiviesti)

Kirsi Niemi

Kirsi Niemi
Tutkimusapulainen

040-5077 554 (myös tekstiviesti)

Elina Lehtomäki

Elina Lehtomäki
Tutkija
Jyväskylän yliopisto
Erityispedagogiikan laitos
PL 35 (PiC)
40351 Jyväskylä

p. 014-601637
fax 014-601621
elinaleh@campus.jyu.fi

LIITE 3. ESIMERKKILOMAKE

ESIMERKKI

Kyselylomakkeessa on erilaisia kysymyksiä. Tässä on muutama esimerkki, miten kysymyksiin voi vastata.

Lue kysymys ja ympyröi sinulle sopiva vaihtoehto tai kirjoita vastaus viivalle

1. Oletko

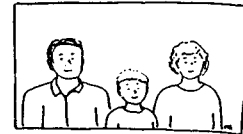
- 1 mies
2 nainen

3. Oletko

- 1 kuuro syntymästä alkaen
2 kuuroutunut lapsena, ikä _____
3 kuuroutunut aikuisena, ikä _____
4 huonokuuloinen syntymästä alkaen
 5 huonokuuloinen, kuulovamma tullut lapsena, ikä 3v
6 huonokuuloinen, kuulovamma tullut aikuisena, ikä _____
7 kuurosokea tai kuulonäkövammaisen
8 dysfaatikko

14. Kuinka monta siskoa tai veljeä sinulla on ?
Kirjoita taulukkoon siskojen ja veljien lukumäärä.

SISKO TAI VELI	KUINKA MONTA
kuuro	/
kuuroutunut lapsena	
kuuroutunut aikuisena	
huonokuuloinen	
kuurosokea tai kuulonäkövammaisen	
dysfaatikko	
kuuleva	3

liite 3, jatkuu

15. Millainen on ollut perhetilanteesi? Aloita lapsuudesta.

VUODET	PERHETILANNE -naimaton -avioliitto -eronnut -leski	PUOLISO -kuuro -kuuroutunut -huonokuuloinen -kuurosokea tai kuulonäkövammaisen -dysfaatikko -kuuleva	TYTYTYVÄISYYS			
			☺ todella tyytyväinen	😊 tyytyväinen	☹ tyytymätön	☹ todella tyytymätön
1959 - 1980	naimaton			X		
1980 - 1992	avioliitto	kuuro	X			
1992 -	eronnut				X	

20. Onko sinulla perheeseen liittyviä tulevaisuuden suunnitelmia?
(ESIM. Aion erota TAI Menen naimisiin kesällä.)

¹ ei
² kyllä, mitä muutan naisystävän luo asumaan.

21. Kuinka keskusteleet tai olet keskustellut eri ihmisten kanssa?
Voit laittaa joka riville monta rastia.

	VIITTOMA- KIELI	VIITOTTU PUHE	PUHE/ HUULIOLUKU	KIRJOITUS	ELEET	PIIRTÄMINEN	MUU, MIKÄ
PUOLISO	X						
LAPSET		X	X				
VANHEMMAT			X				
SUKULAISET	X		X				
YSTÄVÄT	X	X	X				
NAAPURIT			X				
TYÖTOVERIT			X	X	X		

